

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

David Rác

**Směnka, její charakteristika a funkce
ve světle historického kontextu
a soudní judikatury po současnost**

Rigorózní práce

Tematický okruh: Obchodní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2. 3. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 235 585 znaků včetně mezer (130 normostran).

V Praze dne 2. 3. 2018

Děkuji tímto svému otci Dušanu Rácovi a své přítelkyni Ing. Lence Košíčkové za podporu při psaní této práce. Mockrát děkuji!

Obsah

Úvod.....	5
1. Historický exkurz.....	7
2. O směnce.....	23
2.1. Obecně o směnečném právu	23
2.2. Směnka a její charakteristika	25
2.3. Směnečná abstraktnost.....	38
2.4. Indosace – směnečná převoditelnost.....	38
2.5. Redukce směnečných subjektů	43
3. Funkce směňky	47
3.1. Funkce zajišťovací	48
3.1.1. Výhody a nepřekonatelné meze zajišťovací směňky.....	54
3.1.2. Problematika zneužití zajišťovací směňky	56
3.1.3. Zajišťovací směňka v insolvenčním řízení	65
3.1.4. Zajišťovací směňka v pracovním a trestním právu.....	70
3.2. Funkce platební.....	83
3.3. Ostatní funkce směňky.....	85
Závěr	88
Seznam použitých zkratk	89
Seznam použitých zdrojů.....	90
Abstrakt.....	96
Abstract	98

Úvod

Se směnkou jsem se poprvé dostal do styku při studiu magisterského oboru právo a právní věda na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, dále pak v rámci letní praxe u Krajského soudu v Praze, kde jsem měl možnost účastnit se soudních jednání, jejichž účastníky na straně žalovaných byly oběti účelových směnečných indosací. V této věci jsem rovněž poznal postoj soudců, kteří sice nabyli přesvědčení o neoprávněnosti směnečné pohledávky, ale přesto žalobcům přiznali plnění. Problematika mě již tehdy zaujala natolik, že jí od té doby věnuji značně zvýšenou pozornost, a to i se zřetelem k jejímu dlouhému historickému vývoji, neboť k pochopení základních vlastností směnky je třeba značného historického bádání. Později po nástupu do advokátní praxe jsem se problematice směnek věnoval dále. Na základě mého neustálého zájmu o směnku jsem se rozhodl napsat o ní rigorózní práci.

Problematika směnečného práva je však velice rozsáhlá, a nelze ji tedy komplexně zpracovat v rámci jediné práce. Z tohoto důvodu jsem se zaměřil pouze na některé směnečné instituty. Poměrně rozsáhlou část této práce věnuji historickému vývoji směnky, jejímu pojetí a funkcím, zejména však její funkci zajišťovací, která je v současné době významným předmětem zájmu jak pro advokáty, tak pro soudy.

Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v platném znění (dále též „ZSŠ“) je velmi zdařilý, avšak jeho větná skladba, která pochází z konce čtyřicátých let minulého století, je pro laiky zcela nesrozumitelná. Kromě toho je velmi stručný a při neznalosti aktuální judikatury je jeho aplikace v praxi zcela nepostačující. Na našem území se šíří motto „Nepodepisujte směnku za žádných okolností, nikdy!“ Osobně jej také vyznávám, neboť směnečnému dlužníku přináší takový právní vztah (oproti jiným závazkovým vztahům) prakticky jen samé nevýhody a obtíže.

Jak ze strany advokátů, tak ze strany soudců permanentně slýchám, že počet směnečných sporů, jakož i počet vystavených směnek rok co rok klesá. Domnívám se, že tato směnečná degrese bude nadále pokračovat. Pokles vystavených směnek dávám do příčinné souvislosti s posílením mimosměnečné právní úpravy ochrany spotřebitele. Vnímám jako nanejvýš správné a nutné, aby byl spotřebitel ve směnečných vztazích co možná nejvíce chráněn, neboť k zneužívání neznalosti právní úpravy směnek ze strany spotřebitele, jak popisují v této práci, docházelo mnoha způsoby a ve značném měřítku.

Vzhledem k tomu, že je směňka v praxi často zneužívána nepoctivci (kteří směňku využijí bez hmotněprávního opodstatnění či směňku padělají), věnuji jí pozornost rovněž z hlediska práva trestního, které směňku chrání.

Směňka je pro laickou veřejnost dosti nepochopitelná a její instituty zdánlivě ne-logické. Pro její pochopení je třeba získat určitý způsob myšlení. K jeho získání vnímám jako nejefektivnější pojmání směňky nejen v rámci platné právní úpravy, ale také v celém historickém kontextu a s ohledem na skutečnosti, za kterých směňka vznikla, resp. ze kterých se vyvinula.

Cílem této práce je pojednání o směňečném právu, zejména o jeho vývoji, o současných směňečných institutech a o aplikační praxi, která je v řadě případů doplněna o příslušné soudní judikáty.

V některých případech se rovněž pokouším o předvídaní budoucí judikatury. V rámci historického exkurzu se zaměřuji primárně na právní úpravu směňečného práva v období první republiky. Během analýzy směňečného práva z pohledu současné právní úpravy pak na prvorepublikovou judikaturu často odkazuji. I když se předmětná judikatura vztahuje k již neplatnému zákonu směňečnému, její metodologická východiska jsou plně aplikovatelná i v současnosti. Prvorepubliková judikatura, jakož i odborná literatura vztahující se k zákonu č. 1/1928 Sb., zákon směňečný, (dále též „ZS 1928“) je hojně přebírána i současnou justicí.

1. Historický exkurz

Směnečné právo má na našem území dlouholetou tradici. V důsledku vývoje právního systému na našem území vznikají nové právní zásady a právní instituty. Legislativa se dynamicky mění s ohledem na aktuální politický systém, jakož i pod náporom legislativy Evropské unie. Směnečné právo se však s ohledem na svou dlouholetou tradici tomuto trendu s úspěchem vyhýbá, což jej činí zcela výjimečným. Pro pochopení systematiky a logiky směnečného práva je třeba analýzy jeho základních principů, které se vyvinuly v průběhu několika staletí. Z tohoto důvodu považuji za zcela nezbytnou součást této práce historickou analýzu dané problematiky. Uvádím citát Josefa Kotáska: „[Č]etba historické komentářové literatury a studium staré judikatury má i v aplikační rovině nezastupitelnou funkci.“¹ Historickou, zejména prvorepublikovou doktrínu a judikaturu budu dále ve své práci zmiňovat, citovat a často i komparovat, neboť je se současnou právní úpravou neoddělitelně spjata.

První zmínky o směnce se datují k počátku dvanáctého století, a to ve městech nacházejících se v oblasti dnešní severní Itálie. Existují i teorie, že směnka vznikla v antickém Řecku či Římě. Směnečné právo bylo původně nepsané a bylo upraveno právními obyčejí. V této době se dynamicky rozvíjel obchod, a to nejen v severní Itálii, ale v důsledku křižáckých výprav rovněž v zemích dnešní Arábie. Obchodníci, kteří importovali zboží z ciziny, tak byli nuceni cestovat pro zboží přes velké území. Během cesty byli často vystavováni mnoha nástrahám potenciální majetkové trestné činnosti. Za takové situace nebylo praktické nosit při sobě vyšší sumu peněz či drahých kovů. Kromě tohoto problému museli tito obchodníci v hostující zemi následně čelit nedostatku finančních prostředků místní měny lokálních kampsorů (místní směnárníci). Tuto neuspokojivou situaci bylo nutno řešit a směnka se ukázala jako nejlepší řešení. Původní funkcí směnky bylo tedy směňovat a bezpečně převádět peněžní prostředky.² Obchodník již nemusel v místě nákupu zboží směniti hotovostní měnu, ale místo toho obdržel od kampsora proti částce v domácí měně listinu, kterou se kampsor zavazoval, že v určitém místě zaplatí on nebo jiná osoba určitou finanční částku v hotovosti, a to přímo obchodníkovi nebo jiné osobě, kterou určí. Taková listina se tedy značně podobala směnce. V případě, že se kampsor zavázal sám, podobala se směnce vlastní. Pokud

---

¹ KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 14.

² KOTÁSEK, Josef; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich; RABAN, Přemysl; PIHERA, Vlastimil. *Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 286.

kampsor přikázal jiné osobě, aby zaplatila, podobala se směnce cizí. Je však třeba poznamenat, že taková směnka nebyla cenným papírem³, jednalo se o pouhé potvrzení o pohledávce obchodníka za kampsorem. Za zmínku stojí skutečnost, že směnečný věřitel neměl tehdy právo vymáhat tuto primitivní směnku soudní cestou. To vycházelo právě ze skutečnosti, že směnka nebyla sama o sobě kauzou, nýbrž pouhým důkazem o existenci pohledávky, kterou potvrzovala. Směnečný proces, který vedl až k vykonatelnosti práv ze směnky, datujeme až kolem patnáctého století. Následně se u směnky vyvinul indosament, v osmnáctém století již byla směnka v celé střední a západní Evropě považována za cenný papír. V této době se již můžeme setkat se směnečnými kodexy.⁴

Vznik směnek a jejich expanze do Českých zemí

Stejně jako ve městech severní Itálie se i v Českých zemích směnka rozšířila v souvislosti s rozvojem obchodu. Nejstarší dochovaná směnka vystavená na území Českých zemí pochází z doby okolo roku 1400 a je dodnes uchována v oblastním archivu v Českých Budějovicích.⁵ Zásadní rozmach směnečného práva v Českých zemích přichází nicméně až v osmnáctém století, a to primárně v důsledku zvýšené emitace směnek na území Německa, zvýšené poptávky po úvěrech a překonání hospodářské krize po prohrané bitvě na Bílé hoře. Směnka měla v té době funkci úvěrovou a platební. Na počátku osmnáctého století se v obchodním styku směnka již používala běžně. Obyčejové právo směnečné dávalo dostatečný hmotněprávní základ pro její užívání, nicméně procesní stránka „pokulhávala“ a volala po unifikované kodifikaci. V této době žilo v Českých zemích značné množství židovských obchodníků. Ti používali zvláštní typ směnky vyhotovované v hebrejštině, označované také jako „mamran“.

První kodifikovaná forma směnečného práva na území Českých zemí je **Vratislavský směnečný řád** z roku 1672. Po něm následuje další řád s totožným názvem, a to v roce 1711. Původně se jednalo o tzv. městské právo, jež upravovalo směnky, které byly akceptovány, protestovány či domicilovány ve Vratislavi. Vystavení směnky spadalo do působnosti práva města, v němž byla vystavena. Městské směnečné právo bylo běžnou součástí každého většího města ve střední a západní Evropě. Císařskou

---

³ Srov. § 514 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále též „NOZ“): „*Cenný papír je listina, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že je po vydání cenného papíru nelze bez této listiny uplatnit ani převést.*“

⁴ Vratislavský směnečný řád z roku 1672; Tractatus de cambis z roku 1654, The Bill of Exchange Act.

⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011a.

konstitucí se Vratislavský směnečný řád stal platným rovněž na území Českých zemí. Vratislavské směnečné řády jsou z pohledu právněhistorické komparatistiky značně ka-
zuistické, vnitřně nesystematicky členěné. Směnka byla v té době považována za zvlášť-
ní druh smlouvy. K jejímu převodu se vyžadoval, stejně jako dnes, rubopis. Směnka vy-
žadovala, opět stejně jako dnes, písemnou formu. Pokud byl na směnce dlužníkem vy-
značen protest pro nepřijetí, avšak dlužník se v následném řízení neubráníl, musel
kromě směnečné sumy zaplatit majiteli směnky rovněž náhradu nákladů řízení.

Vratislavské směnečné řády upravovaly výlučně směnečné právo hmotné. Pro-
cesní právo směnečné bylo v režii arbitrů. Arbitrární řízení bylo jako první stupeň po-
vinné. Až v případě nedosažení smíru mohlo být realizováno navazující řízení soudní.
Vykonávací řízení pak prováděli přímo soudem pověřeni soudní vykonavatelé. V kaž-
dém městě, případně i v každé městské čtvrti, byla jiná pariční lhůta k plnění, jakož
i jiný procesní postup při vymáhání plnění přiznaného soudem.

**Základní rozdíl mezi Vratislavským směnečným řádem z roku 1672 a stej-
nojmenným řádem z roku 1711 spatřuji ve skutečnosti, že první z nich hovoří
o směnce jen jako o prostředku obchodu, zatímco druhý hovoří o směnce již jako
o prostředku k placení a úvěrování.**

Právní úprava směnečného práva na území Českých zemí bezprostředně ná-
sledující po vratislavských směnečných řádech byl **Směnečný řád z roku 1717**, který
recipoval na území Českých zemí směnečnou úpravu rakouskou. Skládal se ze dvou částí,
a to z části obecné, jež upravovala hmotněprávní stránku směnečného práva, a soudního
řádu, jenž upravoval problematiku procesní. Systematiku tohoto kodexu hodnotím
vzhledem k době její platnosti jako zdařilou. Kodex ve svých úvodních ustanoveních
upravoval základní náležitosti směnky, definoval směnečný právní vztah a vymezoval
jednotlivé typy smenek (jednalo se o směnky platební a úvěrové). Směnečný řád z roku
1717 byl v mnohém podobný dnešní právní úpravě: směnku chápal jako závazek
abstraktní, převod směnky se prováděl rubopisem a náležitosti směnky byly takřka to-
tožné jako dnes. V roce 1763 byl tento řád doplněn patentem, který zavedl tzv. smě-
nečné a merkantilní soudy, jež položily základ obchodního práva (např. byla poprvé za-
vedena agenda obchodních rejstříků, které tyto soudy vedly). Složení těchto soudů bylo
smíšené. V prvním stupni zasedali výhradně laici. V druhém stupni, tj. při apelačním
soudu, zasedal jeden laik a dva soudci a třetí instance, tj. Nejvyšší soud ve Vídni,
rozhodoval v senátu složeném výhradně z profesionálních soudců. Soudní řízení byla
zásadně návrhová a nedílnou součástí takového návrhu musel být prvopis směnky. Při

nařízeném jednání soud vyslechl námitky žalovaného, následnou repliku žalobce a dupliku žalovaného až do vyčerpání všech rozhodných tvrzení a připojených důkazů. Odvolat se proti rozsudku bylo možné pouze bezprostředně po jeho vyhlášení. Po nabytí právní moci rozsudku mohl směnečný věřitel požádat soud o vydání platebního rozkazu znějícího na směnečnou sumu, pokud ji směnečný dlužník neuhradil k rukám věřitele řádně a včas. Pokud ani tento rozkaz dlužník nesplnil, mohl soud nařídít zabavení dlužníkovy majetku, a to až do výše směnečné pohledávky. Jestliže zabavený majetek nedosahoval hodnoty směnečného dluhu, mohl soud vůči dlužníku nařídít vazbu. Směnečná exekuce byla přednostní (zrychlená) a postihovala každého směnečného dlužníka bez ohledu na jeho společenský status.⁶ Je tedy patrné, že v této době plnila směnka zejména funkci platební a úvěrovou.

Směnečný řád z roku 1850 unifikoval německou a rakouskou úpravu směnečného práva.⁷ Na území Českých zemí byl zaveden císařským patentem č. 51/1850 ř. z. Během doby své platnosti prošel několika novelizacemi.⁸ Tento řád obsahoval rovněž institut dlužnické vazby⁹. Jeho systematika byla značně podobná té dnešní, pouze v úvodních ustanoveních se pojednávalo o směnkách tržních, resp. veletržních. Šlo o směnky, které byly splatné kdykoliv v době konání té které konkrétní akce. Praktičnost těchto směnek byla v tom, že obchodníci, kteří byli účastníky určitého směnečného vztahu, se při příležitosti trhů nebo veletrhů zpravidla scházeli, takže předložení směnky k placení zde obvykle bylo bez obtíží.¹⁰ Na veletržní směnku pamatoval v § 31 rovněž zákon směnečný 1/1928 Sb. Je však třeba poznamenat, že jednotný ženevský směnečný zákon¹¹ nenašel v čl. 33 pro takovou směnku místo a naše současné právo ji rovněž nezná. Taková směnka je tedy pod sankcí neplatnosti nepřijatelná.

---

⁶ Rychlost směnečného řízení (oproti řízením nesměnečným) představuje jednu ze základních atributů směnečného civilního procesu i v současnosti. Mnoho věřitelů trvá na zajištění své pohledávky směnkou, případně zapůjčují finanční prostředky svým dlužníkům oproti směnce právě kvůli rychlosti vydobytí jejich pohledávky ve směnečném řízení.

⁷ Srov. obecný řád směnečný zřízený císařským patentem č. 51/1850 ř. z., preambule (cit. podle právního systému Codexis gold).

⁸ Novela císařského nařízení č. 138/1852 ř. z., nařízení min. justice č. 218/1852 ř. z., nařízení min. justice č. 200/1853 ř. z., zákon č. 88/1872 ř. z., zákon č. 215/1912 ř. z., dále rovněž ministerská nařízení č. 197/1858 ř. z. a č. 198/1858 ř. z.

⁹ Dlužník odpovídá za svůj směnečný závazek svou osobou i majetkem (viz čl. II císařského patentu 51/1850 ř. z.).

¹⁰ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 102.

¹¹ Vládním nařízením č. 111/1941 Sb. byl na území protektorátu Čechy a Morava zaveden jednotný směnečný řád, který obsahoval právní úpravu německou. Tímto nařízením byl na našem území zaveden jednotný směnečný zákon ženevský, a to prostřednictvím německého směnečného práva.

Směnečný zákon datovaný rokem 1928

Po skončení první světové války byla přijata jako zákon 11/1918 Sb. recepční norma, na jejímž základě bylo recipováno právo rakousko-uherské. V důsledku historického vývoje však existoval v oblasti práva směnečného právní dualismus, neboť na území Slovenska a Podkarpatské Rusi platil zákoník uherský z roku 1876, naproti tomu na území Čech byl platný směnečný řád z roku 1850. S dynamikou rozvíjející se doby bylo nutné tento dualismus odstranit a vytvořit nový směnečný kodex, který by reflektoval aktuální potřeby společnosti a který by směnečné právo na území Československa také unifikoval. Proto byl dne 13. 12. 1928 na 126. schůzi Národního shromáždění Republiky československé přijat „nový“ zákon směnečný 1/1928 Sb. Autory tohoto kodexu jsou profesori Karel Herman-Otavský, František Rouček, Arnošt-Wenig Malovský a Václav Hora. Tento zákon nabyl účinnosti před konáním ženevských směnečných konferencí. K ženevským směnečným (a šekovým) úmluvám, které z těchto konferencí vzešly, však Československo nepřistoupilo. Osobně vnímám principy tehdy platného československého směnečného práva plně v souladu s těmito ženevskými úmluvami, ačkoliv ty byly přijaty až o tři roky později. Proto zde nebyla potřeba k těmto úmluvám přistupovat. Jak jsem již zmínil, ženevské úmluvy byly přijaty až v roce 1941, a to prostřednictvím německého práva, do kterého byly inkorporovány.

Směnečná způsobilost vyplývající z tohoto zákona se odvozovala od způsobilosti zavazovat se smlouvami.¹² Tento zákon byl totiž k občanskému zákoníku *lex specialis*.¹³ Tehdy platný všeobecný občanský zákoník však zaváděl způsobilostní kategorii dospělí nezletilci, tj. osoby ve věku 14–21 let, které se mohly zavazovat jen do výše svého majetku. Tyto osoby se však směnečně zavazovat nemohly. Dobová odborná literatura^{14, 15} vysvětluje tento zákonný imperativ takto:

---

¹² Dříve platil generální zákaz přebírání směnečných závazků pro vojáky. Toto nařízení však bylo zákonem č. 620/1919 Sb. zrušeno.

¹³ Zák. č. 946/1811 Sb. z. s., císařský patent ze dne 1. 6. 1811, kterým se uvozuje obecný občanský zákoník rakouský, ve znění k 1. 1. 1904, patent vyhlášovací, bod VII: „*Co v tomto zákonníku [sic] nařízeno, tím vázán jest vůbec každý; avšak stavu vojenskému a osobám k vojsku náležitým vydána jsou nařízení zvláštní, k právu soukromému se vztahující, jichž v každém jednání právním, od těchto osob nebo s nimi předsevzatém šetřiti jest, byť k nim v zákonníku nebylo ani jmenovitě ukazováno. Jednání týkající se obchodu a směnek, uvažována buďte dle zvláštních zákonů obchodních a směnečných, pokud se s tím, co v tomto zákonníku vyměřeno, nesrovnávají.*“

¹⁴ ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. 5. vyd. Brno: Barvič & Novotný, 1931, s. 107.

¹⁵ HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2. vyd. Praha-Smíchov: Spolek československých právníků Všehrd, 1930, s. 47.

a) ZS 1928 v § 1 stanovuje, že „každý jest způsobilý směnečně se zavazovati, kdo se může zavazovati smlouvami“. Je zde tedy uvedeno zájmeno „kdo“, a ne „v případě“ či „pokud“, z čehož je možné dovodit, že směnečně se zavazovat jsou způsobilé jen osoby, které jsou způsobilé se smluvně zavazovat bez jakéhokoliv omezení.

b) Způsobilost v občanském zákoníku se omezuje jen na určité věci, avšak směnečný dlužník se zavazuje veškerým svým majetkem.

Dlužno dodat, že námitka nezpůsobilosti směnečného dlužníka plynula přímo ze zákona, a považovala se tedy za absolutní.¹⁶

Za povšimnutí stojí, že pokud byl výstavce směnky nezpůsobilý se směnečně zavazovat, neměla tato skutečnost žádný vliv na závazky ostatních osob, které se ze směnky zavázaly. U příjemce směnky cizí se dokonce ani jeho podpis vůbec nevyžadoval.¹⁷ Pokud byl tedy výstavce směnky např. nezletilý, avšak tato byla opatřena rukojemským prohlášením, nezakládala taková skutečnost neplatnost směnky a avalista byl zavázán remitentovi (případně poslednímu indosantovi) ze směnky plnit. K tomuto závěru dospěla rovněž judikatura.¹⁸ V současnosti účinný ZSŠ na takovou situaci ve svých ustanoveních nepamatuje, nicméně odborná literatura¹⁹ se přiklání ke stejnému závěru jako literatura prvorepubliková. Dle mého mínění je důvodem stejného závěru prvorepublikové i dnešní doktríny právě ustanovení § 2 ZS 1928, které vychází z principu abstraktnosti směnečné pohledávky, o kterém budu detailně hovořit níže.

Označení listiny jako „směnka“

Označení listiny jako směnka bylo v minulosti stejně jako v současnosti nezbytnou náležitostí. Toto slovo muselo být pojato do vlastního textu listiny, v němž se vyjadřoval výstavci, resp. jiné osobě, bezpodmínečný příkaz zaplatit. Nestačilo tedy listinu pouze nadepsat slovem „směnka“, stejně jako je tomu i dnes. Také dříve se nicméně vedly spory o formu takového označení. Judikatura²⁰ i doktrína^{21, 22} se shodly,

¹⁶ Srov. ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva*. Praha: Josef Svoboda, 1933, s. 270.

¹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 1931, sp. zn. Rv I 1570/31: „Pro platnost závazku jiných osob podepsavších směnku nesejde na tom, zda příjemce podepsal vůbec nebo pod textem nebo jinde...“

¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 1936, sp. zn. Rv II 613/36: „Zásady, že se závaznost skripturního směnečného aktu nezrušuje zánikem konkrétního směnečného závazku podle občanského práva, jest užití i na závazek rukojemský.“

¹⁹ KOTÁSEK, Josef. Směnka cizí a její obsahové náležitosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, č. 3, s. 267–275.

²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 1932, sp. zn. R II 287/32.

²¹ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 277, s. 279.

²² HERMANN-OTAVSKÝ 1930 op. cit., s. 27.

že jde o platné označení směnky v případě použití slov „prima směnka“ či „sola směnka“, resp. „primasměnka“ či „solasměnka“. Nepanovala však shoda v označení listiny formou „směnečný list“ či „směnečný úpis“. Někteří akademici zastávali názor, že takové označení směnky je přípustné a nevyvolává nikterak neplatnost směnky. Argumentovali především tím, že ustanovení § 3 bodu 1 stanovuje „označení jako směnka“, nejedná se tedy o pouhé slovo směnka, ale rovněž o slova obdobného významu.²³ Jiní^{24, 25} však při těchto úvahách vnímají směnečný úpis či směnečný list jako pojmy širší než pojem směnka, a tedy nepřípustný. Dalším argumentem pro nepřípustnost takového označení směnky je rovněž směnečná zásada rigor cambialis, tj. směnečná přísnost, které se budu věnovat dále. Judikatura nicméně označila za neplatné označení „trata“, resp. „tratta“, či „assegno“.²⁶ Další podmínkou bylo, že označení jako směnka muselo být vyjádřeno v jazyku, jímž se v příslušné listině vyslovoval platební příkaz. Kromě češtiny a slovenštiny mohla být tedy směnka platně emitována i v cizích jazycích. Výjimku tvořil generální zákaz emitování směnek v hebrejském jazyce či písmu, a to přímo v závěrečných ustanoveních ZS 1928. Důvod pro takový zákaz spatřuji ve značném výskytu židovských obchodníků na území Československa v této době. Jelikož je směnka díky převodu indosamentem velice likvidní cenný papír, který je svou povahou předurčen být za „dobu svého života“ v rukou velkého počtu indosantů, není vhodné, aby směnky v hebrejském jazyce „kolovaly“ i mezi nežidovskými obchodníky. Tito by takovým směnkám nerozuměli, a stali by se tak snadným terčem pro případné zneužití. Co se týče formy směnky, zákon (stejně jako dnes) označuje směnku jako listinu,²⁷ nebyla tedy přípustná ústní forma směnky. Nejčastějším podkladem takové listiny byl a je v praxi jistě papír, i když jsou známy příklady vyhotovení směnky např. na víčku od doutníků.

Exkurz ke směnečné měně týkající se směnek

V době platnosti tohoto zákona platila tzv. soukromoprávní dualita²⁸, kdy se právní jednání mezi obchodníky řídilo obchodním zákoníkem a právní vztahy obchodníků s neobchodníky a vztahy neobchodníků navzájem zákoníkem občanským. Co se

---

²³ ROUČEK 1931 op. cit., s. 54.

²⁴ ŠTĚPINA 1933 op. cit., s. 21.

²⁵ HERMANN-OTAVSKÝ 1930 op. cit., s. 27.

²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 1930, sp. zn. Rv I 4/30.

²⁷ Srov. § 3 bod 1. ZSŠ 1928: „označení jako směnka, které musí být pojato v souvislý obsah listiny...“

²⁸ Soukromoprávní dualita platila na území České republiky rovněž od roku 1991 k 31. 12. 2013.

týče směnek, ty se na základě identifikace účastníků mimosměnečných vztahů rovněž rozdělovaly na obchodní a neobchodní. Na základě této analýzy konkrétní směnky pak byl jako subsidiární soukromoprávní kodex užit občanský, příp. obchodní zákoník. Směnečná pohledávka musela být, stejně jako dnes, peněžítá, a to pod sankcí neplatnosti. Co se týče výslovného udání měny, nepanovala mezi akademiky shoda. Hermann-Otavský se domnívá, že i když směnka obsahuje pouze výši směnečné sumy, a nikoliv měnu, jedná se o platnou směnku. Argumentuje přitom tím, že v ustanovení § 5 zákona č. 187/1919 Sb., jímž se upravuje oběh a správa platidel v Československém státě, se stanovuje za měnovou jednotku pro oblast Československého státu koruna československá. Pokud tedy není na směnce uvedena žádná měna, předpokládá s poukazem na výše uvedený zákon, že se bude jednat o korunu československou. Dále rovněž argumentuje tím, že v dříve platné legislativě bylo stanoveno, že pokud není měna udána, používá se právě koruna československá. Nic tedy nebrání tomu, aby byla směnečná suma vyčíslena v korunách československých, pokud byla směnka emitována na území Československa a neobsahuje žádný údaj o měně. Štěpina²⁹ a Rouček³⁰ jsou však názoru, že je taková směnka neplatná.

Nominální výše směnečného peníze musela být určena jasně a určitě. Za neurčité, a tedy nepřijatelné, a to pod sankcí neplatnosti celé směnky, bylo považováno, pokud výše směnečné sumy nebyla ze směnky patrná, ačkoliv byla směnečným účastníkům známa, např. „zaplatím, kolik jsem ti dlužen“ nebo „zaplat'te remitentovi, kolik mu dlužím“. Výši směnečné sumy nebylo možno stanovit ani alternativně, např. „zaplatím 500 korun československých nebo 10 německých marek“. Bylo však možné sjednat směnečnou sumu v určité měně a alternativně sjednat měnu cizí, např. „zaplatím 500 korun československých nebo odpovídající částku v německých markách“. Za neurčité se považovalo i stanovení výše směnečné sumy ponechané na vůli výstavce, např. „zaplatím částku, již mi do konce kalendářního roku sdělíte, nejvýše však 5 000 Kčs.“ Až komická se z dnešního hlediska může zdát možnost sjednání, jakými bankovkami a mincemi (v jaké konkrétní nominální hodnotě) bude směnečný dluh zaplacen. V souvislosti se zrušením bankovek o nominální hodnotě 20 Kč ke dni 31. 8. 2008 a bankovek o nominální hodnotě 50 Kč k 1. 4. 2011 vyvstává otázka, jaký by byl postup v případě, že se směnečný dlužník směnkou zaváže ke splnění dluhu určitými

---

²⁹ ŠTĚPINA 1933 op. cit., s. 22.

³⁰ ROUČEK 1931 op. cit., s. 55.

bankovkami, které však během doby od emitace směnky do její splatnosti přestanou platit. S ohledem na dnešní právní úpravu se naskýtají dva názory:

- Dle § 2006 odst. 1 věta první NOZ: „*Stane-li se dluh po vzniku závazku nesplnitelným, zaniká závazek pro nemožnost plnění.*“ Touto optikou by se tedy směnečný dlužník svého závazku zprostil za předpokladu, že ke dni emise směnky o budoucím ukončení platnosti konkrétní bankovky nevěděl. Pokud by předmětný směnečný peníz sestával pouze z některých bankovek „stažených“ z oběhu, zanikl by dluh jen v rozsahu těchto bankovek, jež by měly být směnečnému věřiteli navráceny.
- Za další přístup k hledání řešení vnímám neplatnost takové směnečné doložky. Jak popíši níže, jednou z tendencí směnečného práva je nepřihlížení k doložkám, které jsou excesivní. K okamžiku, kdy se stává splnění dluhu v konkrétních bankovkách nemožné, platí tedy taková doložka za nenapsanou. Tuto úvahu jistě podporuje rovněž ochrana práv nabytých v dobré víře.

Osobně se domnívám, že aplikace § 2006 odst. 1 NOZ by nebyla v takovém případě příhodná, neboť v souladu se zásadou prosazování spravedlnosti a práva vnímám jako zcela absurdní a neslučitelné s ústavním pořádkem České republiky, aby se směnečný dlužník zbavil svého dluhu jenom proto, že bankovky, které chtěl směnečný věřitel při plnění z dluhu získat, již nejsou platné.

Nezbytnou náležitostí směnky bylo i přesné označení **remitenta**.³¹ Skutečnost, že se jednalo o cenný papír na řad (ordrepapír), nemusela být v této listině explicitně vyjádřena, neboť platilo, že nebylo-li jiné doložky,³² jednalo se právě o ordrepapír. Stejně jako dnes nebylo možné platně emitovat směnku jako cenný papír au porteur, tj. na doručitele, resp. na majitele.³³ Směnečná doložka „*zaplatím majiteli směnky*“ či „*zaplatím oprávněnému ze směnky*“ byla tedy neplatná a způsobila rovněž neplatnost celé směnky, tedy i neplatnost směnečného závazku všech ostatních osob na směnce podepsaných.³⁴ Byla však přípustná forma označení konkrétního remitenta s výhradou

---

³¹ Viz ustanovení § 3 bod 3 ZS 1928: „*Podstatné náležitosti směnky jsou jméno osoby nebo firma, které nebo na jejíž řad (ordre) má býti placeno (remitent).*“

³² Viz ustanovení § 8 odst. 2 ZS 1928: „*Zapověděli-li však výstavce převod na směnce slovy ‚nikoli na řad‘ nebo jiným rčením téhož významu, nemá indosament účinku směnečně-právního.*“

³³ HERMANN-OTAVSKÝ 1930 op. cit., s. 29.

³⁴ Viz § 6 odst. 1 ZS 1928: „*Z listiny, které se nedostává některé z podstatných náležitostí směnečných (§ 3), nevzniká směnečný závazek. Prohlášení učiněná na takové listině (indosament, akcept, aval) nemají směnečně-právní platnosti.*“

skutečnosti, že může být v budoucnu změněn, např. „zaplatím paní Z. Z. nebo jinému ze směnky oprávněnému“ či „zaplatím paní Z. Z. nebo jinému vlastníku směnky“.

Pro platné označení remitenta bylo nezbytné jej vymežit jménem a příjmením, nestačilo označení osoby dle postavení či funkce, jíž vešel obecně ve známost, jako např. „zaplatím panu radnímu“, „zaplatím mé ženě“ či „zaplatím mé dceři Boženě“, tomu je tak ostatně i dnes. Pokud byla remitentem osoba právnická, bylo zcela nezbytné uvést její označení zcela přesně tak, jak je zapsána v obchodním rejstříku.³⁵ Nakonec bylo možno používat i zkratku firemního kmene, pokud taková zkratka nebyla schopna vyvolat záměnu osoby.³⁶ Mezi akademiky nepanovala úplná shoda ohledně platnosti vystavení směnky na vlastní řad. Její zastánci³⁷ argumentovali především její explicitní přípustností v ustanovení § 5 odst. 1 ZS 1928. Tuto úvahu potvrdila rovněž judikatura.^{38, 39} Její odpůrci⁴⁰ shledávali takovou směnku za neurčitou především s odkazem na to, že z ní není nikterak patrné, na čí řad je vystavena. Definitivní pohled na věc přinesla až judikatura Nejvyššího soudu,⁴¹ jež stanovila, že „při vlastní směnce jest označení remitenta obratem ‚na řad vlastní‘ postačitelné a potud zřetelné, že jest jím míněn vystavitel směnky, nikoliv směnečník a přijatel“. Nepřípustná, a tedy i neplatná byla rovněž směnka, ve které osoba remitenta a směnečníka splývala.

V dalším výkladu konstatuji, že ZSŠ připouští pouze dvě směnečné redukce (tedy směnky, kde je počet skutečných směnečných účastníků nižší než jejich počet deklarovaný), a to cizí směnku na vlastní řad a zastřenou vlastní směnku. Je tedy zřejmé, že směnka cizí, ve které směnečník a remitent splývají, popřípadě směnka vlastní vystavená na vlastní řad, nemůže být podle současné právní úpravy za žádných okolností platná.

Kromě běžných způsobů určení **splatnosti** směnky, jak je známe dnes,⁴² existovala (jak již bylo uvedeno) pro směnku tržní, resp. veletržní, splatnost ke dni konání toho či onoho veletrhu, např. „splatno o zimním jarmarku v Českých Budějovicích“. Nebylo přípustné uvést alternativní datum splatnosti, např. „splatno 1. 1. 1925 nebo

---

³⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 1923, sp. zn. Rv II102/23.

³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 1931, sp. zn. Rv II1446/31.

³⁷ ŠTĚPINA 1933 op. cit., s. 24.

³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 1928, sp. zn. Rv II 559/28.

³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1931, sp. zn. Rv I 1510/31.

⁴⁰ ROUČEK 1931 op. cit., s. 70.

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1931, sp. zn. Rv I 1510/31.

⁴² Druhy splatnosti směnky jsou obsaženy v taxativním výčtu ustanovení § 33 čl. I ZSŠ.

13. 1. 1925“. Neplatná byla rovněž směnka s neexistujícím datem splatnosti, např. „splatno 29. 2. 1931“ či „splatno 31. 9. 1931“. Dále bylo neplatné stanovení splatnosti, v jejímž průběhu by dlužník mohl dle své vůle plnit třeba i postupným, dílčím plněním, např. „splatno do 2 let“. Splatnost směnky nebylo také možno vázat na právní událost, tzv. diés incertus an certus quando,⁴³ tj. jistota určité události, nejistota však kdy, např. „splatno v den smrti tvého strýce“. Nebylo možno (a z logiky věci ani nešlo) vystavit směnku, jejíž datum splatnosti by předcházelo datu vystavení.⁴⁴ Co se týče splatnosti směnky na určitý den, byla právní úprava poměrně benevolentní. Kromě neexistujícího data nebylo co zkazit. Přípustná byla např. formulace: „(splatno) uprostřed měsíce“, což znamenalo 15. den, „začátkem měsíce“, což znamenalo 1. den v měsíci, či „koncem měsíce“, což znamenalo poslední den v měsíci. Pokud nebyl u data splatnosti uveden rok, platilo se v roce vystavení směnky; pokud datum vystavení v tomto roce již uplynulo, platil rok následující. Podle dnešní právní úpravy by taková směnka byla považována za neplatnou.^{45, 46}

Nezbytnou náležitostí směnky byl i **podpis výstavce**. Musel být vlastnoruční a týkal se osoby fyzické nebo firmy, osoby právnické.⁴⁷ Jméno nesmělo být smyšlené.⁴⁸ Podpis výstavce, resp. trasanta, musel být umístěn pod směnečnou klauzulí, jelikož doktrína dovodila, že u směnky cizí se vlastně jedná o dopis trasanta trasátovi.⁴⁹ Jak již bylo řečeno, neplatnost podpisu remitenta vůči hlavnímu směnečnému dlužníku nemá žádný vliv na povinnost dalších osob uvedených na směnce zaplatit.

Výstavcův podpis tedy může nastolit tři možné situace (pokud je ze směnky zavázáno osob více):

- Výstavce se řádně podepíše svým jménem nebo firmou. V této situaci bude směnečně zavázán výstavce a všechny osoby na předmětné směnce podepsané.
- Výstavce se podepíše např. jménem, které teprve v budoucnu získá. V takové situaci bude směnka platná, avšak neplatný bude pouze výstavcův závazek vůči remitentovi. Ostatní osoby mimo výstavce budou tedy směnečně zavázáni.

---

⁴³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 104, 105.

⁴⁴ ROUČEK 1931 op. cit., s. 58.

⁴⁵ KOTÁSEK 2012 op. cit., s. 185.

⁴⁶ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 132.

⁴⁷ Viz ustanovení § 3 bod 5 ZS 1928.

⁴⁸ ROUČEK 1931 op. cit., s. 68.

⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 1929, sp. zn. Rv I1381/29.

- Výstavce emituje směnku jménem jiné osoby bez jakéhokoliv zmocnění. Jedná se o protiprávní jednání v trestněprávní rovině. Z takové směnky nebude zavázán domnělý výstavce, avšak ostatní osoby, jež připojily své podpisy na směnku v domnění, že směnku skutečně vystavil domnělý výstavce, zavázání budou.⁵⁰

V ustanovení § 3 bod 7 je zakotveno obecné subsidiární pravidlo pro určení **platebního místa** na směnce. Je jím místo uvedené u jména nebo firmy směnečníka, toto místo je rovněž považováno za směnečnickovo bydliště. Označení platebního místa nebylo tak formalistické jako dnes, např. při doložce „*splatno v Brodě*“ se jednalo o platnou doložku a směnka byla splatná v kterémkoliv Brodě na území Československé republiky, resp. i Podkarpatské Rusi. Co se týče uvedení více míst k placení, nebyla (stejně jako dnes) judikatura v rozhodovací praxi jednotná. Bylo judikováno, že je-li uvedeno takových míst několik, platí za místo platební první z nich.⁵¹ Totéž platí, je-li na směnce uvedeno několik směnečníků.⁵² V jiném, skutkově značně podobném případě však bylo judikováno, že směnka s několika platebními místy je neplatná a že označit na směnce několik směnečníků je přípustné jen tehdy, je-li určeno právě jen jedno platební místo.⁵³ Zákon umožňoval také vystavit směnku domicilovanou, k jejímuž zaplacení mohl směnečník zmocnit jinou osobu. Tento způsob zmocnění byl praktický a používal se především ke zmocnění peněžního ústavu ze strany směnečníka k zaplacení směnečné sumy směnečnému věřiteli.

Zajímavostí tohoto zákona bylo zakotvení **falšování směnek**. Bylo zakotveno toto falšování:

a) vystavení směnky jinou osobou než výstavcem bez jakéhokoliv zmocnění, ba i vědomí domnělého výstavce. Tyto případy však byly spíše ojedinělé;

b) opatřování směnek dalšími doložkami po jejich vystavení, a to bez dohody o jejím vyplnění nebo v rozporu s takovou dohodou. Tato problematika tvořila kvantitativně takřka celé jádro směnečné judikatury první republiky.

Problematiku falšování směnek zákon upravuje jen značně stroze,⁵⁴ a iniciativu v řešení konkrétních právních otázek tedy převzala judikatura. Přelomová rozhodnutí

⁵⁰ Viz ustanovení § 77 ve spojení s § 79 ZS 1928.

⁵¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 1931, sp. zn. Rv II 836/30.

⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 1930, sp. zn. Rv I 409/30.

⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 1927, sp. zn. Rv II 82/27.

⁵⁴ Této komplikované problematice se věnuje jen ustanovení § 77–79 ZS 1928.

stanovila, že vyplňovací právo k blankosměnce přecházelo na indosanta.⁵⁵ Byla-li směnečná suma zvýšena po podpisu dlužníka zfalšováním směnky, byla celá směnka neplatná.⁵⁶ Právo vyplnit směnku se nepromlčovalo ve třech letech po odevzdání směnečného blanketu,⁵⁷ stačilo, byly-li po vydání směnečného platebního příkazu, ale před vynesím rozsudku soudem prvé stolice v řízení o námitkách doplněny nedostávající se náležitosti směnky.⁵⁸

Přeškrtnutí směnky tužkou nemělo za důsledek její neplatnost, lhostejno, kdo ji přeškrtnl a zda se tak stalo úmyslně, či náhodou.⁵⁹

Pokud měl směnečný dlužník pochybnosti o pravosti směnky, mohl vznést námitku zfalšování směnky. Tato námitka vyplývala (stejně jako výše popsaná námitka směnečné nezpůsobilosti) přímo ze zákona, a byla tedy absolutní.⁶⁰ Pokud směnečný dlužník namítl excesivní vyplnění blankosměnky, musel prokázat, že byl věřitel tohoto vyplnění účasten nebo o něm věděl, případně vědět musel.

Účelová indosace směnek na spřízněné osoby, jejímž jediným účelem je zamezit směnečnému dlužníkovi uplatnit kauzální námitky, kterými by se vůči svému remitentovi ve směnečném rozkazním řízení ubránil, je dodnes palčivým problémem. Tato nekalá praktika remitentů byla a stále je vážným tématem doktríny⁶¹ a vypořádat se s ní musí rovněž judikatura.⁶² V roce 1926 vydal Nejvyšší soud rozhodnutí⁶³, které v souvislosti s pohledem na problematiku podvodných a účelových indosací směnek osobně hodnotím jako přelomové. Vyjádřil zde myšlenku, že „převodl-li indosant směnku na indosatáře (k inkasu) za tím účelem, aby znemožnil směnečnému dlužníku vznesení oprávněných námitek příslušejících mu proti indosantu, může dlužník uplatnit všechny námitky příslušející mu nejen proti indosatáři, nýbrž i proti indosantu. Jde tu o námitku lsti, podvodu, jakož i nedostatek oprávnění“. Muselo se však jednat o indosaci skutečně účelovou, podvodnou. Z pohledu subjektivní stránky se tedy muselo jednat o úmysl. Směnečný dlužník nemohl vznést relativní námitky, jež mu svědčily proti remitentovi

⁵⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 1926, sp. zn. Rv I 251/26.

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 1924, sp. zn. Rv I 126/24.

⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 1931, sp. zn. Rv I 930/31.

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 1925, sp. zn. Rv I 472/25.

⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 1929, sp. zn. Rv I 1777/28.

⁶⁰ ŠTĚPINA 1933 op. cit., s. 162.

⁶¹ Srov. např. CHALUPA, Radim. *Zajišťovací směnka*. Praha: Linde 2009, s. 65.

⁶² Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. I. ÚS 290/15, či náleží Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 1293/16.

⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1926, sp. zn. Rv I 1026/26.

i proti novému nabyvateli směnky, pokud se tento dopustil při nabytí směnky pouhé nedbalosti, ba i hrubé nedbalosti.⁶⁴

Základní myšlenka směnečného práva týkajícího se **omylu** ve směnečném právu je „ignorantia iuris non excusat“, případně též „ignorantia legis nemini permittitur“, tedy pokud účastník směnečného vztahu jedná v omylu, právní důsledky jsou stejné, jako kdyby v omylu nejednal.⁶⁵ Pokud jedná v důsledku neznalosti práva, tato okolnost ho nijak neomlouvá. Směnečné právo tedy účastníky směnečných vztahů nikterak nechránilo, stejně jako je tomu dnes. Z pohledu slabší smluvní strany není taková situace nikterak příznivá. Kovařík k tomu konstatuje, že na směnečné právní vztahy není možná aplikace ustanovení § 49a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,⁶⁶ neboť neschopnost účastníků směnečných vztahů orientovat se v nich nemůže být jejich omlouvou.

Směnečný **rukojmí**, označovaný též jako **aval**, byl dle zákona zavázán stejně jako ten, za něhož se zaručil.⁶⁷ Ze směnky byl s ostatními osobami na ní podepsanými zavázán rukou společnou a nerozdílnou. Směnečný závazek rukojmího byl nezávislý na závazku toho, za něhož se zaručil. Pokud byl rukojmím zajištěný závazek neplatný pro jiný důvod než vadu formy (ta způsobovala neplatnost celé směnky), neměla taková skutečnost na ručitelství závazek vliv.

Zásadní rozdíl mezi směnečnou rukojemskou právní úpravou prvorepublikovou a dnešní spatřuji zejména v tom, že tento zákon vyžadoval pro platnost rukojemského závazku doložku „jako rukojmí“ nebo jinou doložku téhož významu. Pro vyhotovení platného rukojemského závazku vyžaduje dnešní právní úprava pouhý podpis rukojmího kdekoliv na líci směnky.⁶⁸ Tento počín dnešní právní úpravy vnímám jako nezdařilý. S dynamikou dnešní doby jsou lidé práva neznalí, směnečná právní úprava je navíc hodně tradiční a specifická, což má za následek, že o ní lidé nemají ponětí žádné. Získat lstí rukojemský závazek na směnce od osoby, jež nemá intenci se směnečně zavázat, je tedy velmi jednoduché, např.: „Zde se nám podepište, nikoliv pod text platebního slibu k výstavci, ale kdekoliv jinde, a to jako svědek pro případ, že by výstavce následně namítal, že směnku nepodepsal.“

---

⁶⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 1933, sp. zn. Rv I 1375/33.

⁶⁵ HERMANN-OTAVSKÝ 1930 op. cit., s. 30.

⁶⁶ V současné době ustanovení § 583–585 NOZ.

⁶⁷ Viz ustanovení § 63 věta první ZS 1928.

⁶⁸ Viz ustanovení čl. I § 31 odst. 3 ZSŠ.

Shrnutí

Jak je z výkladu pojetí směnky z první republiky zjevné, směnka vykazovala značně podobné vlastnosti jako dnes. Byla vhodná k užívání spíše pro profesionální obchodníky, kteří znali její úskalí, a věděli tedy, jak platně směnku vystavit, jak si počínat při jejím vymáhání, jak ji převést, jaké jsou lhůty k uplatnění apod. Na rozdíl ode dneška směnka tehdy plnila pouze funkci platební, případně úložnou, nikoliv funkci zajišťovací, jak je tomu dnes. Je třeba si uvědomit, že v této době směnka fungovala především jako platidlo namísto peněz, tedy místo hotovostní transakce. Aby mohla směnka svými vlastnostmi penězům konkurovat, musela být vysoce likvidní. K tomuto účelu sloužil právě indosament. Směnka, která by byla nepřevoditelná či obtížně převoditelná, a tedy špatně obchodovatelná, by ztratila podstatnou část své hodnoty. Představme si tehdy běžnou situaci, kdy prodávající získal při prodeji zboží místo peněz od kupujícího směnku, která byla vystavena na jeho řad. Když šel následně prodávající sám kupovat zboží, mohl takovou směnkou zase zaplatit (resp. započíst svou směnečnou pohledávku vůči kupní ceně za zboží) tím, že ji rubopisem převedl na prodávajícího. Pokud by však takový převod nebyl snadný, směnka by svou platební funkci ztratila. Pokud tedy směnku vnímáme jako kdysi zcela běžné oběživo, považují její směnečnou přísnost za zcela adekvátní. Pokud je směnka takto hojně vystavována a rubopisem převáděna do stovek i tisíců rukou indosantů, musí mít určitou normalizovanou formu, ze které bude jasně patrné, zda je příslušný závazek platný, či neplatný. Pokud si pro srovnání představím hotovostní peníze, musí z nich být rovněž patrné, zda jsou platné, či nikoliv, a zda je tedy přijmu jako protiplnění za zboží či službu. Totéž lze říci o prvorepublikové směnce. Význam, který forma u směnky má, vystihuje velmi výstižně výrok: „*Má-li směnka míti hodnotu zlata a stříbra, musí míti právní normy ze železa.*“⁶⁹

Po nastínění historického vývoje se dostávám do roku 1941. V tomto roce byl na území protektorátu Čechy a Morava vydán nový **směnečný řád jako vládní nařízení č. 111/1940 Sb.**, zákonné nařízení, kterým se vydává a zavádí jednotný směnečný řád. Vycházel z německého práva, které v sobě inkorporovalo ženevské směnečné úmluvy, které se staly součástí českého právního řádu. Zásadní změnu přinesl tento zákon v možnosti sjednání úročení pro směnky splatné na viděnou, případně na určitý čas po

---

⁶⁹ Důvodová zpráva k návrhu směnečného zákona z roku 1927. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 311.

viděné. Směnečný řád byl velmi podobný dnešní právní úpravě. Tuto podobnost spatřuji zejména v tom, že obě normy vycházejí ze ženevských směnečných úmluv z roku 1930.

Po skončení druhé světové války nastal na území Československé republiky opět směnečně právní dualismus, neboť samostatný Slovenský stát přijal v roce 1941 vlastní **zákon směnečný č. 255/1941 Sb.** Směnečnou úpravu na území celého Československa sjednotil až zákon 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, přijatý usnesením Československého národního shromáždění dne 20. 12. 1950. Ten obsahuje rovněž úpravu šekovou, což není z pohledu českých zemí ani v evropském měřítku tradiční. Zákon nabyl účinnosti ke dni 1. 1. 1951 a je účinný dodnes.

2. O směnce

2.1. Obecně o směnečném právu

Definici směnečného práva se autoři (např. R. Chalupa, Z. Kovařík, J. Kotásek, V. Pihera) ve svých publikacích úspěšně vyhýbají. **Směnečné právo tedy definuji sám, a to jako soubor právních norem, které upravují základní směnečné náležitosti, převod či přechod směnky, splatnost směnky, problematiku avala, plátce pro čest, úpravu promlčení a další směnečné instituty.**

Vzhledem k tomu, že směnku lze bezpochyby řadit mezi nezastupitelné cenné papíry a předmětem směnečného práva je směnka, je právo směnečné bezpochyby podmnožinou práva cenných papírů. Definici cenného papíru nalezneme v § 514 NOZ: jedná se o listinu, se kterou je právo spojeno takovým způsobem, že jej nelze bez této listiny uplatnit ani převést.

Právo směnečné je systematicky kategorizováno jako právo soukromé. Základním stavebním kamenem tohoto právního odvětví je zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, v platném znění, který nabyl účinnosti k 1. 1. 1951. ZSŠ hodnotím jako velmi zdařilý. Jednak se jedná o nejstarší dosud platný a účinný zákon na území České republiky, jednak byl za dobu své platnosti (která je delší než 65 let) jen třikrát novelizován. Tyto novely byly přitom jen reakcí na novelizaci jiných zákonů⁷⁰, zatímco věcná stránka zákona zůstala dodnes zachována. Ačkoliv ZSŠ řeší otázky práv a povinností soukromoprávních subjektů a vymáhání jejich povinností z tohoto zákona je realizováno prostřednictvím civilního soudního řízení, jedná se o předpis ryze kogentní, od zákonných ustanovení ZSŠ je tedy možné se odchýlit jen v případech přímo zákonem předpokládaných a výslovně stanovených. Tato vlastnost není v ZSŠ nikde explicitně vyjádřena, vychází však z celého jeho pojetí. Pokud bych aplikoval zásadu dispozitivnosti, minula by se právní úprava směnek zcela svým smyslem a činila by je v praxi nepoužitelnými, neboť by zcela zmizela jistota o inkorporovaných právech do směnečné listiny. Jak nahlížet situaci, kdy se účastníci směnečného vztahu přesto od ZSŠ extenzivně smluvně odchýlí? Kovařík⁷¹ se v takovém případě uchyluje k aplikaci

---

⁷⁰ Zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů (zákon o poštovních službách), s účinností od 1. 7. 2000; zákon 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím a dále zákon 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění.

⁷¹ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 16.

soukromoprávní zásady „maxim utile per inutile non vitiatur“⁷², tedy: „*Týká-li se důvod neplatnosti jen takové části právního jednání, kterou lze od jeho ostatního obsahu oddělit, je neplatnou jen tato část, lze-li předpokládat, že by k právnímu jednání došlo i bez neplatné části, rozpoznala-li by strana neplatnost včas.*“ Detailní optikou lze dovodit tři možné přístupy:

a) Je-li to možné, k takovým excesivním jednáním (tedy k jednáním, jež byla provedena v rozporu s kogentními ustanoveními ZSŠ) vůbec nepřihlížet a ponechat zbylé směnečné ujednání v platnosti, tj. k zakázaným jednáním učiněným na směnce nepřihlížet. Jako příklad uvádím čl. 1 § 5 ZSŠ, jenž stanoví, že směnka splatná na viděnou nebo za určitý čas po viděné může být úročena. V jiné směnce platí tato doložka za nenapsanou. Pokud tedy budu aplikovat tuto teorii např. v situaci, kdy opatřím datosměnku úrokovou doložkou, zůstane předmětná datosměnka platná, ale nebude úročena. Za zmínku jistě stojí, že úroky ze směnečné pohledávky se u nás vypočítávají podle německé úrokové uzance, dle které má měsíc vždy 30 kalendářních dnů a kalendářní rok 360 dní.⁷³

b) Absentuje-li domnělý směnečný vztah některou jeho podstatnou náležitostí, avšak zároveň obsahuje všechny náležitosti jiného nesměnečného právního jednání, může být prostřednictvím konverze⁷⁴ považováno za jednání mimosměnečné. Taková situace však bude spíše ojedinělá. Jako příklad uvádím konverze směnky do dlužního úpisu či poukázky podle NOZ.⁷⁵ Podle mého mínění může nastat i situace, kdy základní směnka zůstane platná, avšak některá z jejích doložek se – právě prostřednictvím konverze – stane mimosměnečnou obligací. Jako příklad uvádím situaci, kdy směnka bude opatřena prohlášením o zvýšených úrocích (tedy o úrocích vyšších než 6 % p. a. ze směnečné sumy ve smyslu ust. čl. I § 48 odst. 1 bod 2 ZSŠ). V tomto případě bude směnka platná, avšak doložka o zvýšených úrocích bude posuzována jako smluvní pokuta ve smyslu § 2048–2052 NOZ i v případě, že bude vyhotovena na směnečné listině.⁷⁶ S tímto názorem mohu vyslovit jen souhlas.

---

⁷² Tato zásada je obsažena v § 576 NOZ, v případě smluvního ujednání je nazývána též salvatorská klauzule.

⁷³ NEJEPÍNSKÝ, Karel. *Směnka v obchodě a podnikání*. Praha: Profess, 1992, s. 21.

⁷⁴ Viz § 575 NOZ: „*Má-li neplatné právní jednání náležitosti jiného právního jednání, které je platné, platí toto jiné právní jednání, pokud je z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednajících osoby.*“

⁷⁵ Viz § 1939 odst. 1 NOZ: „*Poukázka opravňuje poukazníka vybrat u poukázaného vlastním jménem plnění a poukázanému se poukázku přikazuje, aby poukazníkovi plnil na účet poukazatele. Přímé právo vznikne poukazníkovi proti poukázanému jen tehdy, přijme-li poukázaný poukázku.*“

⁷⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový – komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011b, s. 174.

c) Pokud není možné k předmětné doložce nepřihlížet ani provést konverzi, je nutné hledět na konkrétní směnečný závazek jako na neplatný, čímž nejsou dotčeny ostatní závazky osob směnečně zavázaných (např. výstavce směnky není svéprávný, tu později avaluje osoba plně svéprávná), případně je nutno pohlížet na celou směnečnou listinu jako na neplatnou (např. na směnce chybí některá z podstatných náležitostí ZSŠ čl. I § 1; § 75 ZSŠ). Potom budou neplatné rovněž všechny závazky z takové směnky.

ZSŠ lze charakterizovat jako předpis značně stručný, nikterak kazuistický, zároveň však předvídající velké množství možných situací, jež mohou při směnečně-právních jednáních nastat, případně poskytuje ve velkém množství případů alespoň spolehlivé vodítko k výkladu tam, kde výslovná směnečná úprava chybí.

ZSŠ je základním pramenem práva směnečného, je tedy zákonem speciálním a má přednost před jinými zákony, byť by upravovaly právní instituty obdobné. ZSŠ sice upravuje většinu problematiky se směnkou související, ne však vyčerpávajícím způsobem. V případě mlčení ZSŠ je proto nutné hledat řešení v úpravě obecné. Ač je ZSŠ předpisem kogentním, směnečné právo upravuje relativní vztahy mezi fyzickými a právnickými osobami, které se ze své vůle směnečně zavázaly. Jedná se tedy o předpis soukromoprávní. Subsidiárním kodexem pro ZSŠ tedy bude občanský zákoník.⁷⁷

2.2. Směnka a její charakteristika

Směnka zákonem definována není. Tuto roli převzala doktrína, ve které se lze v rámci jednotlivých definic setkat s různými pojetími. Kovařík směnku definuje jako „*cenný papír vydaný v zákonné formě, kterým se určité osoby (směneční dlužníci) zavazují majiteli směnky zaplatit v určitém místě a čase vyplývajícím z listiny částku směnkou určenou s tím, že jde o závazky přímé, bezpodmínečné, nesporné a abstraktní*“.⁷⁸ Kotásek, jehož definice mě v porovnání s výše citovanou zaujala mnohem více, vnímá směnku jako „*listinný cenný papír se zákonem předepsaným obsahem, ve kterém jeho výstavce buď sám slibuje, že zaplatí jiné osobě určitou částku (pak jde o směnku vlastní), anebo platit určité osobě přikazuje (pak se jedná o směnku cizí, neboť její text směřuje k závazku jiné – směnkou oslovené osoby)*“.⁷⁹ Za nepřilíš

⁷⁷ Od 31. 12. 2013 byl subsidiárním kodexem občanský zákoník (zákon 40/1964 Sb.), jakož i zákoník obchodní (zákon 513/1991 Sb.), případně také zákon o cenných papírech (zákon 591/1992 Sb.). Bylo třeba individuálně posoudit, který bude použit. NOZ tuto dualitu odstranil.

⁷⁸ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 51.

⁷⁹ KOTÁSEK, Josef; PIHERA, Vlastimil; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich. *Právo cenných papírů*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 124.

zdařilou definicí směnky považují pojetí Chalupovo⁸⁰, který ji vnímá jako pouhé prohlášení na hmotném substrátu, jež má směnečné náležitosti, tedy že „směnka je směnečné prohlášení výstavce, kterým tato osoba přikazuje (v cizí směnce) nebo slibuje (ve vlastní směnce) zaplacení určité peněžité částky (směnečné sumy), které se má uskutečnit v den splatnosti v určeném platebním místě ve prospěch remitenta (prvního směnečného věřitele), případně osoby, na niž byla směnka převedena. Základní směnka je jediným směnečným prohlášením, které ve směnce nemůže chybět – jen listina obsahující základní směnku je směnkou“. Její nepřesnost spatřuji v užití pojmů „základní směnka“ i „prohlášení“.

Lze se setkat i s částečně negativní definicí, že „směnka je listinným cenným papírem, do kterého je vtělena abstraktní peněžítá pohledávka. Směnka není pouhým důkazem o existenci směnečné pohledávky a závazku, ale listinou, se kterou jsou směnečná pohledávka a jí odpovídající závazky neoddělitelně spjaty“.⁸¹

K definici směnky se vyjádřila rovněž judikatura⁸²: „Směnka je definována jako dlužnický dokonalý cenný papír, jímž za předpokladu splnění přísných formálních náležitostí vzniká přímý, bezpodmínečný, nesporný a abstraktní závazek určité osoby zaplatit majiteli směnky v určitém místě a čase stanovenou peněžitou částku. I když se vystavení směnky zpravidla opírá o určitý důvod (kauzu), vzniká ze směnky specifický (směnečný) právní vztah, jehož abstraktní charakter tkví v tom, že právní důvod (kauza) není pro jeho vznik významný a ze směnky nevyplývá.“

Na základě uvedených definic považuji směnku za cenný papír, jenž musí obsahovat náležitosti stanovené zákonem a na jehož základě se výstavce směnky zavazuje sám zaplatit určitou peněžitou sumu na určitém místě nebo přikazuje zaplatit určitou sumu na určitém místě jiné osobě.

Ve věci minimálního požadavku formy směnky ve smyslu formy právního jednání tuto ZSŠ nepřímou vymezuje v ust. čl. I § 2 ZSŠ pro směnku cizí a v ust. čl. I § 75 pro směnku vlastní, v obojím případě jako „označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny“. Pokud musí být označení, že jde o směnku, pojato do vlastního textu listiny, znamená to, že směnka musí být listinou.⁸³ Z toho lze dovodit, že ústní forma směnečných jednání (úkonů) je nepřipustná. Relevantní směnečné úkony jsou

---

⁸⁰ CHALUPA 2009 op. cit., s. 28.

⁸¹ CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 23.

⁸² Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2015, sp. zn. 26 Cdo 4188/2014.

⁸³ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový. Komentář, 1. část – směnky*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, s. 9, s. 508.

tedy jen ty, které splňují alespoň písemnou formu právního jednání. Nejedná se však pouze o směnečný úkon jejího vystavení, ale o všechny úkony, jako je doložka rukojemská, bezprotestní, akceptační, rekta doložka, úroková doložka, prokuradoložka a všechny ostatní.

Požadavek listinné formy nelze ztotožňovat s listinou. I když je směnka nejčastěji vyhotovena na papíře, může být sepsána rovněž na dřevě, látce či kameni. Text směnky může být zkrátka pořízen jakýmkoliv způsobem garantujícím jeho dostatečnou viditelnost a trvalost. V minulosti byla směnka často vyhotovena i na víku doutníkové krabičky. Během právní praxe jsem se setkal i se směnkou vyhotovenou na pivním tácku.

Směnka může být vystavena jako cenný papír na jméno (tzv. rektasměnka) či na řad. Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, obsahoval výčet cenných papírů. NOZ takový výčet neobsahuje, z charakterových vlastností směnky je však zcela patrné, že se jedná o cenný papír. Jedná se o tzv. dokonalý cenný papír, nazývaný též skripturou. Výkon či převod směnečné pohledávky je tedy přísně vázán na směnečnou listinu. Tuto pohledávku není jakkoliv možné od směnečné listiny oddělit. Pokud by se výstavce a remitent dohodli na zničení směnečné listiny a na jejím „nahrazení“ novou směnečnou listinou se zcela shodným textem (předpokládejme, že vystavení původní směnky, její zničení a vystavení směnky nové by se odehrálo v jeden kalendářní den, takže datum vystavení obou směnek by bylo shodné), nejednalo by se o tutéž směnečnou pohledávku. V důsledku zničení původní směnečné listiny by již nadále nebylo možné pohledávku v ní inkorporovanou uplatnit ani převést. Následnou emisí by vznikla nová abstraktní směnečná pohledávka se stejnými vlastnostmi. Zničení původní směnečné listiny a následná emise zcela nové a shodně znějící směnečné listiny jsou nicméně jednání nesměnečná, která se jednotlivých směnečných jednání nikterak nedotýkají ani je nemohou jakkoliv ovlivnit.

NOZ se věnuje problematice cenných papírů v ustanoveních § 514–544. Dle formy dělí cenné papíry na:

- cenné papíry na majitele (tzv. au porteur),
- cenné papíry na řad (tzv. ordrepapíry),
- cenné papíry na jméno (tzv. rekta papíry či také au nom papíry).

Směnka je svou povahou typickým cenným papírem na řad. Ustanovení § 11 ZSŠ stanovuje, že není-li tu opačné doložky, je směnka cenným papírem na řad, směnku tedy není nutné takovou doložkou vůbec opatřovat. Pokud je však směnka opatřena

směnečnou doložkou „nikoliv na řad“ (tzv. rektadoložka), ztrácí svou schopnost indosace. Její převod se provádí smlouvou o postoupení pohledávky, který má účinek běžné cese. V případě opatření směnky touto doložkou se z ní tedy stává cenný papír na jméno. Formu směnky na doručitele ZSŠ nezmiňuje. Vzhledem ke kogentnosti, jež byla popsána výše, docházím ke zcela jednoznačnému závěru, že tato forma cenného papíru je nepřipustná a způsobuje absolutní neplatnost celé směnky. Tento závěr konstatuje i judikatura.⁸⁴ Na druhou stranu je zde vhodné zmínit, že ZSŠ v ustanovení čl. I § 13 povoluje převod směnky tzv. blankoindosamentem⁸⁵ a následně možnost dalšího převodu blankotradicí.⁸⁶ V takovém případě tedy považuji směnku přinejmenším za cenný papír s velmi mnoha vlastnostmi cenného papíru na doručitele, a to navzdory skutečnosti, že taková forma směnky je (s ohledem na kogentnost ZSŠ) zákonem zakázána. Dle NOZ⁸⁷ je cenným papírem na doručitele takový cenný papír, jenž neobsahuje jméno oprávněné osoby. Směnka opatřená blankoindosamentem v tomto smyslu předmětnou podmínku splňuje. NOZ⁸⁸ dále stanovuje, že převod cenného papíru na doručitele se provádí smlouvou (pokud zákon u konkrétního cenného papíru nestanoví formu, postačí jen forma konkludentní) k okamžiku jeho předání. Tuto podmínku taková směnka rovněž splňuje. Je však třeba zmínit, že tento převod vlastnického práva ke směnce nezakládá žádný ze čtyř pravidelných účinků indosamentu, neboť jej nelze zpětně vystopovat.⁸⁹ Jelikož tedy takový převod nenavozuje žádný z pravidelných účinků indosamentu, dovozují, že nový nabyvatel (tj. aktuální držitel směnky) vstupuje do práv a povinností posledního indosatáře, který blankoindosament vyhotovil, a z pohledu směnečného dlužníka, resp. směnečných dlužníků, je jeho postavení naprosto stejné, jako kdyby k takovému převodu vlastně vůbec nedošlo. Na základě této myšlenky jsem přesvědčen, že tito směneční dlužníci nebudou v případném směnečném rozkazním řízení nikterak omezeni v uplatnění svých relativních námitek vůči věřiteli, který blankoindosament na

---

⁸⁴ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 574/2006, dále rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 12. 1997, sp. zn. 9 Cmo 240/97.

⁸⁵ Blankoindosament je indosament, ve kterém není identifikován nabyvatel směnky. Za blankoindosament je ve smyslu zákona považován rovněž indosament na majitele. Jelikož v blankoindosamentu není indosatář uveden, legitimuje každého držitele směnky.

⁸⁶ Blankotradice je směnečným převodem. Jedná se tedy o zastřený způsob převodu směnky, neboť se provádí pouhou tradicí. Aby mohla být směnka platně převáděna blankotradicí, musí být opatřena platným blankoindosamentem.

⁸⁷ Srov. konkrétně § 518 odst. 2 věta poslední NOZ.

⁸⁸ Srov. konkrétně § 1103 odst. 1 NOZ.

⁸⁹ CHALUPA 2008 op. cit., s. 160.

rubu směnky vyhotovil. Této problematice se budu věnovat dále ve své práci v souvislosti se zajišťovací funkcí směnky a s její účelovou indosací.

Asi nejtypičtějším znakem směnky je právě její směnečná přísnost nazývaná latinsky „*rigor cambialis*“. To znamená konat právní jednání přesně tak, jak předpokládá zákon, a to pod sankcí neplatnosti buď konkrétní směnečné klauzule, nebo – v případě chybějících podstatných náležitostí směnky – celé směnky. Doktrína „*rigor cambialis*“ byla již plně uplatňována za účinnosti ZS 1928, Švamberg⁹⁰ ji nazývá mimo jiné i jako dbalost čili diligenci směnečnou, kterou zcela trefně charakterizuje citátem „*kdo neotvívá oči, musí otvírati kapsu*“.

Směnečné náležitosti směnky stanoví ZSŠ v čl. I § 1 ZSŠ pro směnku cizí. Jsou jimi: 1) označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, ve kterém byla tato listina sepsána, 2) bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu, 3) udání jména směnečníka, 4) údaj splatnosti, 5) údaj místa, kde má být placeno, 6) jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno, 7) datum a místo vystavení směnky, 8) podpis výstavce u směnky cizí.

V ust. čl. I § 75 uvedený zákon stanoví náležitosti pro směnku vlastní, které jsou totožné s výjimkou udání jména směnečníka.

Na první pohled by se mohlo zdát, že vystavení platné směnky je velmi jednoduché a dosažitelné pro každého plně svéprávného člověka. Opak je však bohužel pravdou. Výstavci emitují směnky, jež podstatné náležitosti neobsahují, což vede – v neprospěch domnělých směnečných věřitelů – k neplatnosti celé směnky. Ve své současné právní praxi v advokacii se často setkávám s problematikou směnek u klientů, a to jak na straně dlužníků, tak věřitelů. Pokud je klient směnečným dlužníkem, provádím jako první úkon vždy kontrolu náležitostí směnky ve smyslu čl. 1 § 1, resp. § 75 ZSŠ. Nejčastější vadný jev na emitovaných směnkách, se kterými se setkávám, je určení místa splatnosti pouhým vymezením určitého období (např. „*zaplatím do 31. 12. 2021*“).⁹¹ Za druhý nejčastější vadný jev považuji situaci, kdy výstavce sice pojmenuje listinu slovem směnka, nicméně ve vlastním textu již toto klíčové slovo dále absentuje. Častým

---

⁹⁰ Srov. ŠVAMBERG, Gustav. *Naše jednotné směnečné právo*. Praha: Palásek a Frant. Kraus, 1941.

⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3361/2010: „*Směnka je neplatná, neobsahuje-li určení konkrétního dne splatnosti, ale jen vymezení konkrétního období, v němž je splatná (např. „do 30. června 2003“).*“

nedostatkem je rovněž chybějící označení měny.⁹² Zajímavé přitom je, že vistasměnka, jež zakazuje směnečnému věřiteli předložit směnku k placení do určitého data (např. s doložkou „*na viděnou, ne před 30. květnem 2003*“), je směnka platná.⁹³

Na podporu tvrzení o náročnosti emise platné směnky uvedu několik příkladů z rozhodovací činnosti soudů, které se v minulosti touto problematikou zabývaly.

Ad 1) V prvním případě se Nejvyšší soud⁹⁴ zabýval otázkou jazykové jednotnosti směnky ve smyslu ust. § 75 bod. 1 ZSŠ. Výstavce emitoval směnku v českém jazyce, ve které se zavázal zaplatit remitentovi směnečnou sumu ve výši „*50.000 CHF (slovy: padesát tisíc swiss franks)*“. Následně byla směnka opatřena rukojemskou doložkou. Ze směnky nebylo ke dni její splatnosti zapláceno výstavcem ani avalem ničeho. Po vydání směnečného platebního rozkazu výstavce vymezil svou námitkovou obranu mimo jiné tím, že směnka není platná, jelikož nebyla dodržena právě jazyková jednota směnky. Soud konstatoval: „*Jakkoliv sporné směnky obsahují u číselného vyjádření směnečné sumy údaj měny směnečné sumy ‚CHF‘ (který odpovídá ČSN ISO 4217 Kódy pro měny a fondy, vydané v prosinci 2002, jež je českou verzí mezinárodní normy ISO 4217:2001) – kód pro frank švýcarský, ‚druhý‘ údaj měny směnečné sumy, nacházející se u slovního vyjádření směnečné sumy, znějící ‚swiss franks‘, je důvodem neplatnosti. Není totiž pochyb o tom, že u sporné směnky, vystavené v českém jazyce, zmíněný údaj měny odporuje požadavku jazykové jednoty směnky. Přitom akceptovat nelze ani názor dovolatele o důsledcích ‚plurality‘ údajů měny, když žádnému z údajů měny směnečné sumy nacházejících se na sporných směnkách – jak správně uvedl odvolací soud – nelze dát přednost, respektive žádný z nich nelze pominout.*“

Ad 2) Bezpodmínečný příkaz zaplatit je obvykle vyjádřen slovy „*zaplat*“ či „*zaplatte*“ u směnky cizí, slovem „*zaplatím*“ je pak obvykle vyjadřován platební slib u směnky vlastní. Taková doložka musí obsahovat jasný a srozumitelný slib zaplatit u směnky vlastní, resp. příkaz zaplatit u směnky cizí. Musí se tedy jednat o imperativ pod sankcí neplatnosti celé směnky, neboť „*neplatnou jest směnka vydaná, jež neobsahuje platebního příkazu*“.⁹⁵

---

⁹² *Platební a zajišťovací instrumenty v zahraničním obchodě: studijní texty*. 3. vyd. Praha: Sekurkon, 1993, s. 52.

⁹³ HUBÁČKOVÁ-SVOBODOVÁ, Věra. *Směnka podruhé aneb „Slasti a strasti uživatele směnky po deseti letech*. Brno: ECON publishing, 2005, s. 36.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 29 Cdo 427/2009. *Právní rozhledy*. 2011, č. 8, s. 300.

⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 12. 1922, sp. zn. Rv I 1539/22.

Ad 4) Co se týče údaje splatnosti, musí být vyjádřen jasně a srozumitelně. Neplatnost celé směnky způsobuje např. udání místa splatnosti alternativně.⁹⁶ S přihlédnutím k těmto judikaturním závěrům není tedy možné ani vystavit směnku s neexistujícím datem splatnosti (např. „29. 2. 2022“ či „31. 10. 2020“). Jak jsem již výše uvedl, není ani možné udat splatnost tak, aby v jejím průběhu plnil dlužník dle své vůle (buť vcelku či plněním dílčím), např. „do 30. června 2003“. (Emise takto neplatné směnky je poměrně častá, zpravidla vzniká při zápůjčce se slovy domnělého remitanta „*půjčím ti na směnku, až budeš mít, vrátíš mi to*“.)

Ad 5) Další oblastí značně poznamenanou rigor cambialis je určení platebního místa. Přitom je třeba uvést, že ZSŠ v § 76 odst. 4 stanoví, že „*není-li zvláštního údaje, platí, že místo vystavení směnky je místem platebním a zároveň místem výstavcova bydliště*“. Je tedy zřejmé, že platební místo nemusí být na směnce vůbec vyjádřeno, neboť v takovém případě se uplatní nevyvratitelná právní domněnka výše uvedená. Dalším případem je vydání listiny jako blankosměnky.⁹⁷ Osobně zastávám názor, že údaj zákonného platebního místa je z pohledu materiální pravdy zcela irelevantní, a zákonným platebním místem bude tedy na směnce vyznačené místo její emise, a to i v případě, že bude nade vší pochybnost prokázáno, že směnka byla vystavena jinde.

Konstantní judikatura českých soudů⁹⁸ se staví k vyjádření platebního místa na směnce velmi striktně, do popředí tedy staví směnečný formalismus. Z velkého množství takových rozhodnutí lze vyvodit jednoznačný závěr, že směnka je přísně formální cenný papír, který je velmi snadno převoditelný, a proto není přípustné, aby kterýkoliv údaj na směnečné listině byl způsobilý přivodit její neurčitost, a tím i její neplatnost. Jako příklad uvádím:

V roce 2010 se Nejvyšší soud⁹⁹ zabýval případem, kdy bylo na směnce vlastní vyjádřeno platební místo slovy „*Česká republika*“. Ztotožnil se s argumentací nižších soudů, že platební místo musí být vyjádřeno dostatečně přesně a nesmí být rozporné. Z platebního místa vyjádřeného jako „*Česká republika*“ není patrné, kde má směnečný dlužník svůj dluh plnit a kde má majitel takové směnky zase právo plnění požadovat. Nejvyšší soud nicméně takovou směnku neplatnou neshledal, neboť v projednávané věci konstatuje v odůvodnění rozsudku, že „*nelze odhlédnout od skutečnosti, že ač na*

---

⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2009, sp. zn. 29 Cdo3106/2009.

⁹⁷ ŘÍHA, Michal; RYSLOVÁ, Kateřina. Konec směnečné přísnosti. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 311.

⁹⁸ Srov. např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 5 Cmo 40/96.

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4497/2009.

předmětné směnky je místo placení uvedeno neurčitě (Česká republika), obsahuje směnka určitý údaj o místě vystavení (N.) a na směnky je uvedena dokonce přesná adresa výstavce. Přitom údaj místa placení není s údajem místa vystavení v rozporu (N. se nacházejí v České republice na okrese Plzeň-jih). Údaj místa vystavení směnky je proto způsobilý upřesnit údaj o místě placení tak, aby majitel směnky věděl, ve kterém místě má směnku v den splatnosti předložit k placení (srov. čl. I § 87 odst. 1 směnečného zákona). V intencích čl. I § 76 odst. 3 směnečného zákona je přitom logické, že majitel směnky (směnečný věřitel) bude v případě příliš obecně určeného platebního místa směřovat za účelem předložení směnky k placení do místa vystavení směnky. Je-li místo vystavení směnky přesnějším údajem než místo platební (a oba údaje nejsou mezi sebou v rozporu), nemůže nastat nejistota na straně směnečného věřitele ohledně místa, kde má směnku předložit k placení, ani na straně výstavce vlastní směnky o tom, kde má být v den splatnosti připraven na směnku plnit. Předmětná směnka není proto pro neurčitý údaj o platebním místě neplatná“. Jelikož je místo vystavení směnky její podstatnou náležitostí, lze konstatovat, že pokud je směnka vystavena v České republice (jak bylo řečeno výše; je třeba naplnit jen formální znak, tedy uvést takový údaj na směnku; domnívám se, že z pohledu materiální pravdy je taková skutečnost ve směnečném právu irelevantní) a platební místo bude vyjádřeno jako „Česká republika“, bude taková směnka platná, neboť se použije zákonná fikce místa platebního, tj. v místě směnečnickova/výstavcova bydliště ve smyslu ust. čl. 1 § 2 odst. 3 a § 76 odst. 3 ZSS, která není v rozporu s vyjádřeným údajem platebního místa „Česká republika“.

Osobně takové rozhodnutí hodnotím značně skepticky. V souladu s principem směnečné přísnosti, kterou dosavadní judikatura zastávala, nelze takový postup spravedlivě obhájit. Judikatura vyšších soudních instancí má být jednotná a předvídatelná. Takový exces, který zcela vybočuje z více než staletých základních principů směnečného práva, které judikatura konstantně aplikuje, jen prohlubuje právní nejistotu v už tak složitém směnečném právu. Ohledně obrany rigor cambialis se Kotásek¹⁰⁰ vyjadřuje následovně: „Při výkladu směnečných právních úkonů je přitom třeba přihlížet k povaze směnky jako cenného papíru, jehož základní funkcí je jednoduchá převoditelnost na další osoby. Právě s ohledem na oběžnou funkci směnky nelze na jejím nabyvateli požadovat, aby si ověřoval okolnosti jejího vystavení. Protože nabyvatel směnky má k dispozici pouze směnku jako takovou, lze při výkladu směnky brát v potaz pouze směneč-

¹⁰⁰ Srov. KOTÁSEK, Josef. K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt? In: *Pocita Petru Hajnovi k 75. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 157.

nou listinu a jiné okolnosti lze zohlednit jen tehdy, pokud by musely být známy každé třetí osobě.“

Odůvodnění předmětného rozhodnutí je plně v rozporu s literou ZSŠ, jež v čl. § 76 odst. 3 jasně stanoví: „*Není-li zvláštního údaje, platí, že místo vystavení směnky je místem platebním a zároveň místem výstavcova bydliště.*“ Výkladem tohoto ustanovení je přece jasné, že tato zákonná fikce platebního místa je užita až v okamžiku, kdy na směnce jiného údaje o platebním místě není, což je rovněž v souladu s konstantní judikaturou.¹⁰¹ Zvláštní údaj o platebním místě je pak údaj vyhovující či nevhovující, podle kterého se určí platnost či neplatnost takové směnky. Odborná veřejnost by tedy očekávala od Nejvyššího soudu vyslovení neplatnosti takové směnky, nicméně ten před zásadou směnečné přísnosti upřednostnil soukromoprávní zásadu posuzování právního jednání podle vůle smluvních stran s kombinací se zákonným platebním místem podle ZSŠ. Jsem zastáncem toho, aby v běžných soukromoprávních sporech byl přepjatý formalismus odstraněn a aby se výkladem právního jednání zjišťoval původní účel, smysl toho či onoho právního jednání, jakož i původní úmysl smluvních stran, aby ze dvou a více možných výkladů byl použit ten nejpriznivější a aby roli při posuzování platnosti právních jednání hrála zásada dobré víry. Jsem nicméně přesvědčen, že taková východiska nemají ve směnečných vztazích místo, neboť by zcela popřela funkci směnky (která se vyvíjela celá staletí). Směnka, jak je uvedeno výše, je velice likvidní oběživo, které je samo o sobě kauzou a titulem. Vzhledem ke své vysoké likviditě je směnka za dobu své existence v rukou desítek, stovek, někdy i tisíců vlastníků. Indosace není nikterak limitována hranicí České republiky, proto jsou směnky často indosovány rovněž do zahraničí. Je tedy jasné, že po určité době se směnka dostane do rukou někomu, kdo výstavce směnky vůbec nezná. Po takovém vlastníku směnky nelze spravedlivě požadovat, aby zjišťoval, za jakých okolností byla směnka vystavena, kdo jsou osoby na ní zavázané apod. Vše potřebné se dozví pouze z doložek na směnečné listině, mimo jiné i to, kdo, kdy, kde a kolik mu má zaplatit. Proto nelze po oprávněných ze směnky (a už vůbec ne po cizincích) spravedlivě požadovat, aby považovali vymezení „Česká republika“ za dostatečně určitý údaj platebního místa v kombinaci se zákonnou fikcí platebního místa v bydlišti výstavce, které je na směnce rovněž zaznamenáno. Směnečný věřitel by měl ze směnky na první pohled poznat a identifikovat určitost platebního

---

¹⁰¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. 29 Odo 1053/2004, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 29 Odo 1053/2004.

místa, a ne zjišťovat, zda je platební místo v České republice, a dovozovat, zda je tedy směnka platná, či nikoliv.

Do kontrastu s výše uvedeným rozsudkem Nejvyššího soudu stavím rozsudek Vrchního soudu v Praze¹⁰², který vyslovil neplatnost směnky, ve které bylo platební místo uvedeno jako „*Jílovská, P-4, 142 00*“. Na ústním jednání v srpnu roku 2010 právní zástupce žalobce argumentoval právě výše uvedeným rozsudkem Nejvyššího soudu (tedy platným platebním místem „Česká republika“, pokud je výstavcovo bydliště na jejím území). Dále tvrdil, že je zcela jasné, že zkratkou „*P-4*“ se rozumí Praha 4 a že se jedná o zcela běžně používanou zkratku, což dokázal i odesláním dopisu na adresu shodnou s uvedeným platebním místem, přičemž ten byl řádně doručen. Vrchní soud však ve svém odůvodnění mimo jiné konstatuje: „*Při výkladu směnečných právních úkonů je třeba přihlížet k povaze směnky jako abstraktního cenného papíru, jehož základní funkcí je neomezitelná převoditelnost. S ohledem na oběžnou funkci nelze po nabyvateli směnky (může jím být i cizí státní příslušník) požadovat, aby si ověřoval okolnosti jejího vystavení a zjišťoval, co je platebním místem.*“

Naneštěstí se žalobce rozhodl mimořádný opravný prostředek nepodat, takže o případném postoji Nejvyššího soudu v kontrastu s jeho rozhodnutím popsáním výše lze jen spekulovat.

Osobně se domnívám, že vývoj judikatury je zcela přirozený jev, který odráží vývoj společnosti a jejích etických hodnot. Pokud však Vrchní a Nejvyšší soud vydají dvě diametrálně odlišná rozhodnutí týkající se totožné materie, a data vyhlášení těchto rozhodnutí jsou navíc od sebou vzdálena pouhé čtyři kalendářní měsíce, **nepovažuji takový jev za přirozený vývoj judikatury, nýbrž jen za nekonzistenci a svévolnost v rozhodování soudnictví, jež umocňují právní nejistotu ve směnečném právu.**

Dále se judikatura¹⁰³ i doktrína¹⁰⁴ shodují, že platební místo je možné vyjádřit s přesností obce či města. Tedy např. „*splatno ve Valašském Meziříčí*“ či „*splatno v Českých Budějovicích*“. Nejvyšším soudem bylo dokonce dovozeno,¹⁰⁵ že platební místo označené jako „*K. V.*“ je přípustné a splňuje požadavek určitosti platebního

---

¹⁰² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. 12 Cmo 100/2010.

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 2352/2008.

¹⁰⁴ KOVAŘÍK, Z. *Renesance směnky. Právní praxe v podnikání.* 1993, č. 1, s. 14.

¹⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. 29 Cdo 3817/2012.

místa. Argumentoval přitom tím, že z dosavadní judikatury¹⁰⁶ vyplývá, že údaj o platebním místě musí být vyznačen alespoň s přesností obce, a to bez zřetele na to, zda existuje více míst shodného názvu. Nejvyšší soud dále zmiňuje, že po účastnících směnečných vztahů nelze požadovat, aby bylo na směnce uvedeno platební místo, tj. název obce, bez sebemenší odchylky od názvu určeného postupem dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, v platném znění. Případná odchylka od „úředně zavedeného“ označení obce nemající za následek vznik takových pochybností není významná, a nezpůsobuje tak neplatnost směnky.

Toto rozhodnutí považuji za velice nešťastné, až absurdní. Jak může nabyvatel směnky, jenž může být i cizinec, vědět, co znamená česká zkratka „K. V.“? Přiznám se, že já to nevím dodnes. Znamená to Karlovy Vary, Krásná Ves, nebo Krátká Ves? Nebo snad Kropáčkova Vrutice? Všechny tyto obce jsou náhodně vybrány z oficiálního seznamu obcí vedeného Ministerstvem financí České republiky¹⁰⁷. Kromě toho byl platební údaj v tomto případě vyjádřen pouze s přesností obce, tedy nelze z ulice či čísla popisného dovodit, ve které obci s iniciálami „K. V.“ se taková ulice, příp. její číslo popisné, nachází, a tedy alespoň s jistou pravděpodobností určit, kde bylo zamýšleno místo platební.

V problematice určení platebního místa ve světle judikatury jsem žádnou logiku nenašel. Mohu jen poukázat na to, že je třeba udávat platební místo s přesností obce. Takové vyjádření je podle mého úsudku z hlediska směnečné přísnosti jednoduchý a bezpečný způsob, jak vystavit platnou směnku. Co se týče upřesňujících údajů jako městská část, ulice, číslo popisné, číslo orientační apod., nečiní platnosti směnky překážku. O praktičnosti těchto doplňujících informací lze s úspěchem diskutovat. Jsem toho názoru, že příliš konkrétně vymezené platební místo věřiteli ve většině případů předložení směnky k placení nijak nezlehčuje, ba dokonce naopak. Nespornou výhodou konkrétního vymezení platebního místa je bezesporu možnost směnečného věřitele, který nabyl směnku indosací a nemá vůbec co do činění se směnečným dlužníkem, dojít na přesně určené, konkrétní místo a směnku předložit. ZSŠ v ust. čl. 3 § 87 odst. 1 na druhou stranu obsahuje nutnost předkládat směnku k placení v místě, kde dlužník podniká, případně v místě, kde má bydliště. Dále stanovuje, že směnku lze předložit k pla-

---

¹⁰⁶ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3922/2008; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3964/2007; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3106/2009.

¹⁰⁷ *Administrativní registr ekonomických subjektů (ARES)* [online]. 2013 [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: http://www.info.mfcr.cz/ares/obce/ares_obce.html.cz.

cení v jiném místě pouze se souhlasem dlužníka. Současně je však nezbytné řídit se obsahem směnky. Za údajem platebního místa, který je tedy nutno dodržovat, je však nejen obec, nýbrž i zpřesňující údaje. Pokud tento údaj není v souladu s místem podnikání či místem bydliště, vyvstává otázka, kde vlastně směnku předložit. Zastávám názor, že místo předložení směnky k placení má být provedeno v souladu se ZSŠ, tedy v místě, kde se dlužník skutečně nachází, a tedy – pokud je to nezbytné – i v rozporu se směnečným prohlášením o platebním místě. Nicméně k předejití předmětné nejasnosti je jistě praktičtější udat platební místo s přesností obce.

Další problematikou, se kterou se musel Nejvyšší soud vypořádat, bylo určení platebního místa u směnek domicilovaných, tj. splatných u třetí osoby. Jako příklad uvádím:

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 20 Odo 1645/2005: „*Splatno v Kroměříži u Česká spořitelna, a. s., Praha 4, Olbrachtova 1929/62, organizační složka: oblastní pobočka ve Zlíně, pobočka v Kroměříži, Velké náměstí 43.*“ I když by se mohlo jevit, že se jedná o vyjádření více míst k placení, tedy alternativní vyjádření platebního místa, Nejvyšší soud shledal směnku platnou s tím, že je splatná v Kroměříži.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 3964/2007: „*Splatno u Komerční banky, a. s., Praha 4.*“ V městské části Praha 4 se však nacházelo několik poboček předmětné banky. Nejvyšší soud v tomto případě dovodil, že věřitel mohl uplatnit směnku u kterékoliv z nich.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 29 Cdo 3964/2007: „*Splatno v Komerční banka, a. s.*“ Vrchní soud zde judikoval, že pokud je udáno platební místo prostřednictvím osoby bez uvedení údaje místního, nelze shledat směnku platnou, jelikož z obsahu směnky není jednoznačné, kde se má osoba nacházet.

„*Splatno v: Jiří Dvořák.*“ Takový údaj nelze považovat za platební místo a pro určení platebního místa se použije zákonná fikce.

„*Splatno: osobně.*“ Stejně jako výše nelze takový údaj považovat za dostatečně určitě vymezené platební místo a je namístež použít zákonnou fikci.

Pokud srovnám tři výše uvedená rozhodnutí, žádnou logickou souvislost nevidím. Proč způsobuje vyjádření platebního místa slovy „*Komerční banka, a. s.*“ neplatnost celé směnky a proč je u vyjádření „*splatno v: Jiří Dvořák*“ (případně „*osobně*“) užitá zákonná fikce platebního místa? Kladou se snad rozdílné nároky na určení platebního místa prostřednictvím osoby v případě osob fyzických a právnických? Nebo

se snad považuje banka za podnikatele,¹⁰⁸ a tak jsou na její vymezení kladeny vyšší nároky? I když je tomu v praxi jinak, dle ZŠS směnku vystavuje (tedy i sepisuje) dlužník, v tomto případě to tedy nebyla Komerční banka, a. s., kdo směnku emitoval. Mám za to, že v takovém případě nelze najít žádné logické vodítko, a budoucím účastníkům směnečných vztahů lze tedy jen doporučit, aby platební místo na směnce nevymezovali prostřednictvím osoby.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2352/2008: „*Splatno u Agrobanky Praha, a. s., filiálky Pardubice, jednatelství Hradec Králové, ve prospěch účtu č. [x/y].*“ Ke dni dospělosti směnečné pohledávky již neexistovala žádná z těchto poboček. Nejvyšší soud konstatoval: „*[Z] hlediska určitosti platebního místa není významné, zda se nachází v rámci směnkou vymezeného platebního místa více provozoven označené osoby, v nichž by mohla být směnka k placení předložena. V takovém případě by majitel směnky mohl k placení předložit podle své volby v kterékoliv z nich [sic]. Přitom na povinnost zaplatit směnku bez jakýchkoliv pochybností nemůže mít vliv ani skutečnost, že k datu její splatnosti v rámci vymezeného platebního místa provozovna osoby, u níž má být placeno, neexistuje (byla v mezidobí zrušena); rozhodující totiž je, že i nadále zůstává jednoznačně určené platební místo.*“ Směnka byla tedy splatná v Hradci Králové nehledě na skutečnost, že tam již žádná pobočka Agrobanky nebyla.

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ve věci domicilované směnky s domicilem „*Investiční a poštovní banka, a. s.*“. Příklad je totožný jako v případě určení platebního místa „*Komerční banka, a. s.*“ s tím, že směnka byla opatřena domicilační doložkou.¹⁰⁹ Vrchní soud zde vyslovil, že směnka je domicilována, avšak domicil v sobě platební místo neobsahuje (stejně jako v případě „*splatno u Komerční banka, a. s.*“), a použije se tedy zákonné platební místo. Směnka tedy zůstala v platnosti.

Tyto skutkově shodné případy, které byly dvěma soudy stejné instance rozhodnuty zcela odlišně, mě nutí k zamyšlení nad vytvořením nějakého pravidla, aby případný účastník směnečného vztahu s jistotou vystavil platnou směnku. Spokojuji se s tímto závěrem: **U domicilované směnky se u domicilu nejedná o určení místa platebního, a pokud je udán domicil neurčitě, použijí fikci zákonného platebního místa. V případě nedomicilované směnky, na níž je udáno platební místo neurčitě, se bude jednat o směnku neplatnou.**

---

¹⁰⁸ Viz NOZ § 420 a násl.

¹⁰⁹ Domicil je směnečná doložka, kterou se směnka činí splatnou u třetí osoby, tedy u domiciláta.

Při hlubší analýze tohoto vyvozeného pravidla docházím k závěru, že vrchní soudy ČR vnímají domicil jako „nadstavbu“ platebního místa. Je sice pravda, že pokud je směnka opatřena domicilační doložkou, není již nutné platební místo udávat,¹¹⁰ avšak udáno být stejně může. Teprve pokud je tedy domicil udán neurčitě, zkoumám platební místo. Pokud směnka domicilační doložku neobsahuje, zkoumám rovnou platební místo. Vystavím-li tedy směnku s domicilační doložkou, mám jakýsi „pokus navíc“ a taková směnka bude neplatná až v případě, že udám neurčitě domicil i platební místo. **Z tohoto důvodu rozhodně doporučuji emitovat směnky s domicilem.**

Domicil: „č. ú [x/y], vedený u Komerční banky v Brně.“ Krajský soud¹¹¹ zde dospěl k názoru, že pokud je domicil vyjádřen prostřednictvím osoby, musí být doplněn o místní údaj. V tomto případě se to však nestalo, a proto je domicilační doložka neplatná a použije se zákonné platební místo. Toto rozhodnutí podporuje mou teorii a zapadá do intencí výše uvedeného pravidla.

„Splatno v: č. ú. [x/y].“ Uvedení pouhého čísla bankovního účtu bez jakéhokoliv detailnějšího údaje nepostačuje jako uvedení platebního místa a je třeba užít zákonné platební místo. Kotásek¹¹² nevnímá údaje, díky nimž je možno zjistit pobočku, která účet zřídila a vede, za způsobilé určit platební místo. Považuje je za pouhé informační doložky bez směnečněprávního významu.

2.3. Směnečná abstraktnost

Dalším typickým znakem směnky je její abstraktnost. Tento pojem je obecně vnímán jako nezávislost směnečné pohledávky na důvodech jejího vzniku. Emitací směnky a jejím předáním oprávněné osobě vzniká směnečněprávní vztah, který je zcela nezávislý na příčinném závazkovém vztahu. Tato skutečnost nejvíce přispívá k nerovnosti mezi směnečným dlužníkem a směnečným věřitelem. Touto problematikou se však budu ve své práci zabývat hlouběji v souvislosti s jejich jednotlivými funkcemi.

2.4. Indosace – směnečná převoditelnost

Dalším typickým znakem směnky je převoditelnost rubopisem. Teorie jednotlivých převodních účinků převodu u indosamentu je neoddělitelně spjata s ustanovením čl. I § 17 ZSŠ, který se projevuje v možnosti, resp. omezené možnosti uplatňování směnečných námitek po vydání směnečného platebního rozkazu. Abych mohl dále

¹¹⁰ KOVAŘÍK, Zdeněk. Platební místo u domicilované směnky. *Právo a podnikání*. 1992, č. 10, s. 10–11.

¹¹¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 5 Cm 500/2011.

¹¹² KOTÁSEK 2012 op. cit., s. 40.

analyzovat doktrinální postoj a vývoj směnečné judikatury v této věci, považuji za nezbytné provést nejprve rozbor jednotlivých účinků indosamentu. Jsou to tyto čtyři:

- a. převodní,
- b. legitimační,
- c. garanční (záruční),
- d. abstraktní.

Ad a)

Převodní účinek indosamentu považuji za nejdůležitější ze čtyř výše jmenovaných. Podle § 14 ZSŠ se indosamentem převádějí veškerá práva ze směnky, tj. veškerá práva věřitele na nového nabyvatele směnky. Přitom právě ve slovech „všechna práva ze směnky“, a nikoliv ve slovech „ze směnky“ je vystiženo meritum převodu směnek indosamentem, který jej odlišuje od ostatních, nesměnečných převodů. Indosatář totiž nevstupuje do práv svého předchůdce (indosanta). Okamžikem převodu rubopisem indosatář veškerá práva ze směnky ztrácí a nový indosant je nabývá. Nejde tedy o převod z osoby na osobu, nýbrž v důsledku vlastnictví směnečné listiny nabývá tento práva v ní vtělená. Směnečným věřitelem se tedy nabyvatel nestává na základě skutečnosti, že původní majitel směnky tato práva měl, ale z důvodu, že se indosatář stal pravým vlastníkem směnky. Směnečné převody tak vznikají výlučně originárně, nemohou vzniknout derivativně (za předpokladu, že směnka není opatřena rektadoložkou). K okamžiku perfektního rubopisu tedy práva indosanta mizí, přičemž u indosatáře vznikají práva zcela nová, byť obsahově blízká právům zaniklým. Obsah těchto práv je vymezen směnkou a ZSŠ. Indosatář se řídí jen směnečnou listinou a doložkami na ní zapsanými. Pokud tedy byla mezi původním majitelem směnky a jejím dlužníkem sjednána jakákoliv mimosměnečná ujednání ohledně směnečné pohledávky (např. započtení na zaplacení směnky, ručení, zajištění zástavním právem apod.), nemohou tyto zásadně na nového nabyvatele směnky přejít. Proto také není nový majitel směnky právním nástupcem majitele původního. Je tedy nepřipustné, aby se původní dlužník dovolával vůči svému novému věřiteli toho, co si s tím původním mimosměnečně sjednal. Nový věřitel nemá povinnost řídit se ničím jiným než směnečnými doložkami, ze kterých však mimosměnečné dohody patrně nejsou, tedy za předpokladu, že nový nabyvatel jedná poctivě a o takových mimosměnečných dohodách neví.

Ad b)

Podstata legitimačního účinku spočívá v tom, že u cenných papírů na řad nestačí k jejich vlastnictví pouhá detence, ale je rovněž nutné identifikovat řádného vlastníka

přímo jako osobu oprávněnou z práva, jež je v tomto cenném papíru inkorporováno. První takovou osobou je remitent, který musí být přesně identifikován, a to na lící straně směnky. Ostatní takto oprávnění jsou indosanti, uvedení vždy na rubu (resp. na přívěsku) směnky. Legitimační účinky indosamentu jsou zakotveny v ust. čl. I § 16 odst. 1 ZSŠ, jež stanoví, že o tom, kdo má směnku v rukou, platí, že je řádným majitelem směnky, prokáže-li své právo nepřetržitou řadou indosantů. ZSŠ tedy upřednostnil naplnění formálního znaku před materiálním, neboť se bude jednat o platný právní vztah, i když takto nebude odpovídat realitě. Osoba, jež tedy splní podmínky čl. I § 16 odst. 1 ZSŠ, je osobou oprávněnou a nemusí nikterak prokazovat, za jakých okolností a z jakého důvodu směnku nabyla. Tuto myšlenku ZSŠ doplňuje ustanovení čl. I § 40 ZSŠ, když *expressis verbis* zprošťuje osobu, jež na směnku plní, povinnosti zkoumat správnost řady indosantů po jiné stránce než z hlediska formálního sledu jednotlivých indosantů.

Ad c)

Garanční účinek indosamentu je další častou pastí směnečných věřitelů a jeho neznalost vykupují hořkými ekonomickými ztrátami. Podstata jeho účinku je vyjádřena v čl. I § 15 ZSŠ, vyjadřujícím, že indosant odpovídá za přijetí a zaplacení směnky. Indosanti se tedy po účinnosti rubopisu stávají tzv. nepřímými či regresními dlužníky, pokud hlavní dlužník ze směnky nezaplatí. Podstatou této odpovědnosti je úvaha, že ten, kdo směnku převedl, odpovídá také za její dobytost.¹¹³ Tato odpovědnost postihuje osoby v postavení majitele směnky vůči dalším indosantům. Dále se dotýká osob, které postavení takových indosantů sdílejí, tedy avalistů a intervenientů.¹¹⁴ Tato odpovědnost se vykonává prostřednictvím postihu, pokud nebyla řádně předložená směnka hlavním dlužníkem zaplacená při splatnosti nebo kdykoliv dříve, pokud ZSŠ předpokládá výkon postihových práv před splatností.¹¹⁵ Takový indosační účinek je zcela a contrario k mimosměnečnému postoupení pohledávky ve smyslu ust. § 1879 a násl. NOZ, podle něhož odpovídá postupitel postupníkovi za dobytost pohledávky jen do výše přijaté úplaty a jen pokud nebylo při převodu mimosměnečné pohledávky zřejmé, že pohledávka je budoucí, nejistá nebo nedobytná. Můžeme tedy shrnout, že čím více rukama směnka za svůj život projde, tím je principiálně dobytější, neboť každý další indosant ze směnky se stává nepřímým dlužníkem. ZSŠ však připouští doložku (tzv. rektadoložku

---

¹¹³ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 144.

¹¹⁴ Intervenient je osoba, jež přijala směnečný akcept, např. „*pro čest pana X přijal...*“.

¹¹⁵ Jedná se o taxativně vymezené důvody v ustanovení čl. I § 43 odst. 2 ZSŠ.

znějící „*nikoliv na řad*“), jež převod indosamentem zcela vylučuje. Převod takové směnky se pak provádí obyčejnou cesí. Taková doložka však směnce odebírá její základní vlastnosti a v praxi je její využití sporadické.

Ad d)

Tento účinek považuji za „Achillovu patu“ všech neprofesionálních účastníků směnečných vztahů. Jak již bylo stručně zmíněno, směnečná pohledávka je abstraktní, tedy zcela nezávislá na příčinném závazkovém vztahu, který vedl k jejímu vzniku. Abstraktnost směnečné pohledávky se tedy projevuje tím, že směnečný věřitel není povinen dokazovat existenci kauzy, tedy právě příčinného závazkového vztahu, na jehož základě byla směnka emitována. K uplatnění směnečné pohledávky mu stačí právě a jen platná směnečná listina. Abstraktnost směnečné pohledávky se projevuje v omezené možnosti směnečného dlužníka uplatňovat obranu zakládající se na mimosměnečných právních vztazích vůči směnečné pohledávce v civilním nalézacím řízení. Někdy dokonce vylučuje použití takové obrany úplně. Chalupa¹¹⁶ chápe směnečnou abstraktnost jako formální a materiální, přičemž formální obsahová náležitost směnečné pohledávky na mimosměnečném závazkovém vztahu je v rámci abstraktnosti formální toliko relativní. V rovině směnečné pohledávky formálně abstraktní je tedy směnečný dlužník při své obraně nadán námitkami absolutními i relativními. Materiální abstraktnost pak chápe jako obsahovou nezávislost směnečné pohledávky na příčinném mimosměnečném vztahu. V této rovině je tedy směnečný dlužník vybaven při své obraně v nalézacím řízení toliko námitkami absolutními, případně námitkami relativními, které jsou však založeny výhradně mezi ním a aktuálním směnečným věřitelem. Jiné relativní námitky (byť v komplexní rovině věci zcela opodstatněné) nepřipadají do úvahy. V případě převodu směnečné pohledávky tedy formální abstraktnost přeroste do materiální abstraktnosti coby vyšší formy, která ve svém důsledku nezanedbatelně zúží okruh uplatnitelných námitek směnečného dlužníka při vymezení jeho hmotněprávní obrany při nalézacím řízení.

Dlužno podotknout, že abstraktní účinek indosamentu není navozován bezvýhradně, neboť jeho podmínkou je poctivé nabytí, majitel při nabývání směnky tedy nesmí jednat vědomě ke škodě dlužníka. Směnečná praxe vyvozuje vědomé jednání ke škodě dlužníka za situace, kdy indosatář při nabývání směnky:

---

¹¹⁶ CHALUPA 2008 op. cit., s. 157.

- a) měl povědomost o relativních námitkách, které by směnečný dlužník mohl vůči indosantovi uplatnit (míněno samozřejmě k okamžiku převodu směnky),
- b) měl úmysl směnečnému dlužníkovi způsobit škodu tím, že nabyde směnečnou pohledávku nebo byl srozuměn s tím, že mu takovou škodu způsobí.

Osobně považuji právě abstrakční účinek indosamentu za hlavní důvod, proč by dlužníci měli důkladně zvážit, zda do směnečného závazku vstoupí, není-li směnka opatřena rekta doložkou, která převodní účinek indosamentu zcela vylučuje. Jiným způsobem převodní účinek indosamentu ve směnečných vztazích vyloučit ani omezit nelze. Jakákoliv mimosměnečná dohoda uzavřená mezi remitentem a výstavcem směnky vlastní, resp. příjemcem směnky cizí, podle které remitent není oprávněn (blanko)směnku převést, nezpůsobuje neplatnost převodu (blanko)směnky.¹¹⁷ Dlužno rovněž podotknout, že v případě převodu směnky rubopisem je indosant ex lege odpovědný za přijetí a zaplacení směnky, není-li tu opačné doložky (tzv. doložky úzkosti). Neznalost této zdánlivě nepodstatné skutečnosti indosanti často vykoupí finanční ztrátou. Během své právní praxe jsem se setkal s případem, kdy remitent zapůjčil oproti směnce dlužníkovi 10.000.000 Kč. Jelikož směnečný dlužník byl při splatnosti směnky zcela nebonitní, rozhodl se remitent směnku za úplatu 1.750.000 Kč indosovat. Indosatářem se stala obchodní společnost s ručením omezeným, která po marném pokusu o vymožení plnění z výstavce vyzvala indosanta (remitenta), aby směnku zaplatil, s odkazem na ust. čl. I § 15 ZSŠ. Jelikož remitent nevěděl o své odpovědnosti za zaplacení směnky při převodu rubopisem a předmětnou směnku doložkou úzkosti neopatřil (pokud by o této možnosti věděl, pravděpodobně by indosatář neměl vůbec zájem o nabytí této směnečné pohledávky, tedy jistě ne za protiplnění ve výši 1.750.000 Kč, neboť nepříznivá finanční situace výstavce byla zřejmá), byl nucen celou směnečnou sumu indosatáři zaplatit. Jeho faktická ztráta tedy činila 18.500.000 Kč, přitom faktická ztráta z jeho špatného úsudku ve věci solventnosti výstavce směnky činila pouhých 10.000.000 Kč, zbylých 8.500.000 Kč v podobě finanční ztráty bylo způsobeno jeho neznalostí směnečného práva.

Je však třeba podotknout, že abstrakční účinek indosamentu není mnoha znalci směnečného práva považován za typický, neboť ho vnímají jako součást převodního účinku. Já se však na rozdíl od těchto autorů k abstraktnímu účinku přiřkláním a z výše uvedeného důvodu ho považuji za velmi významný.

---

¹¹⁷ DERKA, Ladislav. Důsledky směnečné dohody zakazující remitentovi převod směnky. *Obchodní právo*. 2009, č. 9, rubrika Z rozhodovací praxe, s. 33–38.

2.5. Redukce směnečných subjektů

Kromě směnky cizí, ve které výstavce přikazuje směnečníkovi, aby zaplatil určitou sumu na vrub remitenta (směnečného vztahu se účastní tři subjekty), a směnky vlastní, ve které se výstavce přímo zavazuje remitentovi směnečnou sumu zaplatit (směnečného vztahu se účastní dva subjekty), ZSŠ připouští rovněž emisi tzv. redukovaných směnek, tedy směnek, ve kterých je počet skutečných účastníků základního směnečného vztahu nižší než počet účastníků deklarovaných.

ZSŠ¹¹⁸ připouští několik typů redukovaných směnek, a to:

- a) cizí směnku na vlastní řad, kdy je výstavce zároveň remitentem,
- b) zastřenou vlastní směnku, která je sice směnkou cizí, její vystavení však simuluje směnku vlastní, ač se řídí příslušnými ustanoveními ZSŠ o směnce cizí. U takové směnky adresuje výstavce příkaz zaplatit směnku sám sobě, trasant s trasátem jsou tedy jedinou osobou,
- c) směnku, kterou lze vystavit na účet třetí osoby.

Ad a)

V cizí směnce na vlastní řad označí výstavce za remitenta sám sebe. Osobně tuto formu směnky považuji za velmi nešťastné řešení, neboť situace, kdy osoba dlužníka a věřitele v rámci jednoho závazku splývá, přináší nezanedbatelná omezení. Za nejzávažnější považuji skutečnost, že v případě indosace směnky zůstává tato osoba nadále směnečným dlužníkem a neexistuje žádný směnečněprávní instrument, který by ji této povinnosti zbavil (v tomto případě lze užít doložku úzkosti, ta však tento subjekt zbaví jen směnečné povinnosti z pozice směnečného věřitele, nikoliv z pozice směnečného dlužníka, kterým tato osoba rovněž je). Kovařík¹¹⁹ jasně říká, že záměna směnečných dlužníků není možná a jediným způsobem je zničení původní směnky a emitace směnky nové. Majiteli takové směnky lze snad jen doporučit, aby v rámci mimosměnečné dohody, která takovou směnku doprovází, zakázal jakékoliv uplatnění této směnky vůči jeho osobě, nicméně s ohledem na výše vysvětlenou materii, zejména na abstraktní účinek indosamentu, není taková ochrana absolutní.

V této souvislosti rovněž stojí za zmínku označení remitenta „na vlastní řad“ právě u tohoto typu redukované směnky. V praxi se totiž velice často stává, že účastníci

---

¹¹⁸ Ust. čl. I § 3 odst. 1, 2, 3 ZSŠ.

¹¹⁹ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 132.

směnečných vztahů neoznačují osobu remitenta dostatečně,¹²⁰ neboť mají za to, že její dostatečné označení je splněno u označení výstavce, namísto toho se spokojí pouze s označením „vlastní“. Směnečný příkaz zaplatit na účet remitenta pak zní: „*Zaplaťte za tuto směnku na vlastní řad částku...*“

V takovém případě totiž vznikají spory o její platnost. Poslední vydané rozhodnutí¹²¹ v této věci se přiklonilo k neplatnosti takové směnky s odůvodněním, že není zřejmé, zda má směnečník platit na svůj vlastní řad, nebo na řad výstavce. Takový závěr považují za nesprávný. Předmětné rozhodnutí bylo příslušným senátem navrženo k publikaci ve sbírce rozhodnutí a stanovisek NS, načež se tak nestalo, neboť kolegium NS se přiklonilo k prvorepublikové judikatuře,¹²² jež zastávala opačný názor. Kriticky se k předmětnému rozhodnutí postavil i Kovařík.¹²³ Po vydání kritizovaného rozhodnutí byl Vrchním soudem v Praze vydán rozsudek ze dne 17. 6. 2009, sp. zn. 12 Cmo 512/2008, který došel k opačnému závěru. Tento rozsudek Kovařík protestně publikoval.¹²⁴ K opačnému názoru došel rovněž Chalupa¹²⁵, a to nedlouho před vydáním kritizovaného rozhodnutí.

Domnívám se, že judikatura se přiklání spíše k variantě, že určení remitenta u cizí směnky na vlastní řad textem „na vlastní řad“ je dostatečné. K tomuto názoru se veřejně hlásí oba vrchní soudy a konečně od začátku i Nejvyšší soud. Je sice pravda, že jeden senát Nejvyššího soudu rozhodl opačně, nicméně nic nebrání tomu, aby judikatura byla v tomto ohledu změněna. V současnosti tedy panuje v této věci značná právní nejistota. S ohledem na výše uvedené je jistě namístě označovat remitentův takovým slovním spojením, jež nevzbuzuje žádné pochybnosti, že směnka má být zaplacená na řad osoby, která je jejím výstavcem, jako „na můj řad vlastní“ apod.

Ad b)

Co se týče zastřené vlastní směnky, tato je ve skutečnosti směnkou cizí, avšak výstavce přikazuje zaplatit směnečnou sumu remitentovi, tedy sám sobě. Jedná se o čistší druh redukované směnky, kdy jsou jasně odděleni směneční dlužníci a směneční

¹²⁰ Za dostatečné považují označení remitenta tak, jak je požadováno v civilněprávní žalobě, tj. jménem, příjmením, datem narození a bydlištěm, popřípadě i rodným číslem, v případě právnických osob jejich názvem, kmenovým dodatkem, identifikačním číslem a sídlem, popřípadě rovněž údajem o rejstříkovém soudu, který tuto osobu zapsal, doplněným o příslušný oddíl a vložku.

¹²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2007, sp. zn. 29 Odo 262/2006.

¹²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 1929, sp. zn. RV 559/28.

¹²³ KOVAŘÍK 2011b op. cit., s. 1.

¹²⁴ KOVAŘÍK, Z. *Přehled judikatury. Směnečná judikatura*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, bod 32, s. 30.

¹²⁵ CHALUPA, R. Snížení počtu účastníků základního směnečného vztahu. *Právní rozhledy*. 1997, č. 1, s. 3.

věřitelé. Praktický význam této směnečné redukce je mi nicméně prozatím nejasný. Pokud výstavce směnky cizí tuto sám následně neakceptuje, bude z ní zavázán. Pokud ji akceptuje, bude opět zavázán, jako by ji neakceptoval, takže výsledek je stejný jako při emisi směnky vlastní.

Ad c)

Pokud je třeba počet skutečných účastníků směnečného vztahu oproti počtu účastníků deklarovaných naopak zdánlivě zvýšit, je to možné učinit pouze formou směnky komisionářské, jejíž právní úprava vychází z ust. čl. I § 3 odst. 3 ZSŠ: „*Směnku lze vystavit i na účet třetí osoby.*“ Pojmenování „komisionářská“ je tedy výlučně doktrinální. Toto vzniklo nejspíše z úpravy komisionářské smlouvy v občanském zákoníku.¹²⁶ Za zmínku jistě stojí, že její použití bylo rozšířeno převážně za první republiky, přičemž ZS 1928 problematiku komisionářské smlouvy vůbec neupravoval. Četnost jejího užívání za první republiky vychází z jiné společenské etiky oné doby oproti té dnešní (stejně tak hojně používaný institut plátce pro čest, jehož aplikace je dnes takřka nepoužitelná). Jedná se o směnku cizí. Z hlediska čistě směnečného práva na ní neshledáváme nic mimořádného. Její podstatou je skutečnost, že výstavce (komisionář) vystavuje směnku svým jménem, avšak na účet třetí osoby (tj. komitenta), označený trasát ji akceptuje a vyplatí směnečnou sumu na účet třetí osoby, tedy komitenta. Mezi výstavcem směnky a třetí osobou je pak uzavřena komisionářská smlouva (byť jen konkludentní). Primárním účelem tohoto typu směnky je zastřít skutečné směnečné vztahy směnkou založené.¹²⁷ Směnka jako cenný papír převoditelný pouhým rubopisem je svou podstatou předurčena k tomu, aby měla za dobu své existence řadu majitelů. V určitých případech však není vhodné, aby byli všichni tito majitelé seznámeni se skutečností, že trasant má určitý vztah k remitentovi, tedy že je jeho dlužníkem a věřitelem trasáta. Komisionářská smlouva většinou obsahuje tzv. zúčtovací doložku, která naznačuje, komu se má směnka zúčtovat, např. „*zúčtujte s paní M. Z.*“. Jak je zřejmé z obsahu předmětné doložky, nelze přesně určit, s kým má být směnka zúčtována, resp. na jakou pohledávku má být zúčtována. To je však smyslem komisionářských smének, tedy zastření a utajení osoby skutečného trasanta. Dlužno však podotknout, že navzdory

¹²⁶ Zákon 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném k 31. 12. 2013 v ust. § 577 a násl. nazýval vztah, kdy komisionář zařídí vlastním jménem pro komitenta na jeho účet určitou obchodní záležitost a komitent se zavazuje zaplatit mu úplat, jako komisionářskou smlouvu. NOZ, který úpravu převzal v ust. § 2455 a násl., ji nazývá toliko jen komise.

¹²⁷ Právní slovník. *Komentář Beck-online* [online]. [Cit. 1. 6. 2016.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxgw33nnfzws33omfzhg23bl5zw2zlonnqv643fnnm>.

skutečnosti, že „nasazený komisionář“ žádné právní vztahy mimo směnku k remitentovi ani směnečníkovi nemá, nemůže (s ohledem na abstraktnost směnečné pohledávky) takovou námitku v případném soudním řízení uplatnit.

Kromě zmíněných případů již neexistuje žádný jiný způsob, aby byl počet skutečných účastníků základního směnečního vztahu jiný než počet účastníků deklarovaných. Tento závěr dovodila jak judikatura^{128, 129}, tak literatura^{130, 131, 132, 133}. Jediný, kdo dlouho připouštěl další modifikace směnečných redukcí (jako je např. zastřená vlastní směnka na vlastní řad), byl Chalupa¹³⁴, který však svůj postoj následně změnil.¹³⁵

---

¹²⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 11. 1995, sp. zn. 5 Cmo 699/1995. In: *Sbírka rozhodnutí* č. 4/1996, s. 89.

¹²⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 3. 1998, zp. zn. 5 Cmo 417/97. *Právní praxe v podnikání*. 1998, č. 7–8, s. 43.

¹³⁰ KOVAŘÍK 2011a op. cit., s. 104.

¹³¹ CHALUPA 2008 op. cit., s. 31.

¹³² KOTÁSEK 2012 op. cit., s. 66.

¹³³ CHALUPA 2006 op. cit., s. 51–52.

¹³⁴ CHALUPA 1997 op. cit., s. 3.

¹³⁵ CHALUPA 2008 op. cit., s. 29.

3. Funkce směnký

Problematiku směnečných funkcí ZSS ani jiný zákon nijak neřeší. Jednotlivé funkce směnek se vyvinuly během právní praxe a jejich kategorizaci pak učinila právní doktrína. Jelikož spektrum užití směnek je velice široké, nelze se spokojit s jediným a tím i „správným“ právním názorem, jak jednotlivé funkce směnek kategorizovat. Chalupa¹³⁶ se např. omezil na pouhou dualitu směnečných funkcí, a to na funkci zajišťovací a platební, resp. uhrazovací. Kotásek¹³⁷ doplňuje tyto dvě základní funkce ještě o třetí, a to o funkci sankční. Taková směnka má být použita v případě, že dlužník nesplní své mimosměnečné povinnosti ze smlouvy řádně a včas. V základní funkční dualitě směnek ve smyslu funkcí platební a zajišťovací se s výše uvedenými autory shoduje i Kovařík¹³⁸, který je však dále doplňuje o funkci úložnou (tedy zakoupení směnký z důvodu uložení volných finančních prostředků) a úvěrovou (směnka jako nástroj krátkodobých obchodních úvěrů, jako je např. poskytnutí zboží na dluh, a bankovních úvěrů ve formě eskontního úvěru či úvěru akceptačního). Sankční funkci směnek naopak vylučuje. Jiní autoři přisuzují směnce funkci nástroje refinancování se ze směnký před její splatností.¹³⁹

Osobně nepovažuji sankční funkci za plnohodnotnou funkci směnký, jelikož tato funkce nastupuje subsidiárně v případě, že mimosměnečný dlužník nesplní svoji povinnost ze smlouvy. Jedná se tedy o institut zajištění, případně utvrzení dluhu, a takovou materii subsumuji pod funkci zajišťovací. Lze sice argumentovat tím, že v případě, kdy směnka zajišťuje mimosměnečný závazek na peněžité plnění, se jedná o směnku zajišťovací a že zajišťuje-li mimosměnečný závazek na nepeněžité plnění, jedná se o směnku sankční. Osobně mám však za to, že v obou případech se jedná o směnku zajišťovací, která se uplatní subsidiárně při neplnění povinností dlužníka z mimosměnečného závazku. Co se týče funkce úložné, ani ji nepovažuji za směnečnou funkci, neboť nabytí směnký za úplatu za účelem uložení volných finančních prostředků do obligací je věc skutková či ekonomická, nikoliv právní. Navíc se v tomto případě nejedná o originární vlastnictví a úložný účel nijak nereflektuje původní účel (tedy funkci) emise směnký. Co se týče funkce úvěrové, vnímám ji jako zvláštní funkci směnký zejména v souvislosti s eskontním úvěrem, nicméně její využití není nikterak četné,

---

¹³⁶ CHALUPA 2009 op. cit., s. 44.

¹³⁷ KOTÁSEK a kol. 2014 op. cit., s. 202, 203.

¹³⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 3.

¹³⁹ Např. HUBÁČKOVÁ-SVOBODOVÁ 2005 op. cit., s. 110.

proto jí budu v této práci věnovat jen okrajovou pozornost. Vnímám tedy dvě základní směnečné funkce, a to zajišťovací a platební, přičemž funkce zajišťovací v současné době zcela dominuje, a proto jí věnuji nejvyšší pozornost. O ostatních funkcích směnky píší v závěru kapitoly.

3.1. Funkce zajišťovací

Jak již bylo řečeno, jednotlivé funkční typy jsou definovány pouze doktrinálně, nikoliv legislativně. Proto se s pojmem zajišťovací směnky nikde v zákoně nelze setkat. Jedná se o pouhý kauzální vztah směnky k jinému mimosměnečnému závazku. Zajišťovací směnka tak označuje „*skutečnost, že určitá směnka v určitém čase plní ve vztahu k jiným právům a povinnostem, obvykle nesměnečné povahy, funkci zajištění těchto práv a povinností*“.¹⁴⁰ Na směnku zajišťovací lze pohlížet jako na antonymum k směnce platební.

Není možné, aby jedna směnka plnila funkci zajišťovací v kombinaci s funkcí jinou. Lze si však představit situaci, kdy jedna konkrétní směnka bude během doby své existence plnit postupně více funkcí. To vše bude záležet na kauzálním mimosměnečném ujednání, ke kterému se směnka váže. Je přitom zajímavé, že směnka se původně bezpochyby vyvinula jako nástroj platební. Dnes ovšem tato funkce postupně mizí. Funkce zajišťovací se v obchodním styku naopak používá zcela běžně.¹⁴¹ K tomuto nespornému faktu se vyjádřila rovněž judikatura, pokud jde o otázku určení funkce směnky, u které není funkce vzhledem k ostatním okolnostem zřejmá, a to následovně: „*Nevyplývá-li z dokazování jednoznačně, zda byla mezi remitentem a směnečným dlužníkem dohodnuta platební, nebo zajišťovací funkce směnky, je nutno vyjít z toho, že tuzemské směnky ve velké převaze plní funkci zajištění. Platební funkce směnky, pro menší pravděpodobnost takového použití směnky, musí být prokázána spolehlivě.*“¹⁴²

Lze tedy uzavřít, že není-li zjevné či prokázané něco jiného, směnka plní funkci zajišťovací. Jelikož je směnka svou povahou nástrojem abstraktním, získává věřitel

---

¹⁴⁰ KOVAŘÍK 2002 op. cit., s. 3.

¹⁴¹ Porovná-li četnost využívání směnek v České republice a jiných postkomunistických zemích a v ostatních zemích (v zakladatelských zemích Evropské unie), zaráží mě nápadný nepoměr. Značné rozšíření směnek v našich zemích kontrastuje s vnímáním tohoto cenného papíru v západních zemích EU, kde je směnka vnímána jako specifický (a obsoletní) zajišťovací nástroj, jenž je vyhrazen jen úzkému a specifickému okruhu transakcí a není chápán jako cenný papír užívaný v běžném obchodním styku. Osobně se domnívám, že je jen otázka času, kdy začne být i na našem území na směnky pohlíženo optikou našich západních sousedů a kdy bude jejich užívání v běžném obchodním styku pozbývat na četnosti.

¹⁴² Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. 5 Cmo 5/2008.

namísto jedné pohledávky pohledávky dvě. Vztah těchto dvou pohledávek je doprovázen tzv. principem nepravé akcesority a nepravé subsidiarity.

Nepravá akcesorita a nepravá subsidiarita je problematika výlučně směnek zajišťovacích. Jak jsem uvedl výše, jedním z typických znaků směnky, resp. pohledávky do ní vtělené, je její abstraktnost. Jedním ze znaků abstraktnosti směnečné pohledávky je její obsahová nezávislost na příčinném, závazkovém (nesměnečném) vztahu. Pokud tedy směnka plní funkci zajišťovací, což je v dnešní době nesporně naprostá většina smenek, očekávalo by se, že bude závislá na závazkovém vztahu, na základě něhož vznikla, jako tomu bývá u standardních zajišťovacích institutů občanského práva. V tomto smyslu se tedy lze setkat se dvěma protichůdnými rysy směnky, neboť směnečná pohledávka musí být abstraktní (neboť směnečná pohledávka je ze své základní povahy sama o sobě kauzou) a zároveň akcesorická, měla by tedy sdílet osud pohledávky hlavní, kterou zajišťuje. Tyto dvě vlastnosti se přímo vylučují a nemohou vedle sebe v čisté formě nikdy obstát.

Chalupa¹⁴³ tento charakterový rozpor analyzuje tak, že pohledávka inkorporovaná do směnečné listiny je pohledávkou směnečnou, a tak je jednoznačně abstraktní. Pokud vedle abstraktnosti nemůže akcesorita obstát, vyvozuje, že směnečná pohledávka akcesorická není, alespoň tedy ne v čisté formě.

Co se týče subsidiarity směnečné pohledávky a její abstraktnosti, je zde rovněž evidentní střet. Subsidiarita je zcela zřejmá vlastnost zajišťovacího nástroje. Jak již název napovídá, tento nástroj věc zajišťuje pro případ, že dlužník nesplní svůj hlavní dluh řádně a včas. Až v takovém případě je osoba, již svědčí oprávnění se uspokojit z tohoto nástroje, oprávněna jej uplatnit. Vlastnosti zajišťovací směnky tedy vykazují již druhou protichůdnost, a to abstraktnost (nezávislost na mimosměnečném závazkovém vztahu) a subsidiaritu (možnost uplatnění směnečné pohledávky jejím věřitelem až po marném pokusu o získání plnění ze zajišťované mimosměnečné pohledávky).

Při analýze tohoto charakterového střetu směnečné pohledávky zaujímá Chalupa¹⁴⁴ obdobné stanovisko jako při střetu abstraktnosti a akcesority směnečné pohledávky, upřednostňuje tedy abstraktnost jako základní charakteristický rys směnky, a pokud vedle něj subsidiarita neobstojí, lze konstatovat, že směnečná pohledávka není subsidiární, respektive může taková být jen ve značně redukované podobě. Ke stejnému závěru došel za první republiky také Švamberg, když vyslovil, že „*rozdíl mezi směn-*

---

¹⁴³ CHALUPA 2009 op. cit., s. 48.

¹⁴⁴ CHALUPA 2009 op. cit., s. 49.

*kami krycími a směnkami danými za účelem placení záleží v tom, že na rozdíl od posledně uvedených prevaluje neboli má přednost při směnkách krycích obligace základní před směnečnou obligací. Může být krycí směnka uplatňována pravidelně teprve tehdy, když dlužník nevyhověl svému základnímu závazku, jinými slovy když nezaplatil základní pohledávku při její splatnosti. Není však třeba, aby majitel krycí směnky musil nejprve žalobou uplatňovati základní pohledávku. Vždyť krycí směnka slouží právě k tomu, aby věřitel nemusil žalovati obecněprávně, nýbrž aby měl všechny výhody směnečné žaloby“.*¹⁴⁵ Možnost věřitele uplatnit obě pohledávky najednou, tedy jak směnečnou, tak nesměnečnou, vnímám jako naprosto logickou, a to především s ohledem na institut promlčecích lhůt. Pokud by totiž věřitel nejprve čekal na výsledek nesměnečného řízení a až následně uplatnil pohledávku zajišťovací směnečnou, riskoval by její promlčení, neboť pohledávka směnečná je s ohledem na předchozí podrobný výklad abstraktní.

Směnečná pohledávka tedy není subsidiární ani akcesorická. Jestliže však směnečný dlužník vymezí ve směnečném řízení svou námitkovou obranu s poukazem na to, že neexistuje pohledávka, k jejímuž zajištění byla směnka emitována, nebo že není v prodlení s plněním zajišťované mimosměnečné pohledávky, bude v případě příznivé shody okolností se svou obranou úspěšný.

Po provedení hlubší teoreticko-právní analýzy však docházím k tomuto závěru: V případě, že směnečná judikatura přiznává důvodnost námitek neexistence zajišťované pohledávky, nepřímou tím rovněž přiznává akcesoritu směnečné pohledávky. V případě, že směnečná judikatura přiznává důvodnost námitek založených na skutečnosti, že dlužník není v prodlení s plněním zajišťované mimosměnečné pohledávky, nepřímou přiznává směnečné pohledávce subsidiaritu.

Zajišťovací směnky nejsou akcesorické ani subsidiární, přesto však princip akcesority a subsidiarity přiznává směnečným dlužníkům obranu, při které mohou být (pokud jsou splněny další podmínky, o kterých budu hovořit níže) úspěšní. S touto protichůdností je velmi nesnadné se vyrovnat. Judikatura v tomto směru zaujala a stále zaujímá mnoho rozporných stanovisek, které budu dále analyzovat. Uvedené vlastnosti směnečné pohledávky nazývá doktrína nepravou subsidiaritou a nepravou akcesoritou.¹⁴⁶

Běžná akcesorita u zajišťující pohledávky je založena na skutečnosti, že v případě neexistence zajišťované pohledávky neexistuje ani pohledávka zajišťovací. Zajišť-

¹⁴⁵ ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha: Palásek a Kraus, 1947, s. 201.

¹⁴⁶ CHALUPA 2009 op. cit., s. 50.

řující směnečná pohledávka však existuje, a to zcela nezávisle na existenci pohledávky zajišťované. Dlužníková obrana se tedy nezakládá na skutečnosti, že v důsledku neexistence zajišťované pohledávky neexistuje ani pohledávka zajišťující, ale že v důsledku neexistence zajišťované pohledávky nelze řádně zajišťující směnečnou pohledávku uplatnit.¹⁴⁷ Totéž lze uzavřít u subsidiarity, kdy směnečná pohledávka subsidiární není, avšak je-li uplatněna v situaci, kdy dlužník zajišťované mimosměnečné pohledávky není s plněním v prodlení, bude s takovou obranou úspěšný. Směnečná pohledávka tedy bez ohledu na zajišťovanou mimosměnečnou pohledávku existuje a směnečný věřitel ji může kdykoliv uplatnit. Pokud však nedodrží zásadu subsidiarity, nebude se svým směnečným nárokem úspěšný, neboť se nebude jednat o řádné uplatnění směnečné pohledávky. Je ovšem třeba dodat, že obrana směnečného dlužníka v případě, že není vůči němu uplatněna směnečná pohledávka řádně, spočívá pouze na námitkách relativních. Tato obrana je tedy značně omezena, jelikož:

- 1) jí nejsou nadáni všichni směneční dlužníci, nesvědčí např. avalům,
- 2) v případě, že směnečným věřitelem není remitent (směnka byla indosována), bude směnečný dlužník s takovou obranou úspěšný jen v případě, že majitel při nabývání směnky jednal ke škodě dlužníka ve smyslu ust. čl. I § 17 ZSŠ.

Jedná se tedy o kumulativní novaci, kdy směnečný vztah, který zajišťuje mimosměnečnou pohledávku, není z pohledu právní teorie akcesorický ani subsidiární. Jelikož je směnečný závazek naopak abstraktní, ale zároveň je ovládán nepravou akcesoritou a nepravou subsidiaritou, dovodila judikatura, že může být zajištěn libovolným počtem směnek.¹⁴⁸ Zajišťovací směnku však směnečný dlužník emituje proto, aby se její věřitel mohl domoci plnění ze směnky v případě, že mimosměnečný dlužník nesplní svůj mimosměnečný dluh řádně a včas. Dodržení zásady nepravé subsidiarity a akcesority je tedy směnečný dlužník po svém věřiteli oprávněn spravedlivě vyžadovat.

V právní praxi je nejběžnějším ujednáním, jež vede k zajištění mimosměnečné pohledávky, prostá emise vlastní směnky. Lze se nicméně setkat i s jinými způsoby, a to s opatřením již emitované směnky doložkou rukojemskou, akceptační či zástavní, popřípadě také s indosací. Způsoby je možné i kombinovat.

Při akceptaci směnky je postup takový, že směnečný věřitel emituje cizí směnku na vlastní řad a směnečný dlužník ji následně opatří akceptační doložkou. Zajištění mimosměnečné pohledávky tedy spočívá právě v akceptu dlužníka. Tento způsob ujed-

¹⁴⁷ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2014, sp. zn. 29 Cdo 1640/2011.

¹⁴⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. 12 Cmo 210/2006.

nání, vedoucí k zajištění mimosměnečné pohledávky, bych však potenciálním věřitelům nedoporučoval, neboť takový věřitel se latentně vystavuje riziku značných potíží, z nichž za nejkřiklavější považuji skutečnost, že tento směnečný věřitel je zároveň remitentem i výstavcem, a proto se při indosaci směnky stává směnečným dlužníkem. Z titulu indosanta se tento může vyvázat doložkou úzkosti, avšak z pozice výstavce směnky bude nadále směnečně zavázán. Mám za to, že neexistuje žádný způsob, kterým by se remitent ze směnečného závazku vyvázal, kromě zničení takové směnky za současné emitace směnky nové.

Další možností je opatření směnky rukojemskou doložkou, kdy avalista připojí svůj podpis na líc směnky, čímž se stane směnečným rukojmím. Toto jednání ve svém důsledku zvyšuje počet směnečných dlužníků. V případě převodu směnky je situace oproti dvěma předchozím případům, kdy byla směnka emitována za účelem zajištění mimosměnečného dluhu, odlišná. U indosace směnky za účelem zajištění mimosměnečné pohledávky může dlužník (podotýkám, že se nemusí jednat přímo o dlužníka, neboť převodem směnky se může za mimosměnečného dlužníka zaručit i třetí osoba) převést svou směnku na svého směnečného věřitele. S tímto druhem ujednání, jež vede k zajištění mimosměnečné pohledávky, se lze nejčastěji setkat v případech, kdy mimosměnečný dlužník převede na svého věřitele směnku, kterou získal k zajištění některé svojí jiné pohledávky za svým vlastním dlužníkem.

U zastavení směnky je postup v principu stejný jako u zajištění prostřednictvím indosace směnky až na skutečnost, že mimosměnečný věřitel nenabývá směnku jako vlastník (tedy indosatář), nýbrž jen jako zástavní věřitel; demonstrativní výčet doložek takového významu je uveden v ust. čl. I § 19 ZSŠ. Zákon v takovém případě hovoří o majiteli směnky, ačkoliv se ve skutečnosti jedná o pouhého směnečného detentora.

V případě kombinací jednotlivých směnečných ujednání vedoucích k zajištění mimosměnečné pohledávky je nejčastějším případem kombinace vystavení a avalování směnky.

Přitom není nutností, aby směnečný věřitel byla tatáž osoba jako věřitel mimosměnečný. Stejně tak nemusí být ani směnečný a mimosměnečný dlužník stejná osoba. Častou situací, kdy směnečný a mimosměnečný dlužník nesplývají, je poskytování podnikatelského úvěru obchodní společnosti. Jedná se právě o kombinaci vystavení a avalování směnky.

Představme si společnost X, s. r. o., se základním kapitálem 1 Kč. Společnost X nebude disponovat takřka žádnými finančními prostředky. Jejím jediným společníkem

a jednatelem bude pan Y, který je bonitní. Společnost X bude žádat u společnosti Banka Z, a. s., úvěr. Výše požadovaného úvěru bude značně přesahovat výši vlastního jmění společnosti X. Pro zajištění tohoto úvěru požádá Banka Z jediného společníka a jednatele pana Y o emisi zajišťovací vlastní směnky, kde výstavce bude společnost X, a dále o avalování této směnky panem Y. Pokud tedy nebude společnost X plnit své povinnosti ze smlouvy o úvěru řádně a včas, má Banka Z možnost uspokojit se z majetku společnosti X prostřednictvím směnky, a pokud ani zde nebude úspěšná, může uspokojit svou úvěrovou (mimosměnečnou) pohledávku z veškerého majetku pana Y. Jelikož je pan Y zároveň společníkem a jednatelem společnosti X, bude na předmětné směnce podepsán dvakrát (jednou jménem společnosti X jako jednatel, jednou jako fyzická osoba – aval), přičemž sám bude zavázán veškerým svým majetkem pouze ze závazku rukojemského. Při podpisu směnky panem Y (z titulu statutárního orgánu společnosti X) postačí dokonce pouhý podpis bez jakýchkoliv dalších dodatků.¹⁴⁹ Pro rozšíření počtu dlužníků o avala postačí pouhý podpis avala na líci směnky, popřípadě podpis na rubu směnky, jejího přívěsku či opisu společně s opatřením doložky „*per aval*“, „*jako rukojmí*“ či jakékoliv jiné doložky obdobného významu s tím, že by mělo být uvedeno, za koho se rukojemství přebírá. Oba podpisy budou tedy zcela shodné a jejich rozpoznání bude záviset pouze na jejich umístění na směnečné listině, přičemž jeden podpis bude směnečně zavazovat společnost X a druhý pana Y jako rukojmího celým jeho majetkem.

Lze si rovněž představit situaci se stejnými subjekty jako výše s tím, že společnost Banka Z bude sama dlužníkem z jiné pohledávky za subjektem W. Při poskytování úvěru společnosti X může být sjednáno, že pan Y nevystaví zajišťovací směnku na řad společnosti Banka Z, ale na řad subjektu W. Subjekt W pak bude očekávat plnění primárně od Banky Z. Pokud ta však nebude plnit (jelikož jí neplnila společnost X), může vymáhat své plnění na panu Y z pozice směnečného dlužníka. Zde je však

---

¹⁴⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3180/2011: „*Jde-li o podpis právnické osoby, ze směnky musí být zřejmé, o jakou osobu jde (směnka musí obsahovat údaj obchodní firmy – § 8 odst. 1 obch. zák.), a současně musí být podepsána fyzickou osobou oprávněnou jejím jménem, respektive za ni jednat. Skutečnost, ze které podepisující fyzická osoba odvozuje oprávnění jednat jménem právnické osoby, popř. za ni, přitom nezbytnou součástí podpisu právnické osoby na směnce není. Jinými slovy, podepíše-li směnku jménem právnické osoby (popř. za právnickou osobu) osoba fyzická, aniž by uvedla údaj, ze kterého by bylo zjevné její oprávnění tak učinit, neznamená to, že by právnická osoba nebyla zavázána; rozhodující totiž je, zda fyzická osoba byla vskutku oprávněna směnku jménem právnické osoby (popř. za ni) podepsat. Přitom takové oprávnění nebude zpravidla vyplývat z obsahu směnky, nýbrž např. z údajů obsažených v obchodním rejstříku nebo v plné moci k zastupování.*“

důležité zmínit rozsudek Nejvyššího soudu¹⁵⁰: „*V případě, že směnka zajišťuje pohledávku osoby odlišné od remitenta za dlužníkem, který je současně výstavcem směnky vlastní, bude kauza zajišťovací směnky spočívat nikoli ve vztazích mezi dlužníkem a remitentem, nýbrž ve vztazích mezi dlužníkem a věřitelem z kauzálního vztahu.*“ Kauzální námítky budou tedy v takovém případě vycházet ze vztahu pana Y a Banky Z, nikoliv ze vztahu pana Y a subjektu W, který je remitentem směnky.

3.1.1. Výhody a nepřekonatelné meze zajišťovací směnky

Při analýze jiných právních institutů, jejichž podstatou je zajištění pohledávky,¹⁵¹ dospívám k závěru, že tyto přinášejí věřiteli buď dalšího dlužníka, nebo majetkovou jistotu v podobě záruky jeho přednostního uspokojení právě z ní, ať už formou jejího zpeněžení, či propadnutí.

Zajišťovací směnka však majetkovou jistotu nepřináší nikdy. Jelikož je ZSŠ předpisem kogentním, není možné směnku takovou doložkou opatřit. Kdyby výstavce směnku takovou doložkou přesto opatřil, byla by s ohledem na předchozí výklad neplatná. Co se týká navýšení počtu směnečných dlužníků, je taková varianta možná, pokud je ze směnky zavázáno více směnečných dlužníků, tedy pokud byla směnka vystavena více osobami, což ZSŠ umožňuje.¹⁵² Další možností, jak rozšířit počet směnečných dlužníků, je opatřit směnku doložkou rukojemskou či akceptem cizí směnky, popřípadě také akceptační doložkou plátce pro čest. S ohledem na svou současnou právní praxi považuji takovou situaci za zcela výjimečnou a tento směnečný jev spíše za doprovodný.

Hlavní smysl zajištění pohledávky směnkou je zcela jiný, a to lepší procesní postavení při uplatňování plnění. Tuto výhodu žádný jiný zajišťovací institut nepřináší. Jak již bylo řečeno výše, směnka je svou podstatou abstraktní, tj. nezávislá na zajišťované pohledávce, a důvodem pro plnění ze směnky je tedy už její samotné vystavení. Z tohoto důvodu není postavení směnečného dlužníka v soudním řízení jakkoliv záviděníhodné. Na rozdíl od klasického platebního rozkazu, který se ruší jednoduchým

---

¹⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4722/2007.

¹⁵¹ Konkrétně jsem porovnával zajišťovací instituty upravené v NOZ jako retenční právo, ručení, finanční záruka, zástavní právo, zajišťovací převod práva, závadek, dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů či finanční zajištění upravené v zákoně č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, v platném znění.

¹⁵² To vyplývá přímo z dikce § 41 odst. 1 ZSŠ: „*Všichni, kdož směnku vystavili, přijali, indosovali nebo se na ní zaručili, jsou zavázáni majiteli rukou společnou a nerozdílnou.*“

odporem,¹⁵³ zůstává směnečný platební rozkaz i nadále v platnosti a směnečný dlužník musí v krátké, patnáctidenní lhůtě¹⁵⁴ vymezit svou námitkovou obranu. V souladu s koncentrací směnečného řízení se k později uplatněným námitkám nepřihlíží a tyto musí být vymezeny konkrétně, nikoliv jen v obecné rovině.¹⁵⁵ Směnečná soudní řízení bývají pružnější a rychlejší a o nároku je často vydán meritorní rozsudek již po prvním jednání.

S ohledem na abstraktnost směnečné pohledávky, kdy samotné vystavení směnky je řádným titulem směnečného dlužníka k plnění, je zřejmé, že emitací zajišťovací směnky nikterak nezaniká mimosměnečný závazek. Vzhledem ke skutečnosti, že nepovažují směnečný závazek za subsidiární ani akcesorický v pravém slova smyslu (jak jsem již rozebral výše), získává okamžikem emise směnky věřitel namísto jedné pohledávky pohledávky dvě. Právní jednání, kterým věřitel nabývá zajišťovací směnku, má z pohledu příčinné mimosměnečné pohledávky povahu kumulativní novace.

Na druhou stranu nelze zajišťovací směnku přeceňovat. Navzdory výše uvedeným výhodám má směnka své nepřekonatelné meze. **Za její nejzásadnější nedostatek považují skutečnost, že nepřináší žádná přednostní práva k uspokojení z dlužníkovy majetkové podstaty.** Tradiční české rčení „*kde není ničeho, nebere ani smrt*“ dostojí svému v případě, kdy smrtka bude disponovat směnkou. Zajištění směnkou je tedy zcela neúčinné vůči nebonitním dlužníkům. Rychlost a jednoduchost získání exekučního titulu je věřiteli k ničemu, pokud dlužník nevlastní žádnou majetkovou hodnotu, kterou je možné ve vykonávacím řízení postihnout. Zajišťovací

---

¹⁵³ Existuje sice možnost soudu, vyžaduje-li to povaha věci nebo okolnosti případu, jakož i tehdy, bylo-li o věci rozhodnuto platebním rozkazem, elektronickým platebním rozkazem nebo evropským platebním rozkazem, žalovanému usnesením uložit, aby se ve věci písemně vyjádřil a aby v případě, že nárok uplatněný v žalobě zcela neuzná, ve vyjádření vylíčil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, a k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává, popřípadě označil důkazy k prokázání svých tvrzení, tedy tzv. kvalifikovaná výzva dle § 114b OSŘ, nicméně lhůta k vyjádření činí alespoň 30 dní a začíná běžet ode dne podání „prostého“ odporu, jehož lhůta je patnáctidenní. Vyjádření dle § 114b se tedy pohybuje v rozmezí od 30 do 45 dní ode dne doručení. Délka lhůty závisí na dni, ve kterém je odpor proti platebnímu rozkazu podán.

¹⁵⁴ Lhůta byla původně 3denní. Následně však proběhla derogace části ustanovení § 175 OSŘ, a to nálezem Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2012, Pl. ÚS 16/12-1, publikovaném ve Sbírce zákonů pod. č. 369/2012 Sb. Následně byla novelou OSŘ č. 404/2012 Sb. tato lhůta stanovena jako 8denní. O několik měsíců později pak byla prodloužena na 15 dní. Kromě toho byla k 1. 1. 2014 vyloučena jiná forma doručení platebního rozkazu než do vlastních rukou.

¹⁵⁵ Viz např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 1. 2012, sp. zn. 9 Cmo 401/2011: „*Námitkové řízení po vydání směnečného platebního rozkazu je ovládáno zásadou zákonné koncentrace vyjádřené v ustanovení § 175 odst. 4 o. s. ř., znamenající ve svém důsledku, že břemeno tvrzení v něm tíží žalovaného, který je povinen v podaných námitkách uvést vše, co proti směnečnému platebnímu rozkazu namítá. Námitky nelze podat jen v obecné rovině a po uplynutí třídenní lhůty je doplňovat – to by znamenalo porušení zásady zákonné koncentrace námitkového řízení.*“

směnka je tedy efektivním nástrojem vůči bonitním dlužníkům (případně rovněž vůči bonitním dlužníkům, kteří se vyhýbají plnění), dále proti dlužníkům, kteří o svou bonitu rychle přicházejí. Lze tedy shrnout, že směnka dokáže překonat neochotu plnit, ztrátu bonity dlužníka může a nemusí předběhnout, s neschopností dostát závazkům však nezmůže ničeho.¹⁵⁶

Z tohoto pohledu by bylo vhodné zajišťovací směnku kombinovat s jinými zajišťovacími instituty, a to především s institutem zástavního práva. V takovém případě dosáhne věřitel snadno, rychle a jednoduše k exekučnímu titulu (vykonatelného rozsudku k zaplacení směnečného peníze), zástavní právo pak otevírá věřiteli možnost „sáhnout“ si na dlužníkův majetek.

3.1.2. Problematika zneužití zajišťovací směnky

Zajišťovací směnka je dlužníkem emitována proto, aby se mohl věřitel snáze domoci ze směnky plnění v případě, že nesměnečný dlužník nesplní svůj dluh řádně a včas, a to až do výše nesměnečné pohledávky. Směnka je zajišťovacím nástrojem abstraktním, a z pohledu hmotného práva má tedy směnečný věřitel namísto jedné pohledávky pohledávky dvě. Zajišťovací směnka byla ovšem emitována výhradně za účelem lepšího procesního postavení při vymáhání mimosměnečné pohledávky. Tedy je zcela namístě, aby věřitel ze směnečné i mimosměnečné pohledávky respektoval nepravou akcesoritu a nepravou subsidiaritu zajišťovací směnky a z pohledu hmotněprávního se nesnažil získat více, než mu po právu náleží (tedy plnění právě jen z nesměnečné pohledávky).

V případě, že nesměnečný dlužník nesplní svůj dluh řádně a včas a je ve smyslu § 1968 NOZ v prodlení, může se směnkou zajištěný věřitel jejím prostřednictvím uspokojit dvěma způsoby:

- směnečnou pohledávku svým jménem vymáhat,
- směnečnou pohledávku (úplatně) postoupit.

Jelikož je směnečná pohledávka (stejně jako pohledávka nesměnečná) věcí,¹⁵⁷ disponuje její vlastníkem všemi věcnými právy.¹⁵⁸ Jak již bylo řečeno výše, účelem vystavení zajišťovací směnky je zajištění lepšího procesního postavení věřitele při vymáhání plnění z mimosměnečné pohledávky v případě, že je mimosměnečný dlužník s pro-

¹⁵⁶ CHALUPA 2009 op. cit., s. 39.

¹⁵⁷ Viz ust. § 489 NOZ: „*Věc v právním smyslu (dále jen ‚věc‘) je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.*“

¹⁵⁸ Věcná práva k věci vlastní (iura in reī sua) jako právo věc užít (ius utendī), právo přisvojovat si z věci plody a užitky z ní plynoucí (ius fruendī), právo s věcí nakládat (ius disponendī), právo věc derelikvovat, tj. opustit (ius dereliquendi), právo věc držet (ius possidendi), právo věc zničit (ius abutendi).

dlením svého dluhu. Přitom není nikterak vyloučeno, aby věřitel uplatňoval svou směnečnou i mimosměnečnou pohledávku zároveň, neboť dle rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. 12 Cmo 210/2006,¹⁵⁹ by se dlužník v případě dvojího plnění ubránil kauzálními námitkami, a to v řízení jak nalézacím, tak vykonávacím.

V případě prodlení nesměnečného dlužníka stojí tedy věřitel při využití zajišťovací směňky před rozhodnutím, zda směňku:

- uplatní řádně,
- uplatní excesivně.

Pokud se věřitel rozhodne pro řádné uplatnění směnečné zajišťovací pohledávky, musí respektovat princip nepravé akcesority, jakož i princip nepravé subsidiarity směnečné pohledávky. V případě řádného uplatnění zajišťovací směňky tuto

- řádně převede,
- řádně úplatně postoupí.

V případě řádného uplatnění směnečné pohledávky musí věřitel respektovat dva výše uvedené principy, a v případě vymáhání obou pohledávek najednou musí tedy tuto činnost zastavit, pokud získá plnění alespoň jedné z nich do výše mimosměnečné pohledávky.¹⁶⁰ V případě úplatného postoupení směnečné pohledávky pak musí věřitel postoupit obě pohledávky stejnému nabyvateli, přičemž není povinen takto učinit ve stejný okamžik. Za řádné postoupení se považuje i převod mimosměnečné pohledávky, po kterém až následuje převod zajišťovací směňky.¹⁶¹ Analogicky je pak možný i postup opačný.

Zjednodušeně lze říci, že řádné uplatnění zajišťovací směňky je takové uplatnění, při kterém se věřitel nesnaží získat více, než kolik činí výše mimosměnečné pohledávky povýšená o příslušenství. V případě excesivního uplatnění zajišťovací směňky směnečný věřitel nerespektuje princip nepravé subsidiarity a nepravé akcesority zajišťovací směňky, jakož ani mimosměnečné ujednání mezi směnečným dlužníkem

---

¹⁵⁹ Právní věta: „Pokud by dlužník po zaplacení směňky splnil zajišťovaný závazek, jednalo by se o plnění bez právního důvodu a věřitel by byl povinen vrátit kauzálnímu dlužníkovi bezdůvodné obohacení... Bude-li po vydání směnečného platebního rozkazu at' už kauzální dluh, nebo některá ze směnek zajišťujících splnění tohoto dluhu, ubrání se dlužníci ze směnek ve výkonu rozhodnutí odkazem na ust. § 268 odst. 1 písm. h), případně písm. g) OSŘ.“

¹⁶⁰ To však neznamená, že věřitel ze směnečné pohledávky je povinen spokojit se při jejím vymáhání pouze s výší nominální hodnoty nesměnečné pohledávky. Ten má právo se ze směnečné pohledávky domáhat rovněž veškerého příslušenství k ní, jako jsou úroky z prodlení, smluvní pokuty, úplná náhrada nákladů řízení apod.

¹⁶¹ DERKA, L. Převod zajišťovací směňky následující časově po postoupení zajišťované pohledávky. *Obchodní právo*. 2012, č. 10, s. 364.

a věřitelem, jež stanovuje limity řádného uplatnění zajišťovací směnky. Toto excesivní uplatnění vzniká osamostatněním směnečné pohledávky od pohledávky nesměnečné. Jak již bylo řečeno, směnka je závazek abstraktní. Judikatura s ohledem na abstraktnost směnečného závazku dokonce dovodila, že „*tzv. zajišťovací směnka není zajišťovacím závazkem, je jen prostředkem zajištění. Proto existence závazků ze směnky není závislá na existenci zajištěné pohledávky*“.¹⁶² Z toho tedy plyne, že kauzální námitky směnečného dlužníka proti vlastníku směnky, které se zakládají na jeho vlastních vztazích k výstavci nebo k dřívějším majitelům, nelze uplatnit, ledaže majitel při nabývání směnky jednal vědomě na škodu dlužníka.

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že v případě řádného uplatnění zajišťovací směnky se směnečný dlužník snadno ubrání latentnímu nebezpečí dvojího plnění jak ze směnečné pohledávky, tak z pohledávky mimosměnečné, a to námitkou bezdůvodného obohacení v nalézacím řízení, případně námitkou, že po vydání rozhodnutí zaniklo právo jím přiznané či že výkon rozhodnutí je nepřípustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat.¹⁶³ Dlužníková pozice se však značně změní v případě, kdy majitel směnky tuto excesivně oddělí od mimosměnečné pohledávky a převede ji na třetí osobu.

Tato skutečnost probíhala zejména na počátku devadesátých let, kdy se rigidním způsobem vykládalo ust. čl. I § 17 ZSŠ. Výklad tohoto ustanovení je přitom klíčový z hlediska účelových indosací, které jsou již zmíněnou Achillovou patou všech směnečných dlužníků. Výklad a aplikace tohoto ustanovení jsou velmi dynamické a dosud neúplně ustálené. Uvedu proto hlubší analýzu vývoje judikatury této problematiky.

Původní postoj soudů k aplikaci ust. čl. I § 17 ZSŠ byl velice striktní, značně k tíži směnečných dlužníků. Směnečný dlužník nesl důkazní břemeno prokázání, že majitel při nabývání směnky jednal vědomě na jeho škodu. Pokud toto břímě neunesl, byl nucen ze směnky plnit, neboť jeho relativní námitky nemohly být činěny. Na základě tohoto výkladu bylo velice snadné se na úkor směnečného dlužníka obohatit, neboť prokázání nepoctivosti nabyvatele bylo takřka nemožné. Nebylo žádnou výjimkou, že směnečný věřitel, který uplatňoval nárok z excesivně uplatněné směnky, byl zahraniční právnickou osobou se sídlem mimo Evropskou unii. Navzdory sídlu či právnímu řádu,

---

¹⁶² KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury. Směnečná judikatura*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 103.

¹⁶³ Viz ust. § 268 odst. 1 písm. g), h) OSŘ.

podle kterých byly tyto osoby založeny, byli členové jejich orgánů fyzické osoby české národnosti.

Dokazování nepoctivého úmyslu bylo pro dlužníka opravdu složité. Kovařík¹⁶⁴ přitom ve věci prokazování vědomého jednání majitele ke škodě dlužníka klade velký důraz na hodnotovou doložku¹⁶⁵. „Z hlediska námitek směnečného dlužníka může mít taková doložka význam. Skutečnost, že směnka je opatřena hodnotovou doložkou, sama o sobě zpravidla důkazem o nepoctivosti majitele směnky ke škodě dlužníka nebude, nicméně důkazní postavení směnečného dlužníka přece jen posiluje.“ Je-li ze směnečné listiny patrné, že byla emitována za účelem zajištění mimosměnečné pohledávky, je zcela logické, že taková směnka může být předložena k placení až v okamžiku, kdy je jasné, že zajišťovaná pohledávka nebude splněna řádně a včas. Kovařík dodává,¹⁶⁶ že je namístě se ptát, zda indosatář vyvinul úsilí odpovídající všem podmínkám v rámci běžného obchodního styku, aby se s těmito okolnostmi seznámil, neboť každý přece musí vědět, že takovými směnkami se v běžném styku neplatí. Doporučuje rovněž, aby hodnotová doložka informovala konkrétní mimosměnečný závazek, který tato směnka zajišťuje, čímž ještě více prohlubuje informovanost nabyvatele a upevňuje pozici pro případnou námitkovou obranu, nicméně „ani tak ovšem to neznamena bez dalšího, že nabyvatel musel jednat nezbytně nepoctivě“. Na druhou stranu však konstatuje, že není možné opomínat, že směnečné obchody je nutno relativně rychle přijímat či odmítat a v rámci obchodních zvyklostí není běžné o nich dlouze jednat. „Jen u směnek s výjimečnou sumou nebo jinými okolnostmi vymykajícími se běžným poměrům lze připustit i na straně nabyvatele povinnost hlubšího zkoumání. I tak nebude mít nikdo ty možnosti, jaké má kupř. soud. Učiní-li nabyvatel všechna zkoumání, jež jsou v obchodním styku běžná a možná s ohledem na informaci o funkci směnky, jak vyplývá z hodnotové doložky, a nevyplyne-li z toho nic, co by bránilo uskutečnění koupě, nebude stejně možné dovodit nepoctivost při nabývání, i když objektivně budou takové okolnosti existovat.“

Odborná literatura i judikatura^{167, 168} řešily věc opět značně striktně s ohledem na směnečné dlužníky, uzavírajíce tím, že směnka jako oběžný cenný papír projde za dobu

---

¹⁶⁴ KOVAŘÍK 2002 op. cit., s. 38, s. 39.

¹⁶⁵ Hodnotová doložka konstatuje fakt, že směnka byla emitována za účelem zajištění pohledávky.

¹⁶⁶ KOVAŘÍK 2002 op. cit., s. 73.

¹⁶⁷ Srov. KOTÁSEK 2010 op. cit., s. 157.

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4497/2009.

své existence vlastnictvím značného počtu indosantů a po každém z nich nelze spravedlivě požadovat, aby si ověřoval okolnosti její emise.

Jak již bylo řečeno, Nejvyšší soud v meziválečném období judikoval, že převedli indosant směnku na indosatáře (k inkasu) za tím účelem, aby znemožnil směnečnému dlužníku vznesení oprávněných námitek příslušejících mu proti indosantu, může dlužník uplatnit všechny námitky příslušející mu nejen proti indosatáři, nýbrž i proti indosantu. Jde tu o námitku lsti, podvodu. Jde tedy o názor zcela opačný.

Postupem času začala být proti striktnímu výkladu ust. čl. I § 17 ZSŠ ve prospěch směnečných věřitelů kritická doktrína. Ta primárně kritizovala skutečnost, že v důsledku striktního výkladu tohoto ustanovení ve prospěch směnečných věřitelů jsou směneční dlužníci často obětí podvodníků, kteří zneužívají této skutečnosti k získání plnění ze směnky, ač z komplexního hmotněprávního pohledu na takové plnění nemají právo.¹⁶⁹

Na základě této kritiky začaly obecné soudy hledat taková východiska, aby ve své činnosti zneužívání ust. čl. I § 17 ZSŠ zamezily. Prvním tímto nástrojem byly indosace většího počtu směnek konkrétního indosanta na konkrétního indosatáře. V takovém případě bylo dovozeno, že v případě, kdy nabyvatel směnky nabývá od indosanta stovky či tisíce směnek, musí při průměrné pečlivosti vědět, že takové směnky jsou indosované účelově, tedy nabyté vědomě ke škodě dlužníka.¹⁷⁰ V takové situaci začaly tedy soudy připouštět relativní námitky, které se zakládaly na vlastních vztazích výstavce a remitenta směnky. Ohledně zneužívání ust. čl. I § 17 ZSŠ se následně vyjádřil i Ústavní soud, který ve svém nálezu¹⁷¹ dokonce vyzývá obecné soudy, aby ve své činnosti hledaly taková východiska, jež zneužívání ust. čl. I § 17 ZSŠ zabrání. Dále stanovuje, že „zneužití směnečných institutů ve prospěch jedné ze smluvních stran představuje zneužití práva, které není výkonem subjektivních práv, a proto mu obecné soudy nemohou poskytnout ochranu, neboť by to odporovalo nejen § 3 občanského zákoníku, ale především čl. 36 Listiny základních práv a svobod“. Tento nálezný zamezil rovněž i jiné časté praktice, v jejímž rámci byl zneužíván striktní výklad ust. čl. I § 17 ZSŠ, a to indosace zajišťovacích směnek před splatností. Právě převodem směnek před splatností byli dlužníci zbaveni uplatnění relativních námitek, které se zakládaly na jejich vztazích s remitentem. Ústavní soud zde dovodil jednoznačné nabytí směnky

¹⁶⁹ Srov. např. KOTÁSEK, Josef. Neřád na řad. *Obchodní právo*. 2013, č. 9, s. 318–325.

¹⁷⁰ Např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 9 Cmo 122/2013.

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2013, sp. zn. IV. ÚS 457/10.

majitelem ke škodě dlužníka, a umožnil tak směnečným dlužníkům uplatnit veškeré námitky, které by jinak měli vůči svému remitentovi.

Tato zásadní rozhodnutí ve věci výkladu ust. čl. I § 17 ZSŠ vešla nicméně do aplikační praxe nižších soudů až po relativně dlouhé době. Obecné soudy nadále vnímaly abstrakční účinek indosamentu jako nepřekonatelné dogma,¹⁷² a to i v případech, kdy žalobce jako indosatář nabyl od jednoho remitenta stovky či tisíce směnek různých dlužníků. Tyto směnky měly zajišťovat úvěry, které však byly dávno splaceny či u kterých byla jednotlivá plnění promlčena. Tito žalobci navíc často poskytovali takové úvěry spotřebitelům v rozporu se zákonem o spotřebitelském úvěru, za což jim byla obvykle uložena pokuta Českou národní bankou. Taková okolnost však nikterak nebránila indosaci směnek na třetí osoby za účelem zamezení uplatnění relativních (a zcela oprávněných) námitek směnečných dlužníků, jež se zakládaly na vztahu mezi nimi a nepoctivém remitentovi. Vrchní soud v Praze¹⁷³ vyslovil dokonce závěr, že „*majitel směnky, na kterého byla směnka rubopisována, nejedná na škodu dlužníka, pokud je mu při nabývání směnky známo, že směnka zajišťuje splnění dosud nesplatného dluhu. ... K uvedenému je nutno dodat, že pokud remitent rubopisuje směnku na jiného před splatností dluhu zajištěného, pak takový remitent porušuje směnečnou dohodu uzavřenou se směnečným dlužníkem, nicméně tato skutečnost neznamena, že se musí vždy jednat o konání poškozující směnečného dlužníka. Často rubopisují remitenti takové směnky právě z toho důvodu, že se z jejího prodeje chtějí alespoň částečně uspokojit a rezignují zcela na zaplacení kauzální pohledávky. Z povahy směnky na řad jako oběžného cenného papíru plyne, že s takovou eventualitou musí směnečný dlužník počítat*“. Tímto výrokem vlastně Vrchní soud popřel základní princip nepravé subsidiarity a akcesority zajišťovací směnky, který jasně stanovuje, že pokud zajišťovací směnka přestane sdílet osud zajišťované pohledávky, jedná se o excesivní způsob jejího uplatnění.¹⁷⁴ Rovněž myšlenka vyjádřená Vrchním soudem v Praze,¹⁷⁵ že není-li v námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu vylíčen důvod směnky (její kauza), nemůže žalovaný s kvantitativní námitkou do výše směnečného peníze uspět; ani vyjde-

---

¹⁷² Srov. např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 8 Cmo 462/2013.

¹⁷³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 10. 2013, sp. zn. 9 Cmo 174/2011. Publikováno in: DERKA Ladislav. Rubopisování směnky zajišťující splnění dosud nesplatného dluhu. *Obchodní právo*. 2012, č. 1. s. 23–30.

¹⁷⁴ CHALUPA 2009 op. cit., s. 65.

¹⁷⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 2013, sp. zn. 9 Cmo 525/2012. Publikováno in: DERKA Ladislav. Námitka místní nepřislušnosti ve směnečném rozkazním řízení. *Obchodní právo*. 2010, č. 3, s. 24.

li kauza směnky najevo v průběhu řízení, není pro směnečné dlužníky jakkoliv povzbudivá.

Další praktikou (se kterou jsem se však během svého působení v advokacii přímo nesetkal) je následné avalování směnek po jejich vystavení a předání směnečnému věřiteli. Tito avalisté bývali spřízněné osoby remitentů, kteří směnku za výstavce, případně za příjemce směnky cizí, fiktivně zaplatili a následně ji vymáhali regresem po výstavci, resp. po příjemci směnky cizí. Prokázat nepoctivost takového jednání bylo velmi obtížné. Dalším důvodem účelového avalování směnek spřízněnými osobami remitenta byla soudní příslušnost. Stávalo se tedy, že směnečný dlužník žijící např. v Opavě byl nucen hájit svá práva u Krajského soudu v Plzni. Jakákoliv obrana spočívající na námitkách zneužití práva či místní nepříslušnosti nebyla úspěšná. Kromě toho musí být taková námitka vznesena (na rozdíl od mimosměnečného řízení, kde je vydáván klasický platební rozkaz, který se včas podaným odporem ruší) již v rámci vymezení směnečných námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu.¹⁷⁶

Postup Ústavního soudu proti přepjatému formalismu při výkladu ust. čl. I § 17 ZSŠ nicméně pokračoval. Svým dalším nálezem¹⁷⁷ mimo jiné judikoval, že „*jakkoli je právní institut směnky založen na přísné formálnosti směnečných vztahů, neměla by tato formálnost vychylovat práva plynoucí ze směnečného vztahu ve prospěch jedné ze zúčastněných stran. I při nezpochybitelnosti zásady vigilantibus iura skripta sunt je třeba tuto zásadu hodnotit v kontextu spravedlivého rozhodování coby vůdčího a zásadního principu fungování soudní moci a zejména u směnek zajišťovacích, jejichž jednou stranou je spotřebitel, nevycházet jen z doslovného znění zákona*“. Tento náleží Ústavního soudu hodnotím obecně jako klíčový a univerzálně použitelný, neboť nastavuje obecný princip výkladu zákona ve prospěch spravedlnosti, a nikoliv jen rigidní jazykový výklad právních norem při jejich aplikaci. Po vydání tohoto klíčového nálezu ve spojení s nálezy předchozími začala tato judikatura pronikat napříč celým justičním systémem. Dokonce se začala prosazovat myšlenka, že pokud je ze směnky patrné, že se jedná o směnku zajišťovací, musí být nabyvatel srozuměn se skutečností, že budou proti ní vzneseny relativní námitky, a že tedy tento jednal na škodu dlužníka. Osobně se

---

¹⁷⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 12 Cmo 316/2008. Publikováno in: DERKA 2010 op. cit., s. 34–35.

¹⁷⁷ Náleží Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. III. ÚS 980/13. Na základě předmětné ústavní stížnosti navrhol stěžovatel rovněž derogaci § 10–17 ZSŠ, tento návrh byl však odmítnut.

s touto myšlenkou plně ztotožňuji. Je přece logické, že zajišťovací směnka určitý dluh pouze zajišťuje a nesmí být oddělena od zajišťované pohledávky.

Následně bylo v souladu s tímto judikatorním obratem vydáno rozhodnutí¹⁷⁸ Nejvyššího soudu, které stanovuje, že „*zajišťuje-li indosovaná směnka pohledávku remitenta za výstavcem (vlastní) směnky ze spotřebitelské smlouvy, náleží výstavci námitky vůči nabyvateli směnky zakládající se na jeho vztazích k remitentovi bez zřetele k tomu, zda nový majitel při nabývání směnky jednal vědomě na škodu výstavce*“. V případě zajišťovací směnky u spotřebitele¹⁷⁹ již tedy není nadále nutné jakkoliv zkoumat účel indosace směnky, záměr indosatáře a indosanta při rubopisování směnky apod., spotřebitel může vznést námitkovou obranu, kterou disponuje vůči svému remitentovi a vůči každému dalšímu nabyvateli předmětné směnky.

Osobně hodnotím judikatorní převrat ve věcech účelových indosací směnek jako pozitivní a zcela správný. Ačkoliv jsem přesvědčen, že v komplexní rovině je ZSŠ velice zdařilý právní předpis, s ohledem na jeho „stáří“ je třeba přizpůsobit výklad jeho jednotlivých ustanovení dnešní době. Nečinnost v této věci vedla ještě před několika lety k tak absurdním závěrům, že osoba, jež uzavřela mimosměnečný závazek na peněžité plnění (který řádně a včas splnila) a tento zajistila směnkou, byla následně nucena plnit jak z mimosměnečného závazku, tak ze směnky samé, přičemž bylo každému jasné, že se jedná o podvodné jednání spřízněných osob. Během své praxe u Krajského soudu v Praze jsem se pod vedením paní předsedkyně Mgr. Kateřiny Černé mohl takových jednání účastnit. Paní předsedkyně mi potvrdila, že jsou jí jasné nekalé úmysly směnečných žalobců, avšak v souladu s judikaturou vyšších soudů nemůže směnečným dlužníkům vyhovět. Na tomto místě musím jednoznačně přiznat výhodu pružnosti systému posteriorní tvorby práva, uplatňované v anglosaském právním systému, který by na základě principu ekvity na nežádoucí situaci ve věci výkladu ust. čl. I § 17 ZSŠ okamžitě reagoval a zachránil by tak desetitisíce směnečných dlužníků od povinnosti plnit bez hmotněprávního titulu, jak tomu na našem území bylo celá léta.

V současné době tedy uzavírám, že spotřebitel je již proti takovým nekalým směnečným praktikám plně chráněn. Co se týče podnikatelů, je situace stále nejasná. Pokud se bude jednat o hromadné indosace směnek zajišťujících podnikatelské úvěry,

---

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 1155/2014. Srov. Codexis [online]. [Cit. 2018-02-01.] Dostupné z: <https://www.atlasconsulting.cz/software/codexis>.

¹⁷⁹ Spotřebitel je v § 419 NOZ definován jako každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.

odvažují se prohlásit, že výše zmíněná judikatura bude na takové případy rovněž aplikována a směneční dlužníci budou se svou námitkovou obranou úspěšní. Pokud se však bude jednat o ojedinělý případ (tedy ojedinělý případ účelové indosace, kde dlužníkem bude podnikatel), pravděpodobně bude muset směnečný dlužní podnikatel stále prokázat, že majitel směnky jednal při jejím nabývání úmyslně k jeho škodě. Je sice pravda, že „oběťmi“ účelových indosací byli převážně spotřebitelé, a cesta ochrany spotřebitele v tomto směru tedy tuto problematiku prakticky vymýtila, nicméně účelová indosace smének mezi podnikateli je stále aktuálním problémem, jež by měl zákonodárce, případně justice komplexně dořešit a zabránit tak i této zbytkové kategorii se neoprávněně obohacovat. Proto by podnikatelé, kteří jsou v rámci svého běžného obchodního styku nuceni emitovat ve prospěch svého obchodního partnera směnku, měli:

- I. takovou směnku opatřit hodnotovou doložkou.¹⁸⁰ Nutno konstatovat, že samotná doložka není důkazem o nepoctivém úmyslu indosantáře při nabývání směnky, avšak je třeba se zde ptát, zda tento jednal s řádnou péčí odpovídající běžnému obchodnímu styku, pokud se s takovou skutečností neseznámil. Jak již bylo řečeno, každému je přece jasné, že zajišťovací směnky jsou emitovány k zajištění mimosměnečné pohledávky a nejsou určeny k placení. Jistě je rovněž vhodné, aby hodnotová doložka na směnce přesně specifikovala mimosměnečnou pohledávku, kterou zajišťuje. Taková okolnost zásadně zvyšuje informovanost indosantáře takové směnky a zvyšuje šance směnečného dlužníka být se svou námitkovou obranou v rámci směnečného soudního řízení úspěšný,
- II. uzavřít mimosměnečné ujednání o uplatnění (případně vyplnění, jedná-li se o blankosměnku) směnky v písemné formě, nejlépe ve formě veřejné listiny, a zde přesně specifikovat podmínky, za kterých je remitent oprávněn směnku uplatnit či převést. Nejlepší je směnečný převod úplně zakázat. S ohledem na abstraktnost směnečné pohledávky bude samozřejmě směnečný převod rubopisem i přes jeho mimosměnečný zákaz účinný a při uplatňování obranných námitek směnečného dlužníka nikterak nepomůže, nicméně bude následně zakládat odpovědnost remitenta vůči směnečnému dlužníku za porušení smluvní povinnosti dle ust. § 2913 a násl. NOZ v nesměnečném soudním řízení.

---

¹⁸⁰ Hodnotová doložka je vepsána přímo na líc směnky a informuje všechny třetí osoby, že tato směnka slouží k zajištění mimosměnečného dluhu.

3.1.3. Zajišťovací směnka v insolvenčním řízení

Během své právní praxe u soudu i v advokacii jsem se setkal s velkým počtem případů týkajících se přihlašování zajišťovacích směnek do insolvenčního řízení. Navzdory skutečnosti, že tento postup musí být v souladu s insolvenčním zákonem (dále jen IZ)¹⁸¹, probíhá takové řízení dle každého insolvenčního správce jinak, a to podle jeho libovůle. Některé takové postupy jsou dle mého názoru protizákonné. Na základě toho chci některé z nich dále uvést.

Několik slov o přihlašování směnek do insolvenčního řízení

Se zahájením insolvenčního řízení je spojen mimo jiné účinek, kdy pohledávky a jiná práva týkající se majetkové podstaty nemohou být uplatněny žalobou, lze-li je uplatnit přihláškou.¹⁸² Je nepochybné, že toto ustanovení spadá na všechny druhy pohledávek na peněžité plnění, tedy i na pohledávky směnečné, a to jak na ty, které byly žalobou uplatněny u soudu, avšak k momentu zahájení insolvenčního řízení o nich nebylo rozhodnuto, tak na ty, o kterých již rozhodnuto bylo, a směnečnému věřiteli tedy svědčí exekuční titul. Pokud věřitel svou přihlášku ve stanovené lhůtě nepodá, nebude z majetkové podstaty dlužníka směnečná pohledávka nikterak uspokojena.¹⁸³

K přihlášce je každý věřitel povinen přiložit listiny, kterých se dovolává a které prokazují výši, pravost, případně i pořadí jeho pohledávky. Obecně se praxe již ustálila na tom, že listiny, kterých se věřitel v přihlášce dovolává, jsou postačující, jsou-li odeslány společně s přihláškou pohledávky insolvenčnímu správci ve formě pouhých kopií. U směnky se zavedení takové praxe zdá být nicméně přinejmenším problematické. Směnka je totiž typickým dokonalým cenným papírem ve smyslu ust. § 514 NOZ, právo na plnění je tedy inkorporováno do hmotného substrátu, se kterým je neoddělitelně spjato. Kromě toho je základní vlastností směnky její abstraktnost, a vystavení takové listiny je tedy samo o sobě závazkem k plnění. Během své právní praxe v advokacii jsem se nicméně setkal s různým pojetím výkladu IZ ohledně nutnosti či jen možnosti předkládání prvopisu směnky v insolvenčním řízení. Tato otázka nebyla ze strany nejvyšších justičních orgánů dodnes řešena a v praxi záleží na každém insolvenčním správci (případně na insolvenčním soudu), jestli mu pro přihlášení směnečné pohledávky postačí prostá kopie směnky, či zda vyžaduje její prvopis.

---

¹⁸¹ Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, v platném znění.

¹⁸² Viz ust. § 109 odst. 1 písm. a) IZ.

¹⁸³ Viz ust. § 173 odst. 1 IZ.

Jsem toho názoru, že jediný správný výklad je ten, že směnečný věřitel je povinen ke směnce přiložit prvopis směnečné listiny. Tuto povinnost dovozují výkladem IZ, který mimo jiné stanoví, že podání přihlášky do insolvenčního řízení má totožné účinky jako podání žaloby.¹⁸⁴ Jelikož účinky, náležitosti, povinné přílohy k žalobě apod. IZ neřeší, je nutno na základě ust. § 7 IZ subsidiárně aplikovat OSŘ, který stanovuje povinnost žalobce při návrhu na vydání směnečného platebního rozkazu předložit společně s takovým návrhem rovněž prvopis směnky.¹⁸⁵ O tomto závěru svědčí rovněž usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2010, sp. zn. 29 Cdo 252/2009, i když možná aplikace předmětného rozhodnutí v této věci je jen analogická.¹⁸⁶

Značná část insolvenčních správců, kteří prvopisy směnek jako přílohy přihlášky do insolvenčního řízení nevyžadují, odkazuje na „zakoreněné“ usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 03. 2011, sp. zn. 2 VSPH 1135/2010-P1-9, které domněle zbavuje směnečné věřitele povinnosti přikládat prvopis směnky k přihlášce směnečné pohledávky do insolvenčního řízení, přičemž k prokázání pravosti, výše a pořadí směnečné pohledávky údajně postačuje prostá kopie směnky. Při detailní analýze předmětného rozhodnutí však dospívám toliko k závěru, že přiložení prvopisu směnečné listiny k přihlášce do insolvenčního řízení nelze vyžadovat pouze v případech, kdy je důvodem nepředložení prvopisu směnky skutečnost, že směnka byla uložena u soudu, neboť se její majitel domáhal vydání směnečného platebního rozkazu proti směnečnému dlužníkovi dle ust. § 175 OSŘ. V takovém případě skutečně postačí prostá kopie směnečné listiny společně s přípisem označení místa, kde se směnečná listina nachází. V ostatních případech však prvopis směnečné listiny být vyžadován musí a zbavení věřitele takové povinnosti ze strany insolvenčního správce či insolvenčního soudu považují za protizákonné.

Ačkoliv je zajišťovací směnka právní teorií i praxí chápána jako nástroj zajišťovací, v insolvenčním řízení tomu tak není. Taxativní vymezení zajišťovacích institutů stanoví ust. § 2 písm. g) IZ, kde však zajišťovací směnka absentuje. Proto se zákonem

---

¹⁸⁴ Viz ust. § 173 odst. 4 IZ.

¹⁸⁵ Viz ust. § 175 odst. 1 OSŘ.

¹⁸⁶ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2010, sp. zn. 29 Cdo 252/2009: „[S]měnečný platební rozkaz, který nabyl právní moci a je vykonatelný, nemění nic na skutečnosti, že se jedná o soudní rozhodnutí deklaratorní povahy, nikoliv povahy konstitutivní a oprávněný je povinen i v exekuci prokázat k eventuální obraně povinného po nařízení exekuce, že je i nadále majitelem směnky (i v exekučním řízení platí všechna ustanovení směnečného zákona, např. čl. I § 39 odst. 1). Pokud směnku její majitel zničil, jeho směnečný nárok zcela zanikl, a to i tehdy, byl-li mu pravomocně přiznán soudem. Není tedy chybou soudu, že žalobkyně zničením směnky (odpovídá-li skutečnosti její tvrzení, že směnku zlikvidovala) způsobila, že její směnečný nárok zanikl po vydání směnečného platebního rozkazu.“

stanovený postup pro přihlašování, přezkum či uspokojení zajištěných věřitelů v případě zajišťovací směnky neužije.

V případě přihlášení zajišťovací směnky do insolvenčního řízení mohou nastat tři možné situace:

V prvním případě je osoba směnečného a nesměnečného dlužníka odlišná. Směnečný dlužník je v úpadku, přičemž nesměnečný dlužník není se svým dluhem v prodlení. V takovém případě z mimosměnečného ujednání o zajištění mimosměnečného dluhu směnkou vyplývá, že směnečný věřitel ještě nemůže směnku řádně uplatnit, neboť by tím porušil nepravou subsidiaritu zajišťovací směnky, když mimosměnečný dluh ještě nedospěl. Nicméně pokud si majitel směnky chce ponechat možnost uspokojení z takové směnky, musí tuto přihlásit v předepsané lhůtě do insolvenčního řízení prostřednictvím přihlášky. IZ předpokládá rovněž přihlášení pohledávek nesplatných či vázaných na splnění podmínky.¹⁸⁷ Právě tato druhá možnost dává majiteli zajišťovací směnky možnost přihlásit ji jako pohledávku podmíněnou. V takovém případě bude plnění z takové směnky vázáno na splnění suspenzivní podmínky, a to prodlení s plněním z mimosměnečného dluhu.

V druhém případě je rovněž směnečný a mimosměnečný dlužník odlišnou osobou, přičemž jejich finanční situace je odlišná, směnečný dlužník, který poskytuje zajištění mimosměnečné pohledávky, není tedy se svým dluhem nikterak v prodlení ani není v úpadku, zatímco mimosměnečný dlužník, jehož pohledávka je zajištěna směnkou, v úpadku je. V takovém případě je věřitel nucen přihlásit do insolvenčního řízení toliko pohledávku mimosměnečnou. Nicméně s ohledem na ust. § 183 odst. 1 IZ nikterak nebrání tomu, aby se věřitel uspokojil z plnění ze směnky proti dlužníkovi ze zajišťovací směnky.¹⁸⁸ V rozsahu, ve kterém se věřitel ze zajišťovací směnky uspokojí, je následně povinen vzít svou přihlášku zpět. Pokud tak neučiní, bude jeho účast v předmětném insolvenčním řízení ukončena rozhodnutím příslušného insolvenčního soudu. Okamžikem (alespoň částečného) uspokojení věřitele však vzniká na straně směnečného dlužníka (resp. již bývalého směnečného dlužníka) regresní nárok z titulu bezdůvodného obohacení¹⁸⁹ ve smyslu ust. § 2991 odst. 2 NOZ vůči dlužníku mimosměnečnému. Aby tento měl alespoň teoretickou možnost být uspokojen v rámci insolvenčního řízení,

---

¹⁸⁷ Viz ust. § 173 odst. 3 IZ.

¹⁸⁸ V rámci dikce ust. § 183 odst. 1 IZ má věřitel právo obrátit se na tři osoby s požadavkem k plnění ze zajištění, které poskytly.

¹⁸⁹ Tedy bezdůvodně se obohatí ten, za něhož bylo plněno, co měl po právu plnit sám.

musí s ohledem na ust. § 183 odst. 3 IZ přihlásit v řádné lhůtě do insolvenčního řízení tuto regresní pohledávku jako pohledávku podmíněnou. Pokud tak neučiní, uzavírá si možnost jakkoliv svou regresní pohledávku za mimosměnečným dlužníkem v insolvenčním řízení uspokojit. V případě, že původní věřitel nejprve přihlásil svou mimosměnečnou pohledávku do insolvenčního řízení a až následně se uspokojil ze zajišťovací směnky, se však může bývalý směnečný dlužník v rozsahu, v němž pohledávku uspokojí, v insolvenčním řízení domáhat místo původního věřitele regresního nároku bez zřetele k tomu, zda pohledávku přihlásil, či nikoliv.

Třetí variantou je situace, kdy mimosměnečný dlužník a dlužník ze zajišťovací směnky splývají a tento dlužník je v úpadku. Směnečná a mimosměnečná pohledávka jsou zcela nezávislé obligace, spojené jen mimosměnečným ujednáním, jež mezi nimi navozuje princip nepravé subsidiarity a nepravé akcesority. Je tedy zřejmé, že je možné do insolvenčního řízení přihlásit obě tyto pohledávky zároveň.¹⁹⁰ Je však třeba mít na paměti, že upadnuvší dlužník je dlužen jen plnění odpovídající výši mimosměnečné pohledávky a zajišťovací směnka je zamýšlena výhradně jako plnění subsidiární. Tedy ani v insolvenčním řízení nepřináší směnka svému věřiteli hmotněprávní výhodu, a pokud se věřitel snaží takovou výhodu získat, uplatňuje směnku excesivně. Jelikož je insolvenční řízení značně specifické, v praxi se často stává, že v případě přihlášení obou pohledávek (směnečné i mimosměnečné) bez dalšího je jedna z nich insolvenčním správcem preventivně popřena. V zájmu předejití takové situaci doporučuji věřitelům již v přihlášce zdůraznit, že ač se z pohledu formálního jedná o dvě nezávislé pohledávky, materiálně vycházejí ze stejného skutkového základu a v případě uspokojení na jednu z nich již nebude věřiteli plněno na druhou. Za praktický postup lze dle mého názoru považovat rovněž přihlášení pohledávky mimosměnečné bez dalšího a pohledávky směnečné coby pohledávky podmíněné.

Osobně však považuji za nejlepší postup přihlášení toliko pohledávky směnečné. Prokázání její pravosti a výše je totiž oproti pohledávce mimosměnečné nepoměrně jednodušší a možnost jejího uspokojení v insolvenčním řízení shledávám za zcela rovnocennou s pohledávkou mimosměnečnou. V takovém případě získává tedy věřitel stejnou šanci k uspokojení jako v obou předchozích případech s tím, že vynaloží k přihlášení své pohledávky do insolvenčního řízení značně nižší úsilí.

---

¹⁹⁰ Analogicky vyvozují z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1839/2000, jež stanovuje, že věřitel z pohledávky zajištěné směnkou může směnku uplatnit před uplatněním mimosměnečné pohledávky, současně s ní i po ní. Insolvenční řízení je jistým způsobem specifické oproti běžnému civilnímu soudnímu řízení, nicméně mám za to, že tento judikát je analogicky aplikovatelný i na něj.

Rád bych však na tomto místě uvedl, že výše uvedená doporučení, která se zakládají na mé právní praxi v advokacii, vycházejí z jednání insolvenčních správců, resp. dozorových insolvenčních soudů, které považuji za protiprávní. Předmětné preventivní popření jedné z pohledávek (směnečné či mimosměnečné) insolvenčním správcem, případně vyzvání takového přihlášeného věřitele, aby písemně doplnil přihlášku o kauzu směnky, jsou častým jevem. Toto jednání insolvenční soud či insolvenční správci odůvodňují ust. § 174 odst. 2 IZ, tedy že *„přihláška pohledávky musí kromě obecných náležitostí podání obsahovat důvod vzniku a výši přihlašované pohledávky. Důvodem vzniku přihlašované pohledávky se rozumí uvedení skutečností, na nichž se pohledávka zakládá“*. S takovým výkladem předmětného ustanovení však nesouhlasím. Důvod vzniku pohledávky lze vnímat ve smyslu právním či skutkovém. Ve smyslu skutkovém je důvod vzniku obligace právě kauza, důvodem právním vzniku přihlašované pohledávky je nutno rozumět skutečnosti, na nichž se pohledávka zakládá, tedy skutkové okolnosti, z nichž lze usuzovat na existenci této pohledávky. Komentář¹⁹¹ k důvodům vzniku pohledávky přitom sděluje, že práva a povinnosti vznikají, mění se či zanikají vždy z nějakého důvodu. Takový důvod může být hospodářský či ekonomický (v tom případě je nazýván kauzou), nebo právní. Rozdíl mezi oběma je ten, že kauza je motivem, který vede ke vzniku, k jeho změně či zániku, resp. za účelem, k jehož dosažení se právo zřizuje, kdežto právní důvod vznik práva, jeho změnu či zánik působí jako svůj právní následek. Pokud se vybaven touto doktrinální teorií vrátím k výkladu § 174 IZ, je mi zřejmé, že věřiteli se v tomto ustanovení ukládá povinnost popsat právní důvod vzniku pohledávky, nikoliv skutkový (tedy kauzu). Pro prokázání pravosti pohledávky, jejího pořadí a výše jsou přece rozhodné skutečnosti, jež vedly ke vzniku pohledávky, a nikoliv hospodářsko-ekonomické důvody, pro které se smluvní strany rozhodly do takového závazku vstoupit. Takové vysvětlování sice může přinést zásadní informace o oprávněnosti pohledávky, nicméně u směnečných pohledávek jsou s ohledem na abstraktnost směnky takové informace zcela irelevantní. Jak již bylo řečeno, v rámci směnečných soudních řízení je možné zabývat se kauzalitou směnky, nicméně až ve stadiu, kdy směnečný dlužník vymezil svou směnečnou obranu. Osobně nevidím důvod, proč by tomu v případě insolvenčního řízení mělo být jinak. Na podporu svého tvrzení dále uvádím ust. § 1791 odst. 1 NOZ, jež stanoví, že *„vzniku a trvání závazku nebrání, není-li vyjádřen důvod, na jehož základě má dlužník povinnost plnit;*

---

¹⁹¹ KNAPP, Viktor; KNAPPOVÁ, Marta. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. Díl druhý: Věcná práva*. Praha: Codex, 2005, s. 83.

věřitel je však povinen prokázat důvod závazku“, doplněné o ust. § 1791 odst. 2 NOZ: „Jedná-li se o závazek z cenného papíru, věřitel důvod závazku neprokazuje, ledaže to zákon zvlášť stanoví.“ Žádný zákon však neukládá takovou povinnost věřiteli ze směnky. V kontextu těchto dvou ustanovení, především z dikce odst. 1: „důvod, na jehož základě má dlužník povinnost plnit“, je zřejmé, že je myšlen skutkový důvod vzniku obligace (tedy jeho kauza), a nikoliv důvod právní. Lze tedy shrnout, že z pohledu ust. § 1791 odst. 1 a odst. 2 NOZ nemá směnečný věřitel žádnou povinnost tvrzení ani prokazování kauzy směnky.¹⁹²

Z výše uvedené argumentace tedy považují výzvy insolvenčních správců, resp. insolvenčních soudů, adresované směnečným věřitelům o doplnění kauzy směnky s tím, že nesplní-li takovou povinnost v předepsané lhůtě, bude jejich směnečná pohledávka popřena, za protiprávní. Insolvenční správci, jakož ani insolvenční soudy často dostatečně neznají směnečněprávní teorii a neznají základní vlastnosti směnky, zejména její abstraktnost.

Závěrem konstatuji, že **přihlášení směnečné pohledávky do insolvenčního řízení nikterak neomezuje její uplatnění vůči dalším směnečně zavázaným osobám, zejména vůči avalům.** V případě, že tito budou namísto hlavního dlužníka plnit, platí obdobně již řečené o regresní náhradě, a to jak hmotněprávně, tak procesně.

Lze tedy uzavřít, že abstraktnost směnečné pohledávky prostupuje rovněž řízením insolvenčním. I když je směnka cenným papírem abstraktním, jehož kauzou, a tedy i titulem k plnění je její samotné vystavení (a tedy titulem k plnění pouhé předložení jejího prvopisu), je radno být při jejím přihlašování do insolvenčního řízení obezřetný. V případě vhodné zvolené strategie se tak věřitel může vyhnout popření své pohledávky a následnému incidenčnímu sporu ohledně její pravosti.

3.1.4. Zajišťovací směnka v pracovním a trestním právu

3.1.4.1. Zajišťovací směnka v pracovním právu

Zákoník práce z roku 1965¹⁹³ zajištění pohledávek v pracovněprávních vztazích směnkou výslovně nikterak neupravoval, pročež vznikaly v rámci této materie rozmanité úvahy a spekulace. Zásadní změnu přineslo až průlomové rozhodnutí Nejvyššího

---

¹⁹² CHALUPA, Radim. Uplatnění směnečné pohledávky v insolvenčním řízení. *Konkurzní noviny*. 2015, č. 10. Dostupné též z: www.kn.cz/clanek/uplatneni-smenecne-pohledavky-v-insolvencnim-rizeni.

¹⁹³ Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

soudu¹⁹⁴, jež vycházelo z kogentní povahy tohoto předpisu. Zákoník obsahoval výčet zajišťovacích nástrojů použitelných v pracovněprávních vztazích a vzhledem ke kogentnosti tohoto předpisu bylo judikatorně vyvozeno, že tento výčet je taxativní. V tomto výčtu směnka absentovala, zajistit pracovněprávní pohledávku zaměstnavatele za zaměstnancem prostřednictvím zajišťovací směnky nebylo tedy možné. Vzhledem k abstraktnosti směnečné pohledávky však nebyla takto vystavená směnka neplatná, nýbrž zakládala směnečnému dlužníku (zaměstnanci) možnost uplatnit námitku nepřipustného důvodu vystavení směnky ve směnečném soudním řízení.

Současný zákoník práce¹⁹⁵ ke dni 1. 1. 2007 derogoval zákoník práce z roku 1965 a opustil kogentní koncepci pracovního práva, které bylo koncepčně izolováno od jiných právních odvětví (vycházelo se z myšlenky, že práce není zboží, a proto subsidiární aplikace OZ není příhodná), a naopak zvolil koncepci dispozitivní právní úpravy provázanou s občanským právem. Obecný zákaz zajištění pracovněprávního závazku zaměstnavatele jako věřitele vůči zaměstnanci jako dlužníkovi byl nahrazen výslovným zákazem v ust. § 13 odst. 2 písm. g) ZP v znění platném do 31. 12. 2011, podle kterého *„zaměstnavatel nesmí požadovat ani sjednat zajištění závazku v pracovněprávním vztahu, s výjimkou konkurenční doložky a srážek z příjmu z pracovněprávního vztahu“*. V souvislosti s touto novou právní úpravou se rovněž objevila i nová judikatura¹⁹⁶, jež např. konstatovala, že *„ani pohledávku z pracovněprávního vztahu, která vznikla v době od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2011, nelze zajistit směnkou“*.

Výše zmíněné kogentní ust. § 13 odst. 2 písm. g) ZP bylo ke dni 1. 1. 2012 derogováno novelou ZP č. 365/2011 Sb., aniž by bylo jiným ustanovením jakkoliv nahrazeno, což opět vzbudilo dávku právní nejistoty v této věci, a to i se zřetelem k tomu, že aktuální judikatura výslovně odkazovala na právní úpravu platnou ke dni 31. 12. 2011. Objevovaly se na jedné straně teorie, že zajištění pohledávky směnkou v pracovněprávních vztazích je nadále zakázáno, a to s ohledem na výklad ust. § 1a odst. 1 písm. a) ZP, o zvláštní ochraně postavení zaměstnance v pracovněprávních vztazích, na straně druhé však převážně zaměstnavatelé proti takové teorii brojili, a to převážně s poukazem na základní, ústavně zaručenou soukromoprávní zásadu legální

---

¹⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2008, sp. zn. 29 Cdo 933/2008.

¹⁹⁵ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 1. 2012, sp. zn. 9 Cmo 425/2011. Publikováno in: DERKA Ladislav. Směnečné zajištění pohledávky z pracovněprávního vztahu vzniklého v době od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2017. *Obchodní právo*. 2012, č. 2, s. 65–68.

licence.^{197, 198} Dále bylo rovněž namítáno, že základní pracovněprávní zásady je nutné vykládat v souvislosti s platnými ustanoveními ZP, a nikoliv z takovýchto zásad vyvozovat pravidla nová, tedy vyvozovat zákazy určitých právních jednání, aniž by tato měla podporu v konkrétních ustanoveních ZP. Další argumentace proti zákazu zajištění pracovněprávní pohledávky směnkou byla logická úvaha o smyslu derogace ustanovení ZP o zákazu zajištění takové pohledávky bez jejího nahrazení jiným ustanovením. Pokud přece zákonodárce tato ustanovení derogoval (bez jejich nahrazení), znamená to, že smyslem bylo takové zajištění povolit, tvrdili zaměstnavatelé.

Následně byla tato sporná otázka prostřednictvím judikatury¹⁹⁹ definitivně objasněna. Soud v tomto rozhodnutí vzal plně v úvahu vypuštění ust. § 13 odst. 2 písm. g) ke dni 1. 1. 2012 bez jakéhokoliv nahrazení a uzavřel, že nelze ze žádného ustanovení ZP účinného po 1. 1. 2012 (po tomto datu byla směnka emitována, konkrétně dne 25. 6. 2012) dovodit zákaz použití směnky jako zajišťujícího prostředku v pracovněprávních vztazích. Vrchní soud tak zrušil rozhodnutí soudu prvního stupně, jenž vyvodil zákaz takového použití směnky na základě ust. § 346b odst. 3 ZP, jež stanoví, že „*zaměstnavatel nesmí od zaměstnance v souvislosti s výkonem závislé práce požadovat peněžitou záruku*“. V odůvodnění tohoto rozsudku pak Vrchní soud uzavírá, že směnku nelze ztotožňovat s peněžitou zárukou, neboť peněžitou zárukou se rozumí složení peněžitého plnění jako jistoty (také kauce) pro případné způsobení škody zaměstnancem při výkonu závislé práce, přičemž emitace směnky není složením peněžitého plnění, nýbrž toliko poskytnutí prostředku zajištění.

Závěrem dodávám, že celá materie v této kapitole se zabývala výhradně zajištěním pracovněprávní pohledávky směnkou, ve které vystupoval zaměstnavatel na straně věřitele a zaměstnanec na straně dlužníka. V případě, že jsou strany v opačném poměru, tedy zaměstnanec je věřitel a zaměstnavatel dlužník, nebrání žádný zákon ani nikdy žádný zákon v minulosti nebránil, aby smluvní strany sjednaly zajištění takové pohledávky prostřednictvím směnky. Tento závěr podporuje rovněž judikatura²⁰⁰ a literatura²⁰¹, jež dospěla k závěru, že „*právní úprava obsažená v zákoníku práce*

---

¹⁹⁷ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky v platném znění, čl. 2 odst. 4: „*Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.*“

¹⁹⁸ Ústavní zákon 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném znění čl. 2 odst. 3: „*Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.*“

¹⁹⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 6. 2016, sp. zn. 2 Cmo 197/2015.

²⁰⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2012, sp. zn. 9 Cmo 206/2012.

²⁰¹ DERKA, L. Zajištění závazku zaměstnavatele směnkou vůči zaměstnanci jako věřiteli. *Obchodní právo*. 2012, č. 9, s. 333–336.

neznemožňuje směnečné zajištění splnění závazku zaměstnavatele vůči zaměstnanci jako věřiteli“.

Při této úvaze si kladu otázku, zda se jedná o směnku zajišťovací, či platební. Směnky plní kromě zajišťovací funkce také funkci platební (o které bylo již výše uvedeno, že to byla její základní funkce). V současnosti se tato funkce pomalu vytrácí a převládá funkce zajišťovací, jak jsem již rovněž uvedl. V pracovním právu je však možno vystopovat, že obě tyto funkce přicházejí v úvahu.

Podle ust. § 257 odst. 1 ZP je zaměstnanec, způsobí-li při výkonu závislé práce zaměstnavateli škodu, povinen ji odčinit, a to uvedením věci v původní stav. Pokud tak neučiní, je povinen zaplatit skutečnou škodu v penězích. Je tedy otázka, zda zaměstnanec není v důsledku tohoto ustanovení zabráněno v použití směnky jako platebního nástroje. Ačkoliv doktrína i judikatura v této věci mlčí, jsem přesvědčen, že s ohledem na dispozitivnost ZP a jeho systematickým propojením s NOZ²⁰² na základě speciality a subsidiarity je možné sjednat se zaměstnavatelem náhradu škody zaměstnance vůči zaměstnavateli prostřednictvím směnky, tedy kdy zaměstnancův závazek vůči zaměstnavateli bude k okamžiku vystavení směnky splněn. V takovém případě doporučuji sjednat výslovně se zaměstnavatelem (podle ust. § 263 odst. 2 ZP), že dluh zaměstnance z titulu náhrady škody bude zaměstnavateli uhrazen předáním platební směnky do jeho rukou. V případě, že v takové dohodě nebude předmětná klauzule sjednána, mám za to, že s ohledem na již citované rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. 5 Cmo 5/2008, o presumpci zajišťovací funkce směnek, bude v případě pochybností předmětná směnka považována za směnku zajišťovací. Jejím předáním tedy povinnost zaměstnance nahradit vzniklou škodu způsobenou výkonem závislé práce nikterak nezanikne, jen se tento delikt ní odpovědnostní vztah z pohledu zaměstnavatele neobyčejně zkvalitní.

Jak již bylo řečeno, aplikovaná judikatura ve věci možnosti zajištění pohledávky z pracovněprávních vztahů mezi zaměstnavatelem jako věřitelem a zaměstnancem jako dlužníkem vychází z právního stavu účinného ke dni 25. 6. 2012. Ačkoliv během této doby došlo k mnoha novelizacím ZP, domnívám se, že tato judikatura je stále aplikovatelná, neboť dosavadní novelizace právní úpravy nepřinášejí vůči řešené otázce nikterak

---

²⁰² Viz ust. § 4 ZP: „*Pracovněprávní vztahy se řídí tímto zákonem; nelze-li použít tento zákon, řídí se občanským zákoníkem, a to vždy v souladu se základními zásadami pracovněprávních vztahů.*“ Srov. též ust. § 2401 NOZ: „*Pracovní poměr, jakož i práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele z pracovního poměru upravuje jiný zákon. Totéž platí v rozsahu stanoveném jiným zákonem o smlouvách o výkonu závislé práce zakládajících mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek.*“

zásadních změn. Jelikož je analyzované rozhodnutí v rámci dané problematiky první, byť průlomové, lze v budoucnu očekávat další vývoj. Podle mého mínění je vyslovení zákazu zajištění pohledávky v pracovněprávních vztazích (jako tomu bylo k datu 21. 12. 2011) jen otázkou času. Vzhledem k legislativní tendenci ochrany slabších smluvních stran (v současnosti hlavně spotřebitelů a dále povinných ve vykonávacím řízení) za poslední léta vnímám budoucí potřebu zvýšení ochrany zaměstnanců v pracovněprávních vztazích jako nevyhnutelnou. Osobně považuji současný legislativní stav, kdy je zaměstnavatel oprávněn zajistit svou pracovněprávní pohledávku za zaměstnancem směnkou, za správný, bohužel však jen dočasný.

3.1.4.2. Zajišťovací směnka v trestním právu

Pokud jde o problematiku zajišťovací směny v trestním právu, je třeba jí věnovat velkou pozornost. Trestní právo směnku nejen že ochraňuje, ale ochraňovat ji i musí. Směnka naneštěstí vykazuje vlastnosti, které značně přitahují osoby, které se prostřednictvím protiprávních jednání snaží skrze ni obohatit. Na druhou stranu je však třeba vnímat trestní právo v souladu s celým systémem právního řádu České republiky, především s respektem k principu ultima ratio, a zabráňovat tak hypertrofii trestní represe, která se ve vztahu ke směnečným jednáním má tendenci rozvíjet.

Má další úvaha o roli směny v trestním právu se zabývá jejím zakotvením v kodexu z roku 2010²⁰³ (dále též „TZ“), jakož i z kodexu z roku 1961²⁰⁴ (dále též „TZ 1961“).

Vzhledem ke skutečnosti, že zákon směnce nepředepisuje žádnou „technickou podobu“ (kromě vyhotovení na listině a jejích náležitostí) ve smyslu ochranných prvků, je její padělání ve srovnání např. s penězi mnohem jednodušší. Ve skutečnosti musí padělatel zfalzifikovat pouhý podpis „domnělého“ směnečného dlužníka. Kromě toho může být směnka vystavena (na rozdíl od peněz, jejichž nominální hodnota je předepsána zákonem²⁰⁵) pro zaplacení neomezeně vysoké finanční sumy. Tato vlastnost ještě více prohlubuje potenciál k jejímu padělání, protože jí právní řád České republiky poskytuje trestněprávní ochranu.

---

²⁰³ Zákon 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁴ Zákon 141/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁵ Jedná se o prováděcí vyhlášky ČNB k provedení ust. § 22 zákona č. 6/1993 o České národní bance, v platném znění.

Padělání a pozměňování směnky jako trestněprávní jednání

TZ žádnou skutkovou podstatu přímo postihující padělání a pozměnění směnky neobsahuje, celý kodex dokonce vůbec neobsahuje ani slovo směnka. Jednotlivé skutkové podstaty TZ směnku nicméně přesto chrání. Nejčastěji je v praxi při padělání zajišťovací směnky naplňována skutková podstata úvěrového podvodu ve smyslu ust. § 211 TZ, kdy pachatelé vyhotoví padělanou směnku, kterou následně předají úvěrujícímu, který je zároveň remitentem.

Základní skutkovou podstatou, která směnku chrání proti padělání či pozměnění, je trestný čin podvodu ve smyslu ust. § 209 a násl. TZ, tedy jednání, kterým pachatel sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti. V roce 2013 byl dolní komoře parlamentu předložen návrh poslanců na novelu TZ, kterým měla být do TZ přidána skutková podstata manipulace se směnkami (sněmovní tisk 1025). Tato novela však nebyla přijata, neboť byla s ohledem na níže zmíněné skutkové podstaty (zvláště na skutkovou podstatu podvodu dle ust. § 209 TZ) obsažené v TZ, které padělání a pozměnění směnky chrání, považována za zcela nadbytečnou.²⁰⁶

Tedy můžeme shrnout, že případ, kdy osoba padělá či pozmění směnku v úmyslu uvést jiného v omyl za účelem obohatit sebe či jiného, je naplnění skutkové podstaty podvodu, případně některé z vývojových fází tohoto trestného činu.

V rámci této problematiky bylo dne 31. 1. 2007 vydáno průlomové usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1185/2006, které se zabývalo jednáním, kdy spolupachatelé A a B podvodně vylákali plnění z družstevní záložny (dále jen „poškozená“). Počínali si tak, že předstírali sjednání úvěrové smlouvy pro osobu Z, která neměla s věcí jakkoliv co do činění. Pachatel A vyplnil u poškozené jménem osoby Z žádost o úvěr, opatřil potvrzení o výši příjmů u mzdové účetní zaměstnavatele osoby C, přičemž uvedl, že se toto bude vztahovat pouze k ručení předmětného úvěru. Pachatel B jako zaměstnanec poškozené následně připravil na základě vyhotovených podkladů od pachatele A smlouvy o úvěru, zajistil výdajové doklady o vyplacení příslušného peněžitého plnění osobě C a dále vyplnil dvě směnky vlastní, zajišťující předmětný úvěr. Tyto směnky následně podepsal pachatel A napodobeným podpisem osoby C, jejímž pod-

---

²⁰⁶ Usnesení vlády České republiky ze dne 12. 6. 2013 č. 442/2013, k poslaneckému návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, sněmovní tisk č. 1025.

pisovým vzorem disponoval. Pachatel B pak vybral příslušnou výši poskytnutého úvěru, kterou si s pachatelem A rozdělili rovným dílem.

Kromě trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b starého TZ (dnes dle § 211 TZ) bylo jejich jednání v souladu s dosavadní judikaturou²⁰⁷ posouzeno jako jednočinný souběh s trestným činem padělání a pozměnění peněz,²⁰⁸ neboť předmětné směnky byly pachateli padělány za účelem udat je jako směnky pravé. Po vydání pravomocného odsuzujícího rozsudku bylo ze strany jednoho ze spolupachatelů podáno včasné dovolání, ve kterém dovolatel mimo jiné namítal, že předmětná padělaná směnka simulovala směnku zajišťovací a plnila právě jen zajišťovací funkci. Dle dovolatele lze tedy skutkovou podstatu padělání a pozměnění peněz ve smyslu ust. § 140 odst. 1 starého TZ ve spojení s ust. § 143 starého TZ aplikovat pouze na směnky, jež plní funkci platební. S tímto názorem se však Nejvyšší soud neztotožnil²⁰⁹ a konstatoval, že trestní zákon poskytuje v tomto směru ochranu všem cenným papírům, tedy i těm, které nejsou běžným platebním prostředkem, a nelze pochybovat o tom, že jednání spočívající v padělání či pozměnění kteréhokoliv z těchto cenných papírů v listinné podobě, příp. v následném nakládání s ním, by bylo v kolizi se zájmem, jemuž ochranu poskytuje právě zmíněné ustanovení o trestném činu padělání a pozměnění peněz, a proto není případné zužovat objekt předmětného trestného činu pouze na zájem na zachování bezpečnosti, spolehlivosti a funkčnosti peněžního styku, neboť ten není jeho hlavním (primárním) objektem.

Dlužno poznamenat, že směnky požívaly ochrany před paděláním a pozměněním ve smyslu ust. § 140–143 starého TZ jednak jako cenné papíry, jednak jako platební prostředek, byly-li použity k placení.²¹⁰ V popsaném případě se nejednalo o formální napodobeniny směnek, nýbrž o vysoce kvalitní falzifikáty, na jejichž základě byly příslušným Krajským soudem vydány směnečné platební rozkazy.

Nejvyšší soud zde navázal na svou předchozí judikaturu,²¹¹ podle níž lze za trestný čin padělání a pozměnění peněz považovat jakékoliv vyhotovení falešné směnky

---

²⁰⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 5. 1994, sp. zn. 1 To 43/94, jež připouští jednočinný souběh trestných činů padělání a pozměnění peněz s trestným činem podvodu.

²⁰⁸ Tato skutková podstata byla obsažena v ust. § 140 odst. 1 starého TZ ve spojení s ust. § 143 starého TZ, který poskytoval stejnou ochranu jako penězům i cenným papírům podle zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, resp. jiného právního předpisu. V tomto ohledu je právní úprava v TZ zcela převzata, proto dle mého není žádný důvod, aby předmětná judikatura nebyla v současné době aplikovatelná.

²⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 4 Tdo 694/2011.

²¹⁰ Při aplikaci norem trestního práva je však nutno vždy zohlednit základní hmotněprávní zásadu zákazu dvojího přičítání.

²¹¹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2004, sp. zn. 6 Tdo 439/2004.

a její následné předání třetí osobě za účelem platebním či zajišťovacím. Dlužno poznamenat, že zákon stanovuje pouze nutný obsah směnky, nikoliv její podobu (směnka tedy nemá žádnou technickou podobu a nemusí obsahovat – a zpravidla nikdy neobsahuje – ani žádné ochranné prvky). Za padělání směnek lze tedy považovat jen její určité kvalifikované napodobeniny. Na druhou stranu předmětné rozdíly směnek oproti penězům značně usnadňují pachatelům možnost jejich padělání a následného zneužití jako zajišťovacího nástroje.

Za zmínku stojí rovněž rozhodnutí Nejvyššího soudu²¹², podle něhož naplnění zákonného znaku skutkové podstaty trestného činu podvodu spočívajícího v uvedení někoho v omyl nelze spatřovat v tom, že obviněný podal k soudu žalobu, která obsahuje vědomě nepravdivá tvrzení, popřípadě že podal návrh na vydání směnečného platebního rozkazu, který se opírá o padělanou směnku. Soud rozhodující v občanskoprávním řízení o takových podáních totiž nelze pokládat za subjekt, který by mohl být tímto způsobem uváděn v omyl.

Zneužití zajišťovací směnky kvalifikované jako trestný čin zneužití informací v obchodním styku

Zde se Nejvyšší soud zabýval případem²¹³, kdy pachatel byl předsedou představenstva akciové společnosti X a zároveň jednatelem a jediným společníkem společnosti s ručením omezeným Y, přičemž společnost X byla značně ekonomicky silnější. Z pozice jednatele žádal o poskytnutí úvěru od společnosti Z, která však odmítla úvěrovou smlouvu uzavřít. Pachatel tedy v úmyslu opatřit neoprávněný prospěch společnosti Y emitoval jménem společnosti Y ve prospěch společnosti Z směnku vlastní, kterou následně jménem společnosti X avaloval. Směnečná suma z této směnky činila 23.500.000 Kč. Vzhledem k této změně okolností pak byla následně uzavřena smlouva o úvěru mezi společnostmi Y a Z a společnosti Y byl poskytnut úvěr ve výši 20.000.000 Kč, a to přestože společnost Y nevlastnila kromě několika kusů zastavených akcií ve prospěch jiné společnosti žádný jiný majetek, ze kterého by závazek z předmětné úvěrové smlouvy plnila, a také ničeho neplnila, v důsledku čehož společnost X zaplatila ve prospěch společnosti Y směnečnou pohledávku ve výši 37.053.287 Kč.

V tomto případě tedy pachatel zneužil institutu směnečného rukojemství ve smyslu ust. čl. I § 41 odst. 1, 2; § 32 odst. 1 ZSŠ, bez kterého by společnosti Y nebyl

²¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004.

²¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2006, sp. zn. 5 Tdo 439/2004.

takový úvěr vůbec poskytnut a který pachatel užil výhradně v její (tedy vlastně ve svůj, neboť byl jediným společníkem společnosti Y) prospěch. Nejvyšší soud zde konstatoval, že „*trestného čin zneužívání informací v obchodním styku se může dopustit pachatel působící ve dvou a více podnikatelských subjektech, jenž s využitím informací, které má v důsledku tohoto svého postavení, uzavře či dá popud k uzavření smlouvy, kterou neoprávněně a bezdůvodně přenáší podnikatelské riziko a případnou ekonomickou ztrátu na jeden z podnikatelských subjektů, v nichž zároveň působí, a jde-li o smlouvu, z které má výhodu či prospěch jiný podnikatelský subjekt nebo kdokoli další. Takovou smlouvou může být i smlouva o úvěru, v jejímž rámci je jeden z podnikatelských subjektů, v nichž pachatel působí, zatížen závazkem směnečného rukojmího, jehož případné plnění je pro tento subjekt z hlediska jeho podnikání nevýhodné, ekonomicky tíživé, zcela nedůvodné a velmi reálně hrozící*“. Výše citované rozhodnutí Nejvyššího soudu pak vyvolalo u odborné veřejnosti značné diskuse o vhodnosti další existence této skutkové podstaty. Vše následně vyústilo i v pozdější přijetí TZ, neboť v závěrečné fázi schvalovacího procesu byla v dolní komoře parlamentu vypuštěna alternativa právě citovaného ustanovení skutkové podstaty chránící zákaz konkurence.²¹⁴

Z výše uvedeného legislativního nedostatku, který musela judikatura vrcholných soudů dovodit výkladem, se však nakonec zákonodárce poučil a současný TZ již obsahuje v ust. § 255a zvláštní skutkovou podstatu zneužití informace v obchodním styku, která na takové případy dopadá (a lze tak dovodit trestnost takového jednání přímo z právního předpisu bez nutnosti jakýchkoliv znalostí judikatury v této věci) a již není nadále kvalifikována jako zneužití informace v obchodním styku, ač i tuto skutkovou podstatu TZ obsahuje.

Excesivní uplatnění směnky

Na rozdíl od trestněprávní kvalifikace za situace výše uvedené je situace mnohem komplikovanější v případě, kdy směnečný věřitel excesivně uplatní řádně emitovanou směnku, resp. pokud tuto zajišťovací směnku excesivně převede na třetí osobu. V tomto případě tedy nepoctivě jedná věřitel, který však disponuje platnou (nepadělanou ani nepozměněnou) smenkou. Taková situace zpravidla často nastává, a to jednak proto, že zajišťovací směnka je obvykle vystavována na vyšší směnečný peníz než

---

²¹⁴ PÚRY, F. Trestní odpovědnost související s některými zajišťovacími instituty v obchodněprávních a občanskoprávních vztazích. *Karlovarské právníké dny*. 2007, č. XVI, s. 289–304.

zajišťovaná pohledávka (Chalupa²¹⁵ dokonce nepovažuje zajišťovací směnku, jejíž směnečný peníz dostatečně nepřekračuje výši mimosměnečné pohledávky, pro případ úroků, smluvních pokut apod. za nástroj funkční a smysluplný), jednak proto, že je možné vystavit neomezený počet smének zajišťujících jeden dluh, neboť takové jednání není v rozporu s dobrými mravy.²¹⁶ Kromě toho se mimosměnečný dluh dílčími splátkami umořuje, přičemž však výše směnečného peníze zůstává konstantní. V případě, že věřitel jedná tak, aby získal více než mu po právu náleží, lze uvažovat o trestněprávním jednání.

V případě, kdy věřitel činí kroky k úmyslnému získání plnění ze zajišťovací směnky, avšak nad zajišťovaný rámec (tedy v rozsahu vyšším, než činí výše zajišťované pohledávky s příslušenstvím), bych takové jednání kvalifikoval jako присvojení si cizí věci věřitelem, která mu byla svěřena, tedy jako trestný čin zpronevěry dle § 206 TZ, neboť povahu takové prisvojené svěřené věci má dle mého názoru i zajišťovací směnka. Dle ust. § 489 NOZ, tedy „*vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí*“, lze bezpochyby vyvodit, že směnka věci je. Ohledně kvalifikace věci v právu trestním už není věc na první pohled tak jasná. Dle ust. § 134 TZ se „*věcí rozumí i ovladatelná přírodní síla. Ustanovení o věcech se vztahují i na živá zvířata a zpracované oddělené části lidského těla, nevyplyvá-li z jednotlivých ustanovení trestního zákona něco jiného*“. Tedy se zdá, že zákonodárce nepřímou odkazuje na obecně právněteoretické pojetí věci (jejíž definici zřejmě pak vnímá u adresátů právních norem za samozřejmou), přičemž navíc považuje za věc i přírodní síly apod. Za věc v právním smyslu se podle teorie považují především tzv. res corporales, tedy ovladatelné hmotné předměty a ovladatelné přírodní síly (především ve formě energie).²¹⁷ Z této myšlenky lze vyvodit, že obecnými znaky věci v právním smyslu je tedy využitelnost věci a její ovladatelnost.²¹⁸ Uzavírám tedy, že zajišťovací směnka je bezpochyby věcí rovněž z pohledu trestního práva. Na předmětnou trestněprávní kvalifikaci takového jednání lze rovněž uplatnit i judikaturu^{219, 220}, která stanovila, že za věc svěřenou ve smyslu ust. § 248 starého TZ (skutko-

---

²¹⁵ CHALUPA 2009 op. cit., s. 54.

²¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 896/2002.

²¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1398.

²¹⁸ JEHLIČKA, Oldřich; ŠVESTKA, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 397.

²¹⁹ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2005, sp. zn. 5 Tdo 377/2005, publikované pod č. 5/2002-II. Sb. rozh. tr.

²²⁰ Dále např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. T Tz 226/2001, publikovaný pod č. T 285 ve svazku č. 11 Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu.

vá podstata trestného činu zpronevěry, dnes ve smyslu platného ust. § 206 TZ) je totiž nutno pokládat i výtěžek, který byl za svěřenou věc získán pachatelem podle dohody mezi ním a osobou, která mu věc svěřila, nebo že pokud získal věřitel plnění ze zástavy (dovozují, že lze plně aplikovat i v případě získání plnění ze zajišťovací směnky) převyšující výši zajišťované pohledávky a přisvojil-li si svévolně i tu část výtěžku z prodeje zástavy, o kterou výtěžek převyšoval výši zajišťované pohledávky, naplnil takovým jednáním znaky skutkové podstaty trestného činu zpronevěry ve smyslu ust. § 248 starého TZ (dnes ust. § 206 TZ).

Účelové indosace směnek

Jakl již bylo podrobně rozebráno výše, zajišťovací směnka je závazkem abstraktním, založeném na principu nepravé subsidiarity a nepravé akcesority, pročež emitace platné směnky je sama o sobě kauzou, a tedy i samotným titulem k plnění. Tyto vlastnosti pro směnku typické pak Nejvyšší soud respektoval při rozhodování o kvalifikaci trestného činu podvodu,²²¹ kde domnělý pachatel (osoba A), který byl věřitelem směnečné i mimosměnečné pohledávky za osobou B, převedl úplatně indosací směnečnou pohledávku na osobu C v době, kdy osoba B již mimosměnečný dluh splnila. O této skutečnosti však domnělý pachatel nevěděl. Nejvyšší soud zde konstatoval,²²² že jednání, kdy věřitel úplatně indosuje na třetí osobu zajišťovací směnku emitovanou mimosměnečným dlužníkem, přestože tento již k okamžiku indosace mimosměnečný dluh splnil, nelze kvalifikovat jako trestný čin podvodu ani jako jakýkoliv jiný trestný čin, pokud věřitel v době indosace směnky o okolnosti splnění mimosměnečného dluhu nevěděl. Co se týče hodnocení, zda by bylo výše popsané jednání kvalifikováno jako trestné v případě, kdy by věřitel o okolnosti splnění mimosměnečného dluhu v okamžiku převodu směnky věděl, je předmětem diskusí. Během své právní praxe v advokacii jsem na toto téma hovořil s mnoha kolegy a jejich názory nejsou vůbec jednotné. Osobně se domnívám, že by bylo možné uvažovat o trestném činu podvodu, neboť věřitel by úmyslně uvedl jiného v omyl (tedy indosatáře, zpravidla spřízněnou osobu) za účelem vylákat od dlužníka dvojí plnění, a to prostřednictvím znemožnění uplatnění kauzálních námitek proti nabyvateli směnky ve smyslu ust. čl. I § 17 ZSŠ. K podobnému závěru dospěl i Nejvyšší soud, když konstatoval: „*Byla-li vydána blankosměnka za tím účelem,*

²²¹ Tehdy dle ust. § 250 starého TZ, dnes dle ust. § 209 TZ.

²²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2006, sp. zn. 7 Tdo 475/2006, publikovaný pod č. T 898, sešit č. 26, Soubor trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu.

aby po doplnění jejích náležitostí plnila funkci zajišťovací směnky, lze považovat za excesivní využití vyplňovacího práva, jestliže ji její majitel doplnil za situace, kdy již byl splněn závazek, který měla taková směnka zajišťovat. Jednání majitele blankosměnky, který po excesivním využití svého vyplňovacího práva prodal takto vzniklou zajišťovací směnku třetí osobě se záměrem, aby vedle plnění ziskaného ze zajištěného závazku dosáhl prospěch i z prodeje směnky, přičemž jejímu nabyvateli zamlčel, že neměl důvod k využití vyplňovacího práva a že závazek zajištěný touto směnkou byl splněn, lze posoudit při naplnění ostatních zákonných znaků jako trestný čin podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zákoníku nebo jeho pokus podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku.²²³ Toto rozhodnutí považují za jasné a extenzivně použitelné na všechny situace, kdy směnečný věřitel úplatně indosuje zajišťovací směnku, pokud prokazatelně věděl, že směnkou zajišťovaný dluh je splněn. Judikatura však zastává spíše opačný názor, např. dle Ústavního soudu: „Excesivní uplatnění směnky nelze pokládat bez dalšího za trestný čin podvodu, a to ani v případě, že k němu došlo s nepravdivým uvedením kauzy závazku. Účastníci směnečného vztahu, mezi nimiž existuje obchodněprávní spor, tak mají dostatek možností, jak vyřešit tento spor prostředky směnečného práva a cestou občanského soudního řízení. V daném případě se jedná o tzv. hypertrofii trestní represe, když obecné soudy nerespektováním principu ultima ratio neproporcionálně omezily základní práva a svobody stěžovatelky garantovaná čl. 8 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“²²⁴ Citovaný závěr Ústavního soudu podporuje rovněž Vrchní soud v Praze ve svém o tři roky pozdějším rozhodnutí.²²⁵

Jiná trestněprávní jednání ve směnečných vztazích

Je zřejmé, že v případě, kdy výstavce u směnky vlastní či akceptant směnky cizí jedná tak, že zmaří uspokojení svého věřitele tím, že zničí, poškodí, zatají, zcizí, učiní neupotřebitelnou nebo odstraní byť i jen část svého majetku, případně převezme dluh jiného, předstírá nebo uzná neexistující právo nebo závazek, předstírá nebo uzná právo nebo závazek ve větším rozsahu, než odpovídá skutečnosti, či předstírá úpadek nebo svůj majetek jinak zdánlivě zmenšuje nebo předstírá jeho zánik, dopouští se trestného činu poškození věřitele ve smyslu ust. § 222 TZ. Skutečnost, že předmětné ustanovení dopadá na výstavce u směnky vlastní či akceptanta u směnky cizí, asi není nikterak

---

²²³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1576/2010.

²²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 541/10.

²²⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 3. 2013, sp. zn. 4 To 9/2013.

s podivem. Zajímavostí však zůstává, že kvalifikace předmětného skutku je latentně nebezpečná i pro směnečného rukojmího. Zvláštnosti závazku avala se totiž projevíly rovněž v právním názoru Nejvyššího soudu, který problematiku shrnul následovně: „Zajištěním zaplacení směnek institutem směnečného rukojemství (§ 32 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění zák. č. 29/2000 Sb.) za úvěrové smlouvy poskytnuté jiné osobě se směnečný rukojmí stává samostatným dlužníkem věřitele. Pokud směnečný rukojmí následně darováním části svého majetku zmaří uspokojení tohoto věřitele, pak za splnění dalších zákonných podmínek naplní znaky skutkové podstaty trestného činu poškozování věřitele...“²²⁶

Dalším možným trestněprávním jednáním, které tíží výlučně směnečné dlužníky, je skutková podstata trestného činu způsobení úpadku ve smyslu ust. § 224 TZ (k 31. 12. 2009 skutková podstata předlužení dle § 256c starého TZ), tedy zejména jednání, kdy si pachatel přivodí úpadek tím, že činí vydání hrubě nepřiměřená svým majetkovým poměrům, spravuje svůj majetek způsobem, který neodpovídá zákonem mu uloženým nebo smluvně převzatým povinnostem nebo je s nimi v hrubém nepoměru, či poskytuje ze svého majetku půjčky nebo úvěry jiným osobám, ač to je v hrubém nepoměru k jeho majetkovým poměrům. Výkladem tohoto protiprávního jednání se rovněž zabýval i Nejvyšší soud, který uzavřel, že takový trestný čin může spočívat v existenci závazku jak vůči hlavnímu věřiteli, tak i např. vůči ručiteli, který za dlužníka jeho dluh splnil a tím se stal jeho novým věřitelem. Takového trestného činu se tedy může dopustit i ten, kdo za již existujícího úpadku přijme další závazek, jímž svůj úpadkový stav dále prohlubuje, aniž by jej jakkoliv zmírnil či odstranil.²²⁷ Jsem přesvědčen, že pod předmětný výklad této skutkové podstaty lze subsumovat vystavení (resp. přijetí) zajišťovací směnky či opatření emitované směnkou rukojemskou doložkou.

Závěrem lze shrnout, že na rozdíl od jiných zajišťovacích institutů, které lze snadno trestněprávně kvalifikovat, je-li v souvislosti s nimi spáchán trestný čin, nemají směnky v trestním právu jednoznačný odraz. Ačkoliv akademická obec desítky let volá po nápravě, nebylo toto doposud realizováno. Ke kvalifikaci jednotlivých trestných činů v souvislosti se zajišťovacími směnkami je tedy nezbytné orientovat se v judikatuře,

---

²²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 Tdo 327/2003, uveřejněné pod č. 17/2004 Sb. rozh. tr.

²²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1327/2005, publikováno pod č. T 883, sešit č. 19, Soubor trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu.

jakož i v právní teorii, jež pomáhá dovodit smysl a účel jednotlivých ustanovení TZ, která směnku (resp. rovněž směnku) chrání.

3.2. Funkce platební

Směnka původně sloužila převážně jako nástroj platební. Tato funkce přešla na úkor funkce zajišťovací do pozadí až v devadesátých letech minulého století. Z pohledu doktríny lze směnky rozdělit na směnky, jež jsou prostředkem placení – tzv. směnky pro *solvendo* –, a směnky, které jsou platidlem, tzv. směnky pro *soluto*.

Směnka pro *soluto* je typ platební směnky, jež plní výhradně funkci uhrazovací. Vystavením takové směnky zaniká původní mimosměnečný závazek, který je plně nahrazen závazkem směnečným. Okamžik nahrazení u směnky vlastní nastane předáním směnečné listiny. Otázkou zůstává, jakým okamžikem nastává nahrazení v případě směnky cizí. Je nepochybné, že to bude rovněž okamžik předání směnky do rukou věřitele, nicméně mám za to, že tento okamžik lze dispozitivně sjednat i k okamžiku jejího přijetí akceptantem. Taková směnka má tedy substitutivní charakter, neboť namísto peněžitého plnění získává věřitel náhradní plnění – směnku. Jedná se tedy o privativní novaci. Tento model použití směnky je však sporadický.²²⁸ Taková směnka totiž směnečného věřitele nikterak nezvýhodňuje, ba naopak. Žádný racionálně uvažující věřitel se nevzdá svých práv z mimosměnečné pohledávky. V rámci svého působení v advokacii jsem se setkal pouze s jedním případem, kdy se věřitel a dlužník dohodli na placení směnkou pro *soluto*, a to v situaci, kdy věřitel nechal svou mimosměnečnou pohledávku promlčet. Báł se však přitom navrhnout dlužníkovi vyhotovení uznání dluhu, neboť měl za to, že takové jednání by v dlužníkovi evokovalo skutečnost, že pohledávka je promlčena, a odmítl by plnit úplně. Řešením byla právě emitace směnky pro *soluto*. Bylo však třeba tuto novaci mimosměnečného závazku písemně výslovně sjednat, neboť „*splnění závazku kupujícím vůči prodávajícímu formou vystavení směnky musí mít podklad v uzavřené smlouvě (§ 334 obch. zák.). Bez takového smluvního ujednání nelze považovat vystavení směnky za splnění závazku*“.²²⁹

Směnka daná pro *solvendo* má oproti směnce pro *soluto* povahu novace kumulativní. Věřitel tedy získává namísto jedné pohledávky pohledávky dvě. Předpokladem účinného placení peněžitého závazku směnkou je nicméně dohoda smluvních stran.²³⁰

²²⁸ KOTÁSEK a kol. 2014 op. cit., s. 202.

²²⁹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 3. 1997, sp. zn. 11 Cmo 30/97.

²³⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 6. 1994, sp. zn. 3 Cmo 150/1993.

Stejně jako směnka zajišťovací přináší tedy směnky pro solvendo věřiteli k mimosměnečné pohledávce další pohledávku směnečnou. Pořadí vymáhání těchto pohledávek však vychází přímo ze zákona²³¹ a je zcela v protikladu se směnkou zajišťovací, která je toliko jen subsidiární. V případě směnky pro solvendo je tato primárním titulem, na který má dlužník plnit. Věřitel je tedy oprávněn požadovat plnění dluhu od dlužníka, jen nemohl-li dosáhnout splnění ze směnky. Tuto úpravu nalezneme v ust. § 1909 NOZ. Je prakticky převzata z ust. § 334 obch. zák. s tím, že NOZ doplňuje a zpřesňuje časové aspekty dojednaného způsobu plnění.²³² Závazek, který má být zaplacen prostřednictvím směnky, zaniká k okamžiku, kdy bylo ze směnky plněno. Pokud bude situace opačná, tedy ačkoliv bylo dohodnuto placení prostřednictvím směnky, bude dlužník plnit na mimosměnečnou pohledávku, vystavuje se riziku, že jím emitovaná směnka bude volně obíhat a při její splatnosti pak bude nucen řešit směnečný dluh vůči aktuálnímu majiteli směnky.

Citované ust. § 1909 NOZ má oproti předchozímu ust. § 334 obch. zák. ještě jednu zásadní odlišnost. Zatímco ust. § 334 obch. zák. předpokládá zánik závazku výhradně splněním, ust. § 1909 NOZ umožňuje zánik závazku, rovněž pokud remitent směnku převede,²³³ tedy k okamžiku převodu směnky pro solvendo je splněn i mimosměnečný dluh (to ostatně vyplývá také z ust. § 1909 NOZ), v souladu se základní zásadou „*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*“²³⁴ tak není možné na nového nabyvatele směnky převést rovněž i mimosměnečnou pohledávku. Závazek placený směnkou pro solvendo tedy nemůže být komplexně derivativně převeden na jinou osobu, která by měla stejně výhodné procesní postavení jako originární vlastník, neboť okamžikem převodu směnky je mimosměnečný dluh splněn.

Jelikož se směnka jako platební instrument používá opravdu zřídka, nevznikají z ní prakticky ani žádné spory, a tedy se k ní nevyjadřuje ani judikatura nejvyšších soudů. Ohledně námitek proti platební směnce se naposledy vyjádřil Nejvyšší soud, když námitky vůči směnce platební připustil, nicméně konstatoval, že jejich rozsah bude

---

²³¹ Na rozdíl od směnek zajišťovacích, kde pořadí vymáhání a vůbec celou problematiku tohoto zajišťovacího nástroje dovodila výhradně judikatura a doktrína.

²³² ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; PELIKÁNOVÁ, Irena; PELIKÁN Robert; BANANYOVÁ, Alena. *Občanský zákoník – komentář*. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 374.

²³³ ŠVESTKA a kol. 2014 op. cit., s. 375.

²³⁴ Základní římskoprávní zásada pocházející již od Ulpiniána s významem, že nikdo nemůže převést na jiného více práv, než kolik sám má.

z povahy platební směnky značně omezený.²³⁵ Toto rozhodnutí se však týkalo směnky pro soluto.

Mám za to, že kauzální námitky uplatňované u zajišťovacích směnek, ke kterým se judikatura bohatě vyjadřuje, jsou plně aplikovatelné i na směnky zajišťovací. Stěžejní důvod spatřuji ve skutečnosti, že ZSŠ směnky nerozlišuje na platební a zajišťovací, a pokud ve vztahu ke směnkám takové námitky ZSŠ připouští, není důvod, aby byly vylučovány u směnek platebních. V období počátku padesátých let, kdy ZSŠ vešel v účinnost, platební směnky v četnosti použití zcela dominovaly oproti jakýmkoliv jiným směnkám. Nicméně jak již bylo zmíněno v předchozím rozsudku Nejvyššího soudu, kauzální námitky budou u směnek platebních o poznání méně komplikované, a okruh skutečností k jejich namítnutí ze strany směnečného dlužníka tedy značně užší.

Žádné rozhodnutí nejvyšších soudů nicméně explicitně nevyjádřilo myšlenku, že směneční dlužníci z platebních směnek (hlavně směnek pro solvendo) požívají stejnou právní ochranu jako dlužníci ze směnek zajišťovacích. Vstup do takového závazku nelze z pohledu dlužníka v žádném případě doporučit, neboť směnečný dlužník se dostává do latentního nebezpečí dvojího plnění. Takové nebezpečí považuji za značně vyšší než u směnek zajišťovacích.

3.3. Ostatní funkce směnky

Úložná funkce směnky je dnes spíše doplňková. Na spory z takové směnky bohatě postačí aplikace ZSŠ a obecné směnečné judikatury. ZSŠ, judikatura a prakticky ani doktrína o úložné funkci směnky nehovoří, proto jí ani já v této práci nevěnuji velkou pozornost. Jedná se o zakoupení směnky z důvodů uložení volných finančních prostředků. Jelikož lze dnes finanční prostředky snadno uložit v bance či v jiném institutu, je úložná funkce směnky nadbytečná. Jak jsem již zmínil, úložná funkce směnky měla význam především v minulosti. Na konkrétní užití směnky v minulosti odkazuji v této práci v rámci historického exkurzu.

Funkce úvěrová je dodnes užívána v bankovníctví, přičemž judikatura ani doktrína se této funkci nikterak nevěnují ani ji nerozvíjejí. V odborné literatuře se rozebírají spíše její ekonomické aspekty, což vnímám jako materii mimo věcný rozsah této práce. Kromě toho má úvěrová funkce objektivně velmi shodné znaky se zajišťovací směnkou. Osobně vnímám funkci úvěrovou jako součást zajišťovací funkce směnky. Tuto funkci jsem se proto rozhodl pouze stručně nastínit.

---

²³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 1363/2011.

Existuje několik úvěrových variant užívaných úvěrujícím při poskytování úvěru úvěrovanému:

Eskontní úvěr

Jedná se o poskytnutí úvěru prostřednictvím odkupu směnky úvěrovaného před její splatností. V případě, že úvěrovaný nesplní svůj závazek z poskytnutého úvěru řádně a včas, má úvěrující právo předložit směnku k placení směnečnému dlužníku, případně směnku dále eskontovat (v právní terminologii indosovat) na další subjekt a tím se uspokojit. Tímto modelem je často poskytován úvěrovanému i revolvingový úvěr, přičemž je stanovena maximální výše úvěrového rámce.

Závazkové úvěry a jejich formy spojené se směnkou

Závazkové úvěry spojené se směnkou spočívají v principu, že banka neposkytuje peněžité plnění z úvěru přímo úvěrovanému, ale pouze se za něj určitou právní formou zaručí, resp. zaručí se za něj plnit v případě, že nebude tento plnit řádně a včas.

V praxi se můžeme setkat se dvěma základními modely (v souvislosti se směnkou), a to:

- akceptační úvěr,
- avalový úvěr.

Akceptační úvěr je model, kdy úvěrující (banka) akceptuje směnku cizí, jejímž výstavcem je úvěrovaný. Remitentem pak je subjekt, kterému má být ze smluvního vztahu mezi ním a úvěrujícím placeno (zpravidla dodavatel zboží či služby pro úvěrovaného). Takový akcept doprovází mimosměnečná dohoda mezi příjemcem a výstavcem směnky (mezi úvěrujícím a úvěrovaným), jež ukládá úvěrovanému povinnost složit finanční prostředky odpovídající výši směnečné sumy k rukám úvěrujícího, a to před splatností směnky. Tento model je pro úvěrující (zpravidla banky) hmotněprávně i procesně značně nevýhodný a těžko si v dnešní době představit jeho aplikaci v praxi.

Avalový úvěr je poskytován na základě mimosměnečného ujednání mezi úvěrujícím a úvěrovaným. Na základě této dohody pak úvěrující opatří směnku vystavenou úvěrovaným ve prospěch třetí osoby rukojemskou doložkou. Úplatnost takto poskytnutého úvěru spočívá v tzv. avalové provizi, kterou úvěrovaný hradí na účet úvěrujícího, a to zpravidla předem.²³⁶

Zvláštním druhem poskytovaného úvěru je institut tzv. bankovního depa. Jeho podstatou je směnka vystavená odběratelem a avalovaná úvěrujícím (bankou), která je

---

²³⁶ Dvořák, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. vyd. Praha: Linde, 2005, s. 546.

následně předána do banky dodavatele. V rámci mimosměnečných dohod je pak sjednáno, za jakých podmínek bude dodavateli směnka předána. Tento model vlastně simuluje institut dokumentárního akreditivu dle NOZ, který však vnímám jako nástroj mnohem vhodnější.

Závěr

ZSŠ je zákon pro neprofesionály takřka nepochopitelný. Jednotlivé směnečné instituty jsou pro ně zcela nelogické. Směnečná přísnost, která směnečné právo ovládá, často vede k vystavování neplatných směnek.

Ačkoliv se směnka vyvinula původně jako nástroj platební, slouží dnes ve většině případů jako nástroj zajišťovací, přičemž taková funkce ze ZSŠ ani jiného právního předpisu vůbec neplyne. Způsob užívání směnky jako zajišťovacího nástroje dovedla praxe a judikatura, stejně tak i rozdělení směnek platebních na směnku dané pro soluto či pro solvendo. Uzavírám tedy, že bez znalosti judikatury (a to alespoň okrajově i prvo-republikové) se nelze příliš dobře směnečně zavazovat, neboť – jak plyne z této práce – směnečné vztahy skýtají mnoho latentních problémů pro jejich účastníky, počínaje emi-tací neplatné směnky a konče povinností plnit z totožného hmotněprávního titulu dvakrát.

Četnost užití směnek, jakož i směnečných sporů se rok od roku snižuje. Tato skutečnost nepochybně vyplývá ze spotřebitelské ochrany ve směnečných vztazích a ze všeobecně rozšířeného povědomí o nebezpečí při vstupu do směnečných vztahů. Slovo směnka je v laické veřejnosti považováno spíše za slovo vulgární a vlastní směnka nástroj podvodníků a nekalých obchodníků.

Při neznalosti právní úpravy směnečného práva (myšleno i judikatury a odborné literatury) rozhodně nedoporučuji se jakkoliv směnečně zavazovat.

Ochranu směnečných dlužníků v rámci vztahu se spotřebiteli vnímám jako pozitivní, neboť dosavadní praxe ukázala, že bez takové ochrany jsou směneční laici jako dlužníci oproti jejich zkušeným směnečným věřitelům zcela bezmocní. Je však třeba si uvědomit, že směnečná ochrana není bezbřehá a působí zcela určitě jen ve vztazích mezi podnikateli a spotřebiteli. Aplikace předmětné ochrany na směnečné vztahy mezi spotřebiteli či mezi podnikateli již není tak zřejmá.

Cílem této práce nebylo vyčerpávajícím způsobem objasnit institut směnečného práva, nýbrž jen komplexně nastínit problematiku směnky jako dlouhodobého právního nástroje v historickém kontextu po současnost, popsat a zhodnotit některé směnečné instituty, analyzovat některé aplikační problémy, na které jsem v právní praxi v souvislosti se směnkou narazil, a z těchto závěrů rovněž předvídat budoucí vývoj judikatury v rámci právních otázek, které jsem v této práci rozebral. Mám za to, že cíl této práce byl naplněn.

Seznam použitých zkratk

a násl. – a následující

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

č. – číslo

ČR – Česká republika

IZ – zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

např. – například

NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

NS – Nejvyšší soud

obch. zák. – zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném k 31. 12. 2013

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 31. 12. 2013

písm. – písmeno

resp. – respektive

starý TZ – zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném k 31. 12. 2009

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tzv. – takzvaný

ust. – ustanovení

vyd. – vydání

ZP – zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

ZP 1965 – zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce ve znění účinném k 31. 12. 2006

ZS 1928 – zákon č. 1/1928 Sb., zákon směnečný, ve znění účinném k 31. 12. 1949

ZSŠ – zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Monografie

DVOŘÁK, Petr. *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. vyd. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-515-X.

HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: s otiskem Ženevských konvencí z r. 1930*. 2. vyd. Praha-Smíchov: Spolek československých právníků Všehrd, 1930.

HUBÁČKOVÁ-SVOBODOVÁ, Věra. *Směnka podruhé aneb „Slasti a strasti uživatele směnky po deseti letech*. Brno: ECON publishing, 2005. ISBN 80-86433-12-9.

CHALUPA, Radim. *Zajišťovací směnka*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-756-0.

CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2. vyd. Praha: Linde 2008. ISBN 80-86433-12-9.

CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový. Komentář, 1. část – směnky*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-570-2.

JEHLIČKA, Oldřich; ŠVESTKA, Jiří; ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 9. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-881-9.

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. EAN 9788071790310.

KNAPP, Viktor; KNAPPOVÁ, Marta. *Občanské právo hmotné. Díl první: Obecná část. Díl druhý: Věcná práva*. Praha: Codex, 2005. ISBN 80-901683-1-0.

KOTÁSEK, Josef. *K výkladu směnečných doložek aneb opravdu musí přísnost bejt?* In: *Poceta Petru Hajnovi k 75. narozeninám*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7357-510-6.

KOTÁSEK, Josef. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 404 s. ISBN 9788073579654.

KOTÁSEK, Josef; PIHERA, Vlastimil; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich. *Právo cenných papírů*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-515-2.

KOTÁSEK, Josef; POKORNÁ, Jarmila; VÍTEK, Jindřich; RABAN, Přemysl; PIHERA, Vlastimil. *Kurs obchodního práva. Právo cenných papírů*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 987-80-7179-454-7.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury. Směnečná judikatura*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 987-80-7357-530-4.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-7400-402-5.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002. ISBN 978-80-7400-182-6.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový – komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-385-1.

NEJEPÍNSKÝ, Karel. *Směnka v obchodě a podnikání*. Praha: Profess, 1992. ISBN 80-85235-10-2.

Platební a zajišťovací instrumenty v zahraničním obchodě, studijní texty. 3. vyd. Praha: Sekurkon, 1993.

ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. 5. vyd. Brno: Barvič & Novotný, 1931.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 9788074004285.

ŠTĚPINA, Jaroslav. *Směnka a směnečné řízení podle československého práva*. Praha: Josef Svoboda, 1933, 270 s.

ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha: Palásek a Kraus, 1947.

ŠVAMBERG, Gustav. *Naše jednotné směnečné právo*. Praha: Palásek a Frant. Kraus, 1941.

ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; PELIKÁNOVÁ, Irena; PELIKÁN Robert; BANANYOVÁ, Alena. *Občanský zákoník – komentář*. Svazek V. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

Články

DERKA Ladislav. Námitka místní nepříslušnosti ve směnečném rozkazním řízení. *Obchodní právo*. 2010, č. 3, s. 34–35.

DERKA Ladislav. Rubopisování směnky zajišťující splnění dosud nesplatného dluhu. *Obchodní právo*. 2012, č. 1, s. 23–31.

DERKA Ladislav. Směnečné zajištění pohledávky z pracovněprávního vztahu vzniklého v době od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2017. *Obchodní právo*. 2012, č. 2, s. 64–68.

DERKA, L. Převod zajišťovací směnky následující časově po postoupení zajišťované pohledávky. *Obchodní právo*. 2012, č. 10, s. 364–367.

DERKA, L. Zajištění závazku zaměstnavatele směnkou vůči zaměstnanci jako věřiteli. *Obchodní právo*. 2012, č. 9, s. 334–336.

DERKA, Ladislav. Důsledky směnečné dohody zakazující remitentovi převod směnky. *Obchodní právo*. 2009, č. 9, rubrika Z rozhodovací praxe, s. 33–38.

CHALUPA, R. Snížení počtu účastníků základního směnečného vztahu. *Právní rozhledy*. 1997, č. 1, s. 2–5.

CHALUPA, Radim. Uplatnění směnečné pohledávky v insolvenčním řízení. *Konkurzní noviny*. 2015, č. 10. Dostupné též z: www.kn.cz/clanek/uplatneni-smenečne-pohledavky-v-insolvencnim-řízení.

KOTÁSEK, Josef. Neřád na řad. *Obchodní právo*. 2013, č. 9, s. 318–325.

KOTÁSEK, Josef. Směnka cizí a její obsahové náležitosti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, č. 3, s. 267–275.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Platební místo u domicilované směnky. *Právo a podnikání*. 1992, č. 10, s. 10–11. ISSN 1211-1120.

KOVAŘÍK, Zdeněk. Renesance směňky. *Právní praxe v podnikání*. 1993, č. 1.

PŮRY, F. Trestní odpovědnost související s některými zajišťovacími instituty v obchodněprávních a občanskoprávních vztazích. *Karlovarské právnícké dny*. 2007, č. XVI, s. 289–304.

ŘÍHA, Michal; RYSLOVÁ, Kateřina. Konec směnečné přísnosti? aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 310–314.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Administrativní registr ekonomických subjektů (ARES) [online]. 2013 [cit. 2018-02-01]. Dostupné z: http://www.info.mfcr.cz/ares/obce/ares_obce.html.cz.

Codexis [online]. [Cit. 2018-02-01.] Dostupné z: <https://www.atlasconsulting.cz/software/codexis>.

Právníkový slovník. *Komentář Beck-online* [online]. [Cit. 1. 6. 2016.] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhf64zrguxgw33nnfzws33omfzhg23bl5zw2zlonnqv643fnn>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Císařský patent č. 51/1850 ř. z. ze dne 25. 1. 1850, jímžto se pro celé Rakouské císařství vydává, vyhláší a počínajíc od 1. 5. 1850 v platnost uvádí obecný řád směnečný.

Ministerské nařízení č. 198/1858 ř. z.

Ministerské nařízení č. 197/1858 ř. z.

Nařízení min. justice č. 218/1852 ř. z.

Nařízení min. justice č. 200/1853 ř. z.

Novela císařského nařízení č. 138/1852 ř. z.

Prováděcí vyhlášky ČNB k provedení ust. § 22 zákona č. 6/1993 o České národní bance, v platném znění.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném znění.

Zákon č. 1/1928 Sb., zákon směnečný, ve znění účinném k 31. 12. 1949.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném k 31. 12. 2009.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném k 31. 12. 2009.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 215/1912 ř. z.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů (zákon o poštovních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 296/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném k 31. 12. 2013.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 408/2010 Sb., o finančním zajištění, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění účinném k 31. 12. 2013.

Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění účinném k 31. 12. 2013.

Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění účinném k 31. 12. 2006.

Zákon č. 88/1872 ř. z.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění.

Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., císařský patent ze dne 1. 6. 1811, kterým se uvozuje obecný občanský zákoník rakouský, ve znění k 1. 1. 1904.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 620/1919 Sb., jímž zrušuje se císařské nařízení ze dne 3. 7. 1852, č. 138 ř. z., obmezující směnečnou způsobilost osob vojenských.

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2012, Pl. ÚS 16/12-1.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. I. ÚS 290/15

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2013, sp. zn. IV. ÚS 457/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2014, sp. zn. III. ÚS 980/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 1293/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. I. ÚS 541/10.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 1926, sp. zn. Rv I 251/26.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 1924, sp. zn. Rv I 126/24.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 1925, sp. zn. Rv I 472/25.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 1930, sp. zn. Rv I 4/30.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 1929, sp. zn. Rv I 1777/28.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 1931, sp. zn. Rv I 1570/31.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 1931, sp. zn. Rv I 930/31.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 1929, sp. zn. Rv II 1381/29.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 1927, sp. zn. Rv II 82/27.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 1932, sp. zn. R II 287/32.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 1931, sp. zn. Rv II 446/31.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 1923, sp. zn. Rv II 102/23.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 1931, sp. zn. Rv II 836/30.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 1930, sp. zn. Rv I 409/30.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 1933, sp. zn. Rv I 1375/33.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 1928, sp. zn. Rv II 559/28.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 1929, sp. zn. RV 559/28.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1931, sp. zn. Rv I 1510/31.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 12. 1922, sp. zn. Rv I 1539/22.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1926, sp. zn. Rv I 1026/26.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 1936, sp. zn. Rv II 613/36.
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 3. 1997, sp. zn. 11 Cmo 30/97.
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 12. 1997, sp. zn. 9 Cmo 240/97.
Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 5 Cm 500/2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4722/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. T Tz 226/2001.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2006, sp. zn. 7 Tdo 475/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 1155/2014.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2005, sp. zn. 29 Odo 1053/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4497/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3106/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3922/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 29 Cdo 427/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1839/2000.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2007, sp. zn. 29 Odo 574/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2008, sp. zn. 29 Cdo 933/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3964/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2007, sp. zn. 29 Odo 262/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 1363/2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. 29 Cdo 3817/2012.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3180/2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2014, sp. zn. 29 Cdo 1640/2011.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2009, sp. zn. 29 Odo 1053/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2011, sp. zn. 29 Cdo 3361/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 2352/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 896/2002.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 3. 1998, sp. zn. 5 Cmo 417/97.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 10. 2013, sp. zn. 9 Cmo 174/2011.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 5. 1994, sp. zn. 1 To 43/94.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 3. 2008, sp. zn. 5 Cmo 5/2008.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 6. 2016, sp. zn. 2 Cmo 197/2015.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 11. 1995, sp. zn. 5 Cmo 699/1995.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 3. 2013, sp. zn. 4 To 9/2013.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. 12 Cmo 210/2006.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 9 Cmo 122/2013.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 1. 2014, sp. zn. 8 Cmo 462/2013.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. 12 Cmo 100/2010.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 2013, sp. zn. 9 Cmo 525/2012.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 1. 2012, sp. zn. 9 Cmo 401/2011.
Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 9. 1. 2012, sp. zn. 9 Cmo 425/2011.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 4 Tdo 694/2011.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2006, sp. zn. 5 Tdo 439/2004.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1327/2005.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2015, sp. zn. 26 Cdo 4188/2014.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 Tdo 327/2003.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2005, sp. zn. 11 Tdo 229/2004.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2010, sp. zn. 29 Cdo 252/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 6. 2004, sp. zn. 6 Tdo 439/2004.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. 6 Tdo 1576/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 4. 2005, sp. zn. 5 Tdo 377/2005.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 6. 1994, sp. zn. 3 Cmo 150/1993.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 5. 1997, sp. zn. 5 Cmo 40/96.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 1. 2009, sp. zn. 12 Cmo 316/2008.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2012, sp. zn. 9 Cmo 206/2012.

5. Seznam ostatních zdrojů

Usnesení vlády České republiky ze dne 12. 6. 2013 č. 442/2013, k poslaneckému návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, sněmovní tisk č. 1025.

Směnka, její charakteristika a funkce ve světle historického kontextu a soudní judikatury po současnost

Abstrakt

V předkládané rigorózní práci rozebírám své poznatky z oblasti směnečného práva, a to zejména o vývoji směnky s ohledem na současnou aplikační praxi. Páteřní část této práce je věnována zajišťovací směnce, která je v současné době funkcí zcela dominující. Pozornost jsem však věnoval také jiným směnečným institutům.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole pojednávám o historickém vývoji směnky, přičemž se zaměřuji na vývoj v Českých zemích s důrazem na období tzv. první republiky. Druhá kapitola je věnována charakteristice směnečného práva a jeho postavení v právním řádu České republiky. Třetí kapitola pojednává o jednotlivých směnečných funkcích, přičemž její největší část je věnována právě zajišťovací směnce, jejíž užití je v praxi nejčtenější. Popisuji v ní smysl a účel, proč jsou tyto směnky vydávány. Následuje vymezení základních vlastností zajišťovacích směnek, jejichž obecná neznalost vede směnečné dlužníky k nutnosti z takové směnky plnit, ačkoliv hmotněprávní důvod k takovému plnění není. Popisuji rovněž postupy při nepoctivých indosacích a vývoj judikatury v této věci. Závěrem výklad doplňuji o praktické aplikační problémy u zajišťovacích směnek, se kterými jsem se během své právní praxe setkal, a dále rovněž kvalifikuji protiprávní jednání ve směnečných vztazích v rovině práva trestního. Věnuji se také funkci platební, jakož i funkcím ostatním.

Směnka je nástroj velmi problematický. Jeho dlouhá tradice a současná právní rigidita na našem území v kontrastu s dynamikou 21. století z něj dělají nástroj pro laiky nepochopitelný. Základní civilněprávní zásady se ve směnečných vztazích uplatňují jen omezeně.

Cílem této práce je jednak objasnit smysl, účel a okolnosti, za kterých směnka vznikla, jednak popsat, jak se do dnešního dne vyvinula. Díky následné právní analýze judikaturního vývoje za dobu od první republiky po současnost umožňuje pochopit směnečné právo v komplexní rovině. To dává možnost nejen správně vykládat ZSŠ, ale i lépe předpokládat judikatorní vývoj v potenciálních budoucích směnečných sporech.

Cílem této práce není vyčerpávajícím způsobem objasnit veškeré instituty směnečného práva, ale pojednat o směnce v komplexní rovině, tedy pochopit ji rovněž v rámci jejího historického vývoje, jakož i v rámci směnečné judikatury, která je zmiňována v celém obsahu této práce.

Klíčová slova: směnka, cenný papír, rubopis

Bill of exchange, its characteristics and functions in the light of historical background and case law until present

Abstract

Within this thesis, I analyze my knowledge of the bill of exchange, especially the development of the bill of exchange and the current law in action practise. The main part of this thesis is devoted to the security function of the bill of exchange, which is currently the dominant. But I also paid attention to other bill of exchange instruments. The thesis is divided into five chapters. In the first chapter I discuss the historical development of the bill of exchange, focusing on the development in the Czech lands, with emphasis on the period 1918-1938, called The First republic. The second chapter is devoted to the characteristics of bills of Exchange law and its status in the legal system of the Czech Republic. The third chapter deals with the individual bill of exchange functions. The major part of this chapter is being devoted to the security function, which is recently the most frequent in action. Here I describe the effect and purpose for which they are issued, following the features of the bill of Exchange. Nescience of those features often results to the duty to fulfill the debt two times, however there is no substantive basis for such an action. This chapter also contains the proceeding of crooked endorsement, accompanied by jurisprudence in this matter. In conclusion, I complete the mentioned interpretation with the practical application problems in the context of the bill of exchange, which I have encountered during my legal practice. I also qualify the unlawful actions committed in the context of the bill of exchange in the level of criminal law. Then I also deal with the payment function as well as with other bill of exchange functions.

Bill of exchange is a very problematic legal instrument. Its long tradition and the current legal rigidity on our territory, in contrast to the dynamic development of the 21st Century, makes it an incomprehensible instrument for laymen. The basic civil law principles are in bill of exchange law applied only in a limited way.

The aim of this dissertation is to clarify the meaning, purpose and circumstances under which the bills of exchange was created and how it has evolved up to date. With a subsequent legal analysis of the case law from the period of First republic to the present, it is possible to understand the bill of exchange law in whole complex level. It neither allows to interpret bill of exchange act correctly, nor to predict the case law in potential future disputes. The aim of this thesis is not to explain exhaustively all matters

of bill of exchange law, but to discuss about the bill of exchange at a complex level, that means to comprehend the bill of exchange in contrast to its historical background, as well as in the contrast of the bill of exchange case law, which is accompanied by the whole content of this dissertation.

Key words: bill of exchange, security, endorsement